eminescu

«Eminescu e un mare dramaturg prin capacitatea lui incomparabilă de a cerebra marile înălțări și marile prăbușiri umane. Că nu a fost considerat pînă acum ca atare (respectiv — fără a i se tipări ediția de *Teatru* ce merita), se explică prin aceea că puțini au înțeles locul și rolul dramaturgiei în ansamblul operei emi-nesciene. S-a vorbit, se vorbește încă de „proiectele" și „încercările dramatice" ale lui Eminescu. „Pro-iecte" și „încercări" considerate în ce sens al cuvîn-tului? Strict *literal*?...

E vremea să se spulbere o veche confuzie, atunci cînd e să judecăm „genurile" și „speciile" (vetust consi-derate) care l-au preocupat pe scriitorul nostru cel mai de seamă... Nici măcar noțiunea de „univers, artistic nu se potrivește operei lui Eminescu; me-tafora, aici, se dovedește mai săracă decît ceea ce vrea să sugereze, de vreme ce la scriitorii cei mai mari — printre cei mari — mai adecvat ar fi să li se compare ansamblul operei cu o „galaxie", iar părțile constitutive cu ceea ce se numește un „*sistem pla-netar*". Un asemenea sistem planetar este și teatrul eminescian...»

GEORGE MUNTEANU

Vol. I—II, lei 16

editura minerva

1201

eminescu

eminescu

teatru

★★

Ilustrația copertei: *Anton Slavnicu*

eminescu

teatru

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE AURELIA RUSU

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1984
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

INFAMIA, CRUZIMEA ŞI DESPERAREA
sau
PEŞTERA NEAGRĂ ŞI CĂŢUILE PROASTE
sau[1]
ELVIRA ÎN DESPERAREA AMORULUI

R.[EGELE]

Ce e viaţa noastră — o ciorbă fără stele,
Papuc făr de călcîie, ciubotă fără piele,
O gîscă fără rînză, un suflet fără soare,
Muscă cazută-n lapte — or şoarec în ninsoare...[2]
Oh! oh! viaţa-i tristă... şi iarăşi oh, oh, oh!
Ce grijă îmi mai face cel blăstemat paroh...
Ce p-intrigantu-l joacă în astă piesă crudă
Şi dacă n-aş fi rege... zău mai că mi-ar fi ciudă...
Dar lumea... eticheta... U! cum mă pişc-un ce,
M-aş scărpina şi nu ştiu de bine mi-ar şedè...
Dar cine vine acolo... e[3] duioasa mea regină
Şi-n urma [ei] se ţine un om cu o prăjină?
Acel om crud vrè doară un atentat să facă...[4]
Şi dac-a mea regină nu-i proastă ca o vacă,
Se va feri din cale... Cîte primejdii, sfinte!
Primejduiesc viaţa unui rege putinte...
Este o carieră foarte primejdioasă,
În scurt[5] mi[-a] aratat-o chiar dascălul Tănasă.

---

[1] *sau* — se repetă la începutul rîndului următor în *ms.*
[2] Iniţial: ⟨*un*⟩ *şoarec* ⟨*care moare*⟩.
[3] Pare a fi intenţionat să scrie: ⟨*dul*[cea]⟩, în continuare.
[4] Versul începea, iniţial, cu: ⟨*El*⟩; următorul vers era: ⟨*Asupra sacrosanctei vieţi a maiestăţii*⟩.
[5] Urma: ⟨*chiar*⟩.

Dar iată şi regina... apare ca şi steaua,
Să o primesc pe scenă[1] şi să-mi aprind luleaua.

R.[EGINA]

(speriată)

Şi nu vezi ce pericol... ce mizerii adînci,
Un om cu o prăjină cu palode[2] bocînci
Peric... periclisește; peric... periclisează
Regala-mi inocenţă[3], de care nici că-mi pasă.

R.[EGELE]

Dacă nu-ţi pasă ţie, da[4] mie încă, leică.

[REGINA]

Ia dă să trag o dată din proasta ta ciubeică.[5]

[REGELE]

Aud? o vorbă crudă... aud?[6] o crudă hulă,
Mai bine voi găina-n regala mea căciulă
Ca să clocească ouă... decît suflet avan,
Să-ţi dau de bună voie o lulă de duhan.

[REGINA]

Duhan! duhan numeşti tu acea dulce aromă
Ce originea își trage chiar de la vechea Romă...
Istoria cunoşti tu? cunoşti geografie?
Eşti idiot o, rege, n-a ta idioţie.

---

[1] Perpessicius, VR, 7-8, 37, transcrie: *cu scuse.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*şoaptele*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Viaţa mea regală*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*mie şi mai puţin — nici atita*⟩.
[5] Iniţial: ⟨*Coniţă dă-mi şi mie o lulă de tutun . . .*⟩
[6] Urma: ⟨*o crudă vorbă*⟩.

[REGELE]

Acuşi să te ia dracul! acuşi să piei de-aice,
Tu furie cumplită din vremile antice.
Vrei să mă scoţi tu doară din săriţă
Să umblu-n lume tragic ca gîsca opărită —
O! O! [1] acuşi mă supăr! Şi îţi blănesc giubeaua
În furia mea sfîntă vezi — mi s-a stins luleaua.

(Un om din popor, cel cu prăjina, intră.)

[OMUL DIN POPOR]

Aciea-i satu-n care şede împăratu?

[REGELE]

(cu dispreţ)

Aicea, om din popor!

[OMUL DIN POPOR]

Sărut vîrful opincilor măriei-tale... şi ne bucurăm urît că videm faţa cea necinstită a măriei-tale.

R. [EGELE]

Ce inocenţă în espresie, ce naivitate, îmi pare că aud păstorii şi păstoriţele din pastoralele păstoreşti ale poeţilor noştri cîntînd *Ave Maria!*

O. [MUL] D. [IN] P. [OPOR]

Şi-mpărate să uiţi vorba proastă, da auzirăm că te făcuşi un om de nimică şi fiindcă tot trebuie să te ţii [de] ceva ţi-am adus hastă — prăjină.

R. [EGELE]

O, tu popor iubite! cu cîtă îngrijire
Tu[2] cauţi de regala a noastră sprijinire.

---

[1] Scris peste: *Oh! oh!*
[2] În *ms.*, fiind capăt de filă, se pare că peniţa a alunecat pe hîrtie, grafia dînd posibilitatea interpretărilor.

[OMUL DIN POPOR]

Mi-am împlinit datoria[1], deci mă retrag, stăpîne.

[REGELE]

Da cum, mai stai oleacă, de! nu fi porc-de-cîne,[2]
Mă supăr, de! ia lasă, mai un palici de țuică
Ce va aduce-ndată regala noastră puică.
Ș-apoi să-mi vezi ministrii, să vezi ce dobitoace,
Una mai decît alta or veni-ndată-ncoace.
Regină, o regină, îmi adă deci paliciul
Să mut din loc din gîtu-mi din rana lui halicul!
Care de ani o sută, ce zic? de ani o mie!
Mi-a-ntrat în gîtu-mi palid în crudă bătălie...

[REGINA]

O rege, rege... iată, se duce acuma muica
Să caute[2] ciocanul și să-ți aducă țuica.

(Vin Miniștri — fiecare are o bortă-n părete în care se bagă.)

[REGELE]

Ministre de Interne! apari nainte-mea[3]
Cum merg a tale treburi și țara noastră...

[MINISTRUL]

Băh! Băh![4]

[REGELE]

Ministru de finanțe!

[1] Suprarînd.
[2] Scris deasupra de: 〈*Că s-aducă*〉.
[3] Urmează replica Ministrului: 〈*«...Aud o Doamne-nalte! Beh! noi*〉.
[4] *Băh! Băh!* — e scris după: *Cum merg a tale treburi și țara noastră.*

(Un lipovan nebun apare pe scenă care strigă tot întruna! cucurigu!)

Cu[1] finanțele cum stăm dar?

[MINISTRUL]
(speriat)

Cucurigu!

[REGELE]

Na-ți un petac!

[MINISTRUL]
(fericit)

Cucurigu!

[REGELE]

Să-mi vie-acuma bardul, iubitul nostru bard.

SERV.[ITORUL]

E beat[2] Pepelea, Doamne, și doarme sub un gard.[3]

INTRIGANTUL
(un iezuit palid, adîncit, sinistru)

Hîrr! *(Își arată dinții.)* Hîrr! Sunt rău... un demon
De-atîta răutate
Eu m-am făcut un monstru și m-am dat la beție...[4]
Atît de infernal sunt, încît de văz un cui
Îndată eu[5] pe dînsul căciula mea îmi pui.
Lumina[6] mă revoltă... de văd în noapte steaua
Cu infernalitatea eu îmi aprind luleaua

[1] Inițial: 〈*Cum stau finanțe*[le]〉.
[2] Urma: 〈*porcul-de-cîne*〉.
[3] Dedesupt, în partea de jos a filei, fără nici o indicație specială:
Citit-am odată-n psaltichie
Ce grea este în lume a regelui tichie.
[4] Versul următor era: 〈*De văd un cui*〉 ~.
[5] Suprarînd.
[6] Scris deasupra de: 〈*Virtutea*〉.

Cercat-am eu adesea ca să mă fac de treabă
Nimic nu[1] mă-ndulceşte — rugarea e degeabă
Ah! doar cînd văd nainte-mi[2] un uger — de balercă
Inima mea se-nmoaie — se face o ciupercă.

(În taină.)

Eu am venit aicea, pe rege să-l omor
Aşa-mi spune sufleurul. Şi atunci al meu picior
Se va sui pe tronu-i... Ş-atunci[3] *(zîmbind)* mi-o ţine fete...
Cari să mă-ngrijască... ş-apoi chiolhan băiete.

(Joacă de bucurie într-un picior.)

R. [EGELE]

Vedeţi acel om palid figura monstruoasă
El vrea să mă omoare... voi pune să-l discoasă.

(Apar servitori cari-l descoasă şi din el iese Pepelea.)

Poţi să-ţi închipuieşti ce proşti-s dacă eu
Cunosc că-s proşti şi helbet în sfîntul cap [al] meu
Numai înţelepciune nu-i.[4] E ceva vulgar.
Pe sama plebei asemeni lucruri răsar.[5]
Căci în a mea cerească şi mare-mpărăţie
Se dă toată mărirea, numai după prostie[6]
Nu-i om cuminte-n ţară-mi şi mă mîndresc că nu e —
De le-i găsi-ţi dau voie să-mi frigi nasu-n căţuie
Şi nu numai atîta ci şi acea friptură
În calendar drept hulă le-i scoate[7] în gravură.

Figurează în ms. **2259, 49 r.v. — 51 r.v.** (cca 1872—1873).

---

[1] Urmează: ⟨*'nduioşează*⟩.
[2] Iniţial: *Oh!* ⟨*numai cînd nainte-mi vrun*⟩ ~ .
[3] Urma, din nou: ⟨*atunci*⟩ — deîndată anulat.
[4] Iniţial: *nu* ⟨*este*⟩.
[5] Perpessicius, transcrie: *P.s.p.a.l. nici nu apar* (p. 40).
[6] Următoarele două versuri sînt anulate cu două linii oblice în *ms.*:

De e vrun om cuminte în toată ţara mea . . .
Şi mă mîndresc că nu e . . .

[7] *scoate* — scris deasupra de: ⟨*face*⟩.

GOGU TATII

Comedie în 3 acte

[Persoanele]

D-nul SUBPAPUC, proprietar mare
HERMENCE[1], fie-sa
MARGHIOALA, fată-n casă
BARBU[2] VULTUREANU, tînăr proprietar
PAVĂL INTENTAŢIONEM, vataf la[3] Vultureanu
STRATOMIR FRIGE-LINTE[4], boier bătrîn
GOGU, fiu său
D-nu NAPOLEON PĂTĂRLIGICĂ, suprefect plasei Desbrăcătorenii
LEIZER ZOLZANGEZIND, stăpînul birtului la „Birlicul de aur" în tîrgul Desbrăcătorenii
Bucătar, vezeteu, rîndaş şi servitori la d. Subpapuc.

ACTU-NTÎI

O grădină mare. În fund casă frumoasă cu balcon.

SCENA I

VULTUREANU

Iată-ne.

INTENT.[AŢIONEM][5]

Uf, tare mi-i foame şi nu mai pot de picioare. De cînd eram la Socola, seminarist, nu mi-a fost aşa de foame ca

---

[1] Modificat din: *Hermina.*
[2] Iniţial: ⟨*Lupu*⟩.
[3] Iniţial: ⟨*Sitariu, fecior în casă, vechilul lui*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Barbă-lală*⟩.
[5] Iniţial: ⟨*Sitariu*⟩.

azi... Venisem de la Oşlobeni să mă fac popă. — Cum te cheamă mă?, zice directorul. — Pavel a lui Vasile-a Lenii[1] Savului lui Mihaiu Radului; vine rîndul altuia: — Da pe tine cum te cheamă? — Gheorghe a lui Ioan a lui Petrea[2] Rotariu[3]. Nemaiştiind ce să facă cu numele noastre lungi, directorul ne pune în rînd şi-ncepe să spuie *Tatăl nostru* latinesc pe pielea noastră: Pe tine te-a chema Pater, pe tine Noster, pe tine Qui es, pe tine In coelo, pe tine Sanctificator...[4] asupra mea a venit In tentaţionem; de-atunci mă cheamă Intentationem, adică — în ispită. Dacă era lecţia mare, eram în ispită să n-o învăţ, daca vedeam vo fată frumoasă, eram în ispită s-o sărut, daca mă bătea părintele econom, pentru c-am furat un cazan cu fasole de post[5], am fost în ispită să fug, dacă mă batea, eram în ispită să-i crăp capul... În sfîrşit din ispită în ispită am fugit de-acolo şi mă aflu azi vechil la măria-voastră şi sfetnic de taină pentr-o mulţime de trebuşoare anapoda: îţi ajut să sai gardurile, să prapadeşti parale la cărţi, să bei şi-s totdeuna în ispită să te-ntrec în toate bunele năravuri.

VULTUREANU

Tacă-ţi gura mă! Eu n-am venit ca şi tine? De ce nu zic eu nimica... Dacă trebuie...

INTENT.[ATIONEM]

Trebui? bun, trebuie...

VULT.[UREANU]

Nu puteam să vin cu trăsura, ca să pot pătrunde în grădina asta, fără să mă bage de samă. Iaca vezi casa! Acolo-i adorata mea... puiuţul meu... Ah, de-aş vedè-o odată.

---

[1] Pare a fi intenţionat să scrie: *Ilenii* — ⟨*I*⟩.
[2] Urma: ⟨*Mocanu*⟩.
[3] Urma: ⟨*al treilea*⟩.
[4] Urma: ⟨*pe mi*[ne]⟩.
[5] *de post* scris deasupra de: ⟨*fierte*⟩.

INTENT.[ATIONEM]

Aha! De aceea... Va să zică asta-i casa lui d-nu Subpepuc, a cărui fată nu ţi-i indiferentă şi de-a[1] cărui avere eşti nebun... adică nu... a cărui avere nu ţi-i indiferentă ş-a cărui duduc-o adorezi.

VULTUREANU

Aşa-i.

INTENT.[ATIONEM]

Ei, atunci mă duc să te anunţ cuconaşule, pentru că stomahul meu e setos de adoraţiunea unei fripturi *(vrea să iasă).*

VULTUREANU

Stai, măi Pepelo! încă nu ştii toate.

INTENT.[ATIONEM]

E! cînd mi-i foame, nu mă calcă ispita[2] curiozităţii... Nu sunt Intentationem.

VULTUREANU

Ascultă... Drăguţa mea-i făgăduită altuia... îi mireasa altuia.

INTENT.[ATIONEM]

St! Ău! Ce-i de facut?

VULTUREANU[3]

Îi mireasa unui gogoman, care se potriveşte cu dînsa ca sarea-n ochi, sau ca o cunună de laur pe o frunte de măgar.

---

[1] În *ms.: de* — fiind scris ulterior, deasupra şi tras cu o acoladă după *a* — trebuia citit: *a de cărui.*
[2] Iniţial: *nu-*⟨*s is*[pitit] *de-a afla nimica*⟩.
[3] Aici şi încă de cîteva ori în continuare, pare a fi scris: *Vulturescu.*

INTENT.[ATIONEM]

Ei şi... Ce iese de-acolo?...

VULTUREANU

E! taci... Nu-i de-acelea ea... Odată maritată... nu mai e... nix... Nu se află... O ştiu eu, şi de aceea mi-i dragă... Ei acu adună-ţi minţile-n cap şi să te vedem Intentationem... Să piară dracu, dar trebuie s-o ieu eu.

INTENT.[ATIONEM]

Iar mă duci[1] în ispită... in tentationem... Ei bine: Ia ascultă măi stomachule... nu te supăra... răbdare fătul meu! Trebuie să fac ca marile gheneral moscalesc Suworow care-a poruncit în armia întreagă zi de post... până ce-a venit proviant cu harabalele... Ei... acu să venim la treaba noastră... Îi eşti drag?

VULTUREANU

Ştiu eu? Cred.

INTENT.[ATIONEM]

Da cu dragostea d.-tale cum stai?... Cît are [să] ţie? Păn de joi mai apoi, ha?

VULTUR.[EANU]

O nu! Da mi-i dragă de mor... de nebunesc.

INTENT.[ATIONEM]

De, de! N-ai nevoie... După cîte văd n-ai să mai nebuneşti...

VULTUR.[EANU]

Obraznicule!

[1] Corectat din: ⟨a⟩*duci*.

INTENT.[ATIONEM]

Mă rog... aliaţi suntem? Ştii că unde-i alianţă, nu-i mînie, nu se supără omu aşa pentru te miri-ce şi mai nimică. Da pe boierul bătrîn îl cunoşti?

VULTUR.[EANU]

După spuse, da de văzut nu l-am văzut niciodată. Zice că-i un om tare ciudat. Răposata, femeiea lui era totu-n casă; el nu putea să zică decît da şi să iscălească cînd îl punea cucoana să iscălească... Pe dînsa am[1] cunoscut-o la Bucureşti, unde era cu fata ei... Ermence! o, Ermence! şi unde era s-o mărite cu dobitocul cel de Frige-Linte. O, Ermence... drăguţa mea... să fie Ermence Frige-Linte!

INTENT.[ATIONEM]

Ei[2], nu-i nimeni pe-aci, să te cunoască?

VULT.[UREANU]

Nu... Nu cred...

INTENT.[ATIONEM]

Bun, patruzeci... Acu să ispitim noi, cum am intra în casă sub nume strein.

VULT.[UREANU]

Dar sub care nume?

INTENT.[ATIONEM]

Ei las'! las'! C-om găsi nume... Dar cine vine acolo?...

[1] Scris deasupra de: ⟨*Eu l-am*⟩.
[2] Urma: ⟨*nu te cunoaşte nimene in casă*⟩ — modificat deasupra.

SC.[ENA a II-a]

Leizer Zolzangezind. *Cei de sus.*

LEIZER

E guten tag. Dimiavoastre sunteți de[1] ici de la curti?

VULT.[UREANU]

Noi...

INTENT.[ATIONEM]

Se-nțelege! Mai întrebi! *(Încet.)* Sst! poate aflăm ceva de la jidan.

LEIZ.[ER]

Zol si zan gezind. Pot la mine[2] să vorbești cu chiconă Costachi Suppapuc.

INTENT.[ATIONEM]

Da... Da ce cauți d-ta la dînsul?

LEIZ.[ER]

Nimichi... nimichi... Pentru vom așa bogat, nimichi... Eu sunt hoteler de pe Vienne... la Disbracatoreni... la hotel „Birlichi de aur"... E gats hotel... e fain hotel. Ezoi zoll eh zan gezind.

INTENT.[ATIONEM]

„La birlicu de aur"... bun nume...

LEIZER

„La biliki de aur"... Hotel a mio... E gits hotel, e fain hotel... ezoi zoll eh zan gezind... și ieften... tare ieften... Cine-o fost odate la hotel a niu, nu mă mai uită chit trăiește...

[1] Urma: ‹*aici*›.
[2] Inițial urma: *si* ‹*vorbeschi*› — anulat, modificat deasupra.

INT.[ENTATIONEM]

Cred .. Socotelele...

LEIZER

Sichiteala ghindești?... Știu si fac sichiteala... bună sichiteală, cu cap of mănă munes.

INT.[ENTATIONEM]

Cred, cred... Se vede...

LEIZER

Așa si traiești... Dar vorba niu. De trii zili o tras la mini un chichinaș... frumos chichinaș... ezoi zoll eh zan gezind... Și chiamă la dimialui Gogu Frigi-Linti... frumos nume!

VULT.[UREANU]

Aud? Gogu aici? Aiti... ne-am dus pe copcă.

LEIZ.[ER]

Așa si chiame, așa si chiame... Zdravăn, voinichi, numa are e bestele licht in Kopp... e prosler Kopp... Vine la mine mai multe bieri, tot vomeni, știi colè... și s-o pus cu dimialui la gioc de Kerț, ș-o prepadit ei vei! o prepadit și parali și ceasorniki și mantaua și pantaloni...

INTENT.[ATIONEM]

[Mazala]*!

LEIZER

Azi-dimineața vrè să vie Kusti... la bieru Sub-papuc... Cer parali,[1] zugter că n-ari parali, cer amanet, zugter că n-are amanet. Și zice că are să iie de pi jocu a dumisale de la chicon

[1] Urma: ‹*zice*›.

Costaki... Iu[1]? iu am chemat pe primar... Am inchis in odae ş-am venit si ved daca plăteşti buer.

INTENT.[ATIONEM]

(apart.)

Brava!

LEIZER

Vin să cer de la kikonă Kostachi parale a niu... dacă de, bini, dacă nu dă, strig ghivalt...

INT.[ENTATIONEM]

Măi jidane... d-apoi dacă te-a bate...

LEIZER

Si mă bată?... Ei vei! Si mi bată, iu nu vrai dechit si mi bată... Eu sunt Untertan[2] nimţeschi — şi chind mă tragi de urechi pi mini, ţipi toată Evropă... Şi ce-i vidè dimiata pin ghizeturi franţozeşti, inglizeşti, nemţeşti... Alle wein sugen... Bier de pi Moldovă o[3] tăiet copehila lui Leizer in patru bucaţi, o dat foc pi hotel, e gits hotel, ptu! o luat de la Leizer o sute de mii di galbene, l-o pradat, l-o pus pi cruci, l-o botizat cu de-a silă, l-o pus s-o minince carni di pork, i-o bagat frigari pe ghit, o taiet pe Ruhla niu, şi vine atunci comisie, şi iar comisie şi iar comisie... unt was is geweizen? o tras pe Leizer de urechi...

Crez dimiata chi noi n-avem puteri? Ei vei... Chind întreabă cine scrie „Naie Freie Presse" di pi Vienă?... Aver fin insere Lait... Chind întreabă cine scrie „[Nazional]* Zaiting" di pi Berlin?... Aver fin insere Lait... Chind întreabă cine scrie jirnalălă fronţuzeşt? Aver fin insere Lait... Şi la ghizetăr rumună di pi Bikireşt nu sunt jidij?

[1] Corectat din: *Eu.*
[2] Urma: ⟨*austriecesc*⟩.
[3] Urma: ⟨*tras*⟩.

Adiki... vorbe si fii... Da la „Pressă"... la „Presse" di pe Bichireşt este franţuz. Vermont heist din Grinberg[3]."

Şi ştii dimiata cine eşti stăpîn în ţara Moldovii? Crezi că rumună? Rumună bun si are, rumună bun la praşăli... rumun nu stăpin. Stăpinu ist Leizer Zoll-zan-gezind.

INT.[ENTATIONEM]

Şi cît ai să iei?

LEIZER

Nimichi totî... Patrăzeci de galbăn. Eftin, tari ieftin. Poftim sichiteală.

INT.[ENTATIONEM]

(citeşte)

„Mancare şi beutură 40[1] galbeni". Patruzeci de galbeni în trei zile[2]. D-nu Gogu Frige-Linte trebuie să[3] aibă stomachul lui Flămînzilă din povestea cu cucoşu roş, care mînca cîte 12 cuptoare de pîne şi cîte 12 viţei şi tot nu-i ajungea.

LEIZER

Dacă mănănci? Mamu niu! Mănănci chit şepte. Da dimialui după ce-a beut şampanii, e gits şampanie, e faine şampanie! s-o făcut bier mare, o pornit să dai la cine cerut... Acuma şampanie niu i scump... Eu singăr aduc de la Pariz, of mane munes... n-am nici un kiştig... am dat în preţu cum l-am luat fabriki. Pe cinste niu.

VULT.[UREANU]

Aş! nu-i scump.

[1] Urma: ⟨*de*⟩.
[2] Urma: ⟨*Omul ista*⟩.
[3] Urma: ⟨*fie ca omul cel*⟩.

LEIZER

Cum zici, nu-i scump. Ghindeşt dimiata chi iu nu ţine la cinste niu... si dizbrac oamenile, să prăpădesc cinsti? Nu.

INTENT.[ATIONEM]

Cît despre asta n-ai nici o grijă.

LEIZER

Da pot să vurbesc cu bueru batrin?... Să văd in mună parali-a niu... Iu nu vrei decît parali-a niu.

INTENT.[ATIONEM]

Geaba... Acu nu poţi să vorbeşti cu dînsul.

LEIZER

Vas zagt er vas? nu pot să vorbesc cu dinsi?... Si nu vorbeşti? Da de ce nu vorbeşti?

INTENT.[ATIONEM]

Ei, nu se poate. Îi[1] bolnav.

LEIZER
(strigînd)

Ii bolnav?... Da de ce-i bolnav... Pentru că am iu să iu parali?

INTENT.[ATIONEM]

Da nu striga aşa.

LEIZER
(strigînd)

Cine strigă? Iu strig? El strigă, strigă că iu strig. Eu vreau numa parale-a niu... Eu nu strig.

[1] Scris: *'I.*

INTENT.[ATIONEM]

Fii cuminte ş-ascultă de cuvînt...

LEIZER
(strigînd)

Cuvintele, cuvintele, cuvintele... eu vreau parali a niu.

INTENT.[ATIONEM]

Ei! ai să capeţi parale... ascultă numai.

LEIZER
(încet şi tremurînd)

Vas zagt er vas...[1] cine strigi — eu strigi, strigi că eu strig ... Eu ascult. *(Întinde mîna.)*

INTENT.[ATIONEM]

Trebuie să ştii că d-nialui *(arată la Vult.[ureanu])* este vechilul cuconului Kostaki Subpapuc.

LEIZER

Si traiaske!

INTENT.[ATIONEM]

Cu boieru bătrîn nu poţi vorbi astăzi şi pace. Îi tare bolnav.

VULTUR.[EANU]

Da, da!

LEIZER
(strigînd)

Cum! nu poţi?

[1] Urma: ⟨*Eu strig*⟩.

INTENT.[ATIONEM]

Dar[1] până ce s-o mai linişti boieriu pentru ca să-i poată aduce o veste atît de rea, d.-nialui vechilul poate să-ţi deie ceva din paralele ce ai a le lua.

LEIZER

Ceva din parali? Chit, chit?

VULT.[UREANU]

De pildă, jumătate...

LEIZER

Jumătate? vas zagt er vas... Jumătate... Ştii dimiata! si facem tocmala. Am să iu iu patrezeci de galbănă... dă-mi dimiata 45 şi să[2] nu mai avem vorbă.

VULT.[UREANU]

Da ştii că nu eşti prost giupîne. Ei vrei să iei acu jumătate ori nu-ţi dau nimic şi te dau ş-afară de aici... Ei, vrei?

LEIZER

Dă dobundă, plăteşt pentăr ceilalţi?...

VULT.[UREANU]

Ei? na! douăzeci de galbeni şi pleacă.

LEIZER

Chind si viu dipi ceilalţi?

INTENT.[ATIONEM]

Cînd? peste cîteva zile. Dar ia ascultă. Vrei să capeţi şi pe ceilalţi 20?

---

[1] Urma: ⟨*D.-nia lui vechilul*⟩.
[2] Urma: ⟨*fim quit*⟩.

LEIZER

Dacă vreau? Mă-ntreabă dacă vreau, Prosstes Kopp! Şi di ce si nu vreau? Parali — a niu.

INTENT.[ATIONEM]

Bine... Atuncea mergi... şi ţine-l pe domnişoru cela închis la primărie, până ce ţi-oi scrie, m-ai auzit?

LEIZER

Avudi, de ce să n-avudi?

INTENT.[ATIONEM]

Dacă scapă nu mai capeţi parali!

LEIZER
(apart.)

Vest eh gebe zeir Primar, werd em gebe a [...]*.
Am să mă duc să dau un galbănă la primar, si ţie pe telhoroi aşela ligat kot la kot... ghiii, ghiii, nu fuge el chit-i lumă şi pomuntu.

SCENA A TREIA

INTENT.[ATIONEM]

Ei boieriule, cum îţi place păn-acu? Nu-i[1] rău pentr-un început.

VULT.[UREANU]

Da nu pricep ce cîştigăm prin toate aieste.

INTENT.[ATIONEM]

Ce cîştigăm? Ia vreme cîştigăm... şi-i bine să n-o pierdem degeaba... că alt prilej ca aiesta nu-i în toate zilele... Cunoaşte boierul bătrîn pe viitorul lui ginere?

---

[1] Pe rîndul de dedesupt un: *e*.

VULT.[UREANU]

Da de unde? Toată însurătoarea asta a pus-o la cale răposata lui nevastă... El numai a spus „da", ca totdeuna.

INTENT.[ATIONEM]

Dar ceilalţi oameni din ogradă-l cunosc?

VULT.[UREANU]

Afară de Ermence şi poate fata-ei din casă nu cred să-l fi cunoscînd nimene.

INTENT.[ATIONEM]

Atunci am cîştigat partida. Ei, pe lucru acu... *(Scoate calimara din brîu.)* Condei, hîrtie, cerneală. Şezi mata pe prispa asta şi scrie aşa.

VULT.[UREANU]

Da...

INTENT.[ATIONEM]

Fă ce zic, sau nu mă mai amestec.

VULT.[UREANU]

Fie... din parte-mi... Hai s-ascult o dată[1] şi poruncile tale.

INTENT.[ATIONEM]

Scrie şi n-aibi grijă. *(Dictează:)* *„Sărut mîna cucoane Kostaki... D-nia lui kukonu Grigorie Frige-Linte, stăpînul meu, apucat[2] fiind de Ducă-se pe pustii şi avînd tremurături de mîni, mi-au poruncit să vă aduc, spre cuvenita ştiinţă, că*

[1] Scris deasupra de: *şi*; iniţial: *s-ascult şi poruncile tale* ⟨*o dată*⟩.
[2] Urma: ⟨*de*⟩.

cuconaşul d-sale, cuconu Gogu Frige-Linte, fiind[1] mare durere de inimă boierului, s-au făcut un lucru rău şi bate la tălpi averea părinţească, înhăitîndu-se cu nişte pierde-vară şi nişte jucători de cărţi, ba încă face datorii. Aşadar şi prin urmare boierul stăpînu-meu, mai sus-numitul Grigorie Frige-Linte, cu frăţească dragoste închinîndu-se Dumniilor-voastre se roagă ca văzînd şi făcînd şi putînd pune mîna pe cuconaş, să-l puneţi la răcoare la Dv. acasă. Cu multă plecăciune rămîn al Domniilor-voastre.

Anghelachi Sitariu, vataf în ograda boierească.

Iar despre cuconaş ca să-l cunoaşteţi bine, aşa l-au făcut Dumnezeu[2]. Este de 23 de ani, cam mărişor şi subţirel la trup, are păr castaniu, poartă barba-n furculiţă, ochii negri[3] şi roşu la faţă."

VULT.[UREANU]

Bine, mă, aiesta-s eu...

INTENT.[ATIONEM]

Da cine să fie altul?

VULT.[UREANU]

Eu să fiu un lucru rău?

INTENT.[ATIONEM]

Daca pofteşti. Daca nu...?

VULT.[UREANU]

Bine... Da acu stai, mi-ai făcut o plăcere, să-ţi fac şi eu una. *(Dictîndu-şi singur şi scriind.)* *„Cuconaşul are o slugă care[4] pune vîrf la toate... cea mai netrebnică şi mai de nimică*

[1] Scris deasupra de: ⟨*făcînd*⟩⟩ *aducînd*⟩.
[2] Urma: ⟨*De*⟩.
[3] În *ms.*: *negre*.
[4] Corectat din: *care*⟨*-i*⟩.

haimana[1] *din cîte s-a dat pe fața pămîntului... Acela-i în stare să te fure văzînd cu ochii... un stîlp de cafenele și de crîșme și matca tuturor relelor. Boieriul zice să vă feriți de dînsul...*"
Am încheiet...

INTENT.[ATIONEM]

Adică știi ceva cuconașule... drept vorbind... De laudat nu ne lăudăm... Chiar precum suntem... taman, cap tăiet.

VULT.[UREANU]

Taci obraznicule!

INTENT.[ATIONEM]

Stt! uite o femeie-n balcon.

SCENA A IV

Cei de mai nainte. Anetta.

AN.[ETTA]

Slavă Domnului că s-a mai făcut vreme frumoasă... că cu ploile estea ametisem... îți vine să fugi în lume de urît.

INTENT.[ATIONEM]

Na, na, na! Ce-mi văzură...

VULT.[UREANU]

Ce ți-i?

INTENT.[ATIONEM]

Ea-i, așa să trăiesc!

VULT.[UREANU]

Cine ea?

[1] Scris deasupra de: 〈*pușlama de*〉.

INTENT.[ATIONEM]

Bibica mea.

VULT.[UREANU]

Ce bibică, mă?

INTENT.[ATIONEM]

(se scarpină-n cap)

Ee! Ce să mai știi și d-ta toate? Istorie veche. De vo șese ani m-am ținut de dînsa și ea de mine, de n-ajungeam la nici un capăt... Parcă era dracu la mijloc... Cînd eram s-o ieu, ori[1] dam eu peste vouna, care-mi placea mai tare, ori da ea de vun băiet mai tinerel și mai chipeș, destul că nu s-alegea din toate dragostele noastre... Apoi ne mai sfădeam, apoi iar ne-mpăcam... Iaca, chiar acu trei luni de cînd iar a intrat dracu-ntre noi...

VULT.[UREANU]

Ei cum?

ANETTA

Da ce streini îs acolo oare?

INTENT.[ATIONEM]

Ia să vorbesc eu cu dînsa... Pst, pst!

ANETTA

Uite! Da știi[2] că are haz musiu acela?

INTENT.[ATIONEM]

Anetta, Tiți, da nu mă mai cunoști?

ANETTA

Glasu pare că l-aș cunoaște.

[1] Urma: 〈*găseam*〉.
[2] Urma: 〈*că-i*〉.

INTENT.[ATIONEM]

Nu mai cunoşti pe Intentatione al tău?

ANETTA

Cum? *Tu* eşti măi ştrengariule? Da ce cauţi tu pe aici?... De unde şi până unde?

INT.[ENTATIONEM]

Ia vin' oleacă jos... vei şti îndată.

ANETTA

Iaca vin. *(Întră-n casă.)*

SCENA V

Cei de [mai] sus; mai tîrziu Anetta

INT.[ENTATIONEM]

Cuconaşule! Bună zodie mai trebuie să ai... Toate-ţi merg în plin.

ANETTA

(iese din casă)

Iată-mă-s. Ce[1] pofteşti?

INTENT.[ATIONEM]

Erra! Aneta! D-apo-mi [vine] să te strîng de gît de dragă ce-mi eşti, Doamne! tare-mi era dor să te văd.

ANETTA

Ţie? Ia fugi încolo, ştrengariule. Ce-ar [zice] ibovnica, de te-ar auzi?

---

[1] Urma: ⟨*vrei*⟩.

INTENT.[ATIONEM]

Care ibovnică? Cea grasă?... [Namila]* ceea... [Phi]!*... trecut, neci vorbă nu mai este.

ANETTA

Drept spui?

INTENT.[ATIONEM]

Parole d'honneur! Ce-ţi spun eu... Doamne mare gîscă era... şi cine dracu să ţie la o gîscă... cînd are o [turturică]* ici... ca tine...

ANETTA

Bine măi nu ţi-i ruşine de oameni?

INTENT.[ATIONEM]

(tragic)

Dar ce să fac Dumnezeul meu! cînd *tu* nu mă mai asculţi... cînd sufletul *tău* nu mai vrea să ştie de mine. *Un alt*[1] *fericit îngenunche* înaintea *ta...*

ANETTA

Cine?... Aoleo! Bine... ai putut fi atît de prost să crezi că eu ţiu la sfrijitul cela, la Călimărescu, la scriitoru ajutorului ajutorului de perceptor... Nee! glava... Acela mă, nu-mi da voie să mă mai sărute nimene.

INTENT.[ATIONEM]

Auzi infamul.

ANETTA

Phi! Pe loc i-am dat paşport! Calicu![2]

---

[1] Urma: ⟨*fel*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*Sfrijitul*⟩.

INTENT.[ATIONEM]

Şi este aceasta adevărat?... Anetto!

ANETTA

Parole d'honneur.

Figurează în ms. **2254, 262 r.** — *266 (albă)* — **294 r. v.** (cca 1875—1876).

GRUE SÂNGER

Tragedie

Persoanele:

IUGA, VOIEVODUL SUCEVEI
MARIA DOAMNA
BOGDAN DRAGOŞ, fiul lor[1]

MIHNEA SÂNGER
IRINA
GRUE, fiul lor

GALU, VOIEVODUL[2] [TATREI][4] ŞI CÎMPULUNGULUI
AMIN, fiul său
ANGELICA, fiica sa

AMBROSIE, episcop şi egumen monăstirei Petroasa. Nuntaşi
EUSTRATIE LIMBĂ-DULCE
PEPELEA
CRACALEIU, dascăl
PROCOPIE, zodieriu
TUGOMIR BASSARABA[3]

FILIP LIMBĂ-DULCE
ROMAN BODEI
CARACĂL STRATU-LAT

DASCĂLUL CRACALEIU
IRINA

2278, 18 r.

---

[1] Urma: ⟨*Caracal Stratu-lat*
Dan⟩ *Mihnea Sânger.*

[2] Scris deasupra de ⟨*Craiul*⟩; cuvîntul fusese scris şi la început de rînd: ⟨*Craiul Claver*⟩.

[3] Întreaga listă a persoanelor, scrisă pe jumătatea din stînga a f., este de fapt anulată ulterior cu creion negru. Pe jumătatea din dreapta a f., rescrise cele cinci nume de mai sus, coloana a doua.

[ACTUL I][1]

(Suceava. O sală frumoasă gotică, ferești înguste. În[2] stînga spectatorului, în prosceniu, tronurile Domnului și a Doamnei. În dreapta în semicerc stau boierii.)

SCENA I

Iuga-Vodă *și* **Maria** *pe tron. Boierii, între cari hatmanul* **Mihnea-Sânger.** *E sara.*

[IUGA]

Ușor trecea odată Domniei noastre vremea
Pe-a bucuriei pasuri ne număram noi anii —
Și azi, boieri[3], e-o lună, de cînd cuprinși d-o vrajă
Noi numărăm cu spaimă ce-ncet[4] a noastre zile
Se strecur de ni pare din ele oricare-un an.
Și[5] gura-ne-ncrețită de mult uită ce-i rîsul,
Și ochiul nostru nu e în stare ca să nască
Priviri de mulțămire celor ce ne iubesc —
În cap ei ne fugiră, necredincioși luminei
Se simt doar pe ei înșii uscîndu-se de vii.
Boieri, coroana noastră ne-apasă ca [un] munte
Și grea ni este haina și trupul de pe noi
Încît deopotrivă Domnia mea [e] gata[6]
Să zvîrle pe-amîndouă deodată în mormînt[7].

---

[1] Marginal, în dreapta f., sus, cu aceeași cerneală violet mai deschis cu care e anulată întreaga filă:

O umbră e ființa-i, ⟨o falǎ⟩ o spumă e cuvintu-i
Și la un loc nimica. Zi-i lume și te mîntui.

[2] Urma: ⟨*dreapta*⟩.
[3] Inițial: *e* ⟨*anul*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*cum trece*⟩.
[5] Versul începea, inițial, cu: ⟨*De mult*⟩.
[6] Inițial: *Încît* ⟨*suntem aproape de azi pe amîndouă*⟩.
[7] *deodată în mormînt* — scris deasupra de: ⟨*și să rămîie singur*⟩.

Un singur colț de viață ne-a[1] mai rămas în suflet
Iubirea[2] nesmintită pentru moșia noastră
Și pentru Bogdan Dragoș iubitul nostru fiu.
Rog cerul să-mulțească hotarnicele clipe
S-urnesc pe ai lui umeri Domnia, ce o port —
Copil ieșit din leagăn[3] cu oasele-ncă crude
Și[4] nedeprins cu asprul și strimt[5] al țărei scaun
Coroana e în stare ca să-i sclintească gîtul
Și schiptrul brațul fraged. Gînditu-ne-am atunce
Ca să-l lasăm în leagăn, păn' ce va crește mare
S-acoperim cu negru postav scaunul nostru
Coroana noastră veche s-o încuiem în scrin
Să[6] dăm mînuței sale o altă jucărie
Decît al țărei schiptru.
Voim ca după moarte — cu mîna noastră moartă[7]
Să ținem cîrmuirea chiar în sicriu fiind —
Puterea nevăzută și-a mulților mînie
E[8] a noastră credință pentru Domnia mea.
Epitrop las dar țărei și fiului meu dulce,
Pe Mihnea, hatman mare — unde va pune mîna
Să știți c-am pus-o însumi și să urmați întocmai.

Cu mila lui Dumnezeu noi Iuga Vv., Domnul țărei Moldovei facem știre cu această carte a noastră[9] oricui o va vedè sau o va auzi, că la vreme de slăbiciune fiind încă în fire, ne-am socotit moșia și casa, fiindu-ni de față boierii și Doamna noastră.

---

[1] Pare a fi fost inițial: *-au.*
[2] Versul începea, inițial, cu: ⟨*Nemistuit*⟩.
[3] Urma: ⟨*abia*⟩.
[4] Versul începea, inițial, cu: ⟨*Ci*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*larg*⟩.
[6] Versul începea, inițial, cu: ⟨*Și fragedei*⟩.
[7] Vers imperfect — deasupra o variantă nedefinitivată:
Voim ca de-om stinge — să-ntindem noastră moartă.
[8] Versul începea, inițial, cu: ⟨*E pentru*⟩.
[9] Urma: ⟨*tuturor căror se cuvine a ști, că simțind boală*⟩.

Statornicit-am[1] *ca păn la vrîsta legiuită epitrop a fiului nostru dulce, Bogdan Dragoș Voevoda, să fie credincios boieriul nostru Mihnea Sânger Hatman. Privi-s-or cărțile sale ca ieșite de sub a noastră mînă și întărite de a noastră credință. Moșiile și ocinele domnești vor fi ocîrmuite de prè înalțata noastră Doamnă — iară moșia* [*Breuții*]* *cu marginele între apa Sucevei și Siretului, dăruim-o mînăstirei dintr-un lemn, și dreaptă și neatinsă ocină a ei să fie spre pomenirea sufletului nostru și a sufletelor adormiților întru Dumnezeu strămoși. Și spre întărirea acestora aducem credința noastră și onoarea noastră și a fiului Bogdan Dragoș Voevoda și a credincios boiariului nostru*[2] *Mihnea Sânger Hatman și a tuturor celorlalți boieri ai Domniei. Dat*[3] *în: domnescul Scaun al Sucevei, la anul de la zidirea lumei 5...; în luna...*

IUGA

Iar data o va pune suflarea mea din urmă
Căci moartea-i scriitoriul al zilei și al lunei
Cînd viețile se sting.

(Boierii iscălesc)[4]

ROMAN BODEI

Prè înălțate Doamne, dorimu-ți sănătate
Și ani mulți să trăiești.
Prea grabnică îmi[5] pare această hotărîre,
Iertat fie cuvîntul al slugii credincioase,
Dar pentru-astfel de lucru nu trebuie Dreptatea
Să se adune toată în a Sucevei ziduri; —
Zic[6] că înțelepciunea v-a insuflat voința

[1] Fraza începea, inițial, cu: ⟨*Statornicit-am deci ca Scaunul Moldovei*⟩.
[2] Urma: ⟨*Grue*⟩.
[3] Urma: ⟨*in Suceava*⟩.
[4] Fila se termină cu: R o m a n B o d e i
Prè inalțate Doamne, —
care însă se reia pe f. urm., in *ms.*
[5] Scris deasupra de: ⟨*se*⟩.
[6] Inițial: ⟨*Nu zic*⟩.

Și bine e copilul să nu poarte o cîrmă
Ce nu-i de a sa mînă... Dar a[r] fi trebuit
Norodul și boierii și ostășimea toată
Să giuruie credință lui Bogdan Voievod...
Prea șubrede sunt Doamne, tocmelele Moldovei
Și pentru a sale cumpeni o pază trebuiește...
Măriei-tale fost-am o slugă credincioasă
Deși cam cîrtitoare... Dar de-ai [fi] spus vrodată
Roman Bodei să fie epitropul moșiei
Eu aș fi spus: O Doamne! deschide bine ochii
Nu-mi crede...
Sunt om și e moșia și scaunul la mijloc
Sunt om și șubred este copilul cel din leagăn...
Sunt om prè înalțate și am copii, gîndește,
Sunt om... și omu-n lume spre rele e plecat[1].

MIHNEA

Prè înalțate Doamne, de credeți cum că Mihnea
Nu-i sluga cea din urmă și făr' de nici o treabă
Din ai măriei-tale... De credeți cum că ochiu-i
Setos [e] de mărire, că n-a cunoscut bine
Supunerea că este a lui firească haină,
Rupeți diata asta... Căci greutatea ei
Pe umărul meu cade și toat-a lui tărie
A fost până acuma credința ce stăpînul
O pune-n al meu suflet...

[1] *rele* — pare a fi scris peste: *rău;* inițial: *rău* ⟨*e a*⟩*plecat.*
În dreptul ultimelor spuse ale lui *Roman Bodei*, următoarele gînduri, fără legătură cu textul, scrise posterior cu aceeași cerneală violet mai deschis cu care este anulată toată *Scena I* (ff. 102—104):
O lună trece
Trecu în rotitoare pliniri ⟨*de vremi*⟩ *încă o lună* *T.t r.: a timpilor plinire*
O lună . . . și
Se scurse-n rotitoare a vremilor plinire
Și stai și tot mai departe ești de țintă.

ROMAN

Mă tem hatmane tare,
Ca tu făcînd sprincenele să-ţi scoţi odată ochii.

IUGA V.

Destul Bodei — puţine sunt clipele vieţii-mi
Tatari-s la hotară — şi ungurii şi leşii
Nu-i vreme să se strîngă a ţărei Direptate
Şi poate cum că însumi[1] să fiu copil al morţii
Căci faţa noastră astăzi e-un obrazar de ceară
Şi dacă-mi închid ochii, un popă [beat]* desigur
Că m-a şi îngropa.
Roman Bodei, tu veche şi [cu] credinţă slugă
Gură de lup sălbatec cu inimă de miel...
Vino încoaci la mine — ia mîna noastră-n mîna-ţi
Şi vezi cum îmi mai îmblă ceasornicul vieţii.

BODEI

(sărută mîna Domnului)

O prea-nalţate, eu sunt un vraci prea prost
Şi nu ştiu ca să măsur' a vieţii clipe repezi —
Ceasornicele[2] vieţii am învăţat să stric
Cînd îmi arunc săgeata în pieptul duşmănesc —
De ce nu-s vraci cu carte, căci multe v-aş [mai] spune
Ce minte omenească n-a mai putut gîndi —
Dar astfel — făr de carte, abia iscălitura
Ştiindu-mi eu a pune cu[3] sufletu-mpreună
Pe-a voastre cărţi domneşti... toţi m-ar numi aicea
Moşneag cu pleavă-n creieri, cu gură mincinoasă.

---

[1] O pată, probabil de cafea, şterge cîteva cuvinte din versurile finale, de pe fila *103 r.*
[2] Iniţial versul începea cu: ⟨*Decît curmînd*⟩.
[3] Urma: ⟨*inima*⟩.

IUGA

Boierii mei, iertare vă cer acum la toţi...
De-am vorbit rău cu gîndul meu propriu despre voi
De-am jinduit vrodată norocul a cuiva
De n-am fost o-ntrupată o cumpăn-a dreptăţii
De am greşit cu mîna, cu inima, cu gîndul...
Iertaţi-mă cu toţii, căci am fost numai om.
Mă descărcaţi de-a voastre învinuiri[1],
Şi sarcina de rele faceţi-o mai uşoară
Să pot trece[2] mai slobod prin vămile veciei.

(Boierii-i sărută pe rînd mîna.)

UNUL

Măria-ta, uitate din partea noastră sunt...
De-ai fost nedrept cu gîndul, cu bine ai plătit...
Crede cu mila-n suflet vedem pe un stăpîn
Şi pe un[3] bun tovarăş în lupte şi-n viaţă
C-acum se despărţeşte...
Dar deie Domnul sfîntul
Cuvîntu-ţi de minciună — să mai trăieşti mulţi ani.

TOŢI

Mulţi ani să mai trăieşti . . .

IUGA

Lasaţi-mă acuma... nu-mi faceţi greu sfîrşitul
Nu-mi aduceţi aminte prin fiinţa-vă de faţă
Ce vine am — ci cîtă iubire mi-aţi plătit.

(Toţi iese — afară de Roman Bodei.)[4]

---

[1] Urma: ⟨*ca slobod*⟩.
[2] Urma: ⟨*prin*⟩.
[3] Urma: ⟨*vechi*⟩.
[4] Pe marginea din dreapta a f., cu alt scris şi tuş negru, *Rugăciune.* Vezi la Perpessicius, O V, 373 şi urm., cap. *Ta uvan asi, Sureri şi Rugăciune.*

SC. II

ROMAN BODEI

N-aveți nimic pe suflet[1], prea înalțate Doamne!
Vro vină veche poate, uitată de demult,
Vun gînd ascuns, ce nime nu e menit să-l știe...
Sunt greu la cap știți bine... și ce-mi intră odată
Cu greu intră întrînsul – dar nici cu cuie scoți...

IUGA

Roman Bodei, acum mi-e greu să mai gîndesc
Argintul viu din cuget s-a prefăcut în plumb
Nesimțitor la toate mișcările vieții...
Să-i spui lui Mihnea Sânger ca să rămîie-n tindă...

(Roman iese și spune.)

Tu vino mai aproape! Romane ce crezi tu?
A – nu spune – taci... nu-nnegri cu cărbune
Gîndirea mea cea sură, destul de-apăsătoare,
Roman! m-auzi tu... nu e un om să aibă frică
Cum eu o am acuma... Iubitul meu Bogdan –
Roman, Roman, așa e că-i un frumos copil
O! Spune-mi, spune-mi numai că e frumos, cuminte[2],
Dulce la port și vorbă... să văd, ia, îl iubești
...Roman, crezi tu vreodat?...[2]
O nu! taci! ce de gînduri prin mintea mea îmi trec
Ți[3]-o spun dar numai ție... auzi tu... nimănuia
Să n-o mai spui... Veghează-l, veghează-l de aproape,
Pe acest copil, pe care[4] în taină-ți spun că mai mult
Decît viața, suflet și Dumnezeu iubesc...
Acesta e secretul vieți-mi, a purtări-mi – .

---

[1] *pe suflet* — scris deasupra de: ⟨*a-mi spune*⟩.
[2–2] Inițial:
⟨*Cuminte pare ... Dulce la glas, ș-a lui purtare*
E liniștită, plină de grație⟩ ... *Roman, crezi tu vreodată? ...*
[3] Inițial: ⟨*Îți*⟩.
[4] Urma: ⟨*ți-o*⟩⟩ *ți*⟩.

Roman Bodei, pricepi aceea ce îți spun?[1]
Oh! gură de lup tu, cu inimă de miel –
Tu ești în lume singur, căruia m-aș încrede,
Tu ești în lume singur, ce nu mă înțelegi.

ROMAN

O vino-ți în simțire și-mi spune-anume neted[2]
Ce vrei tu de la mine?

IUGA

Ce îmblu căi întoarse cu inima ta dreaptă[3]
Gîndirea încîlcită nu pot să ți-o desfășur
Tu n-ai șezut vrodată pe [scaunul]* fatal –
N-ai cunoscut adîncul al inimii-omenești
Văzut-ai tu vrodată vrun leu mîncîndu-și puii?

ROMAN

Nu, Doamne![4]

IUGA

Taci tu! Nici nu te-ntreb eu de ai văzut vrodată –
Văzut-ai tu vrodată vun leu mîncîndu-și puii –

---

[1] Marginal, cu cerneală violet mai deschis:
Zicalele[a]*-n privirea-i desigur că nu mint*
Tăcerea-i e de aur, iar graiul de argint.
[a] Urma: ⟨*vechi*⟩.
[2] În *ms.*, inițial: ⟨*Doamne*⟩ *O vino-ți în simțire și-mi spune* ⟨*acuma*⟩ *neted.*
[3] Marginal, cu aceeași cerneală violet mai deschis:
Vezi tu? Unde vezi firul
De ață că se trage, tu cată că la capăt
Găsi-vei ghemul. Iată de mult am firu-n mînă
Dar ghemul cel de intrigi, de pismă, răutate
Nu am ochi ca să-l caut nici mîni ca să-l găsesc.
[4] Această filă, *105 r.*, nu este anulată în curmeziș. Textul se întrerupe aici, reluîndu-se la f. *110 r.*

Văzut-ai tu vrodată vun Domn pierzîndu-și puii —
Văzut-ai tu vrodată vro mamă ucigîndu-i —
Veghează peste Bogdan, căci tu îmi vei da samă[1].

(Roman se uită[2] lung în ochii lui.)

Taci, taci îți zic, nici un cuvînt din gură să nu-ți iasă
Cît sînt de slab și bolnav acușa te ucid!
Nu mă lasa-ntîmplarea s-o-nsărcinez, cu asta
Nu mă lasa pustiul să-l fac un păzitor...
O Roman, Roman! ce e viața omenească —
Comedie eternă, chiară sub masca morții,
Mi-e greață, o mi-e greață de ea — Și totuș Roman
Tot ce iubim, în lume, de viață e legat...
Știi tu... privindu-i astăzi, privind pe Mihnea Sânger
Oh! îmi venea atuncea la genuchi să li cad...
Să zic o, milă! milă! pentru copilul meu!
El e atît de fraged, atît de blînd, un miel...
Ce poate să vă facă... Dar nu! Cu fața mîndră,
Cu inima mea ruptă, am hotărît aicea
Că Sânger, însuși Sânger, îmi este favorit.
Dac-ar fi scris-o el.
Eu n-am mîni Roman,
E rău, prè rău, cînd omul rămîne fără mîni
Eu n-am picioare Roman, e rău făr de picioare,
Eu nu am ochi, nu crede că știu ce se petrece
Ciudatu-i... Mi se pare că-nchisu-s în sicriu
Și oameni-mprejuru-mi vorbesc... și eu știu tot...
A! *(încet)* Roman, de capul copilului meu
Tu răspunzi, auzi... Mergi, mergi!

(Iese.)

---

[1] După virgulă, în *ms.* urmează încă un vers, anulat cu cerneală violet deschis:
‹*Nu tronul! mă pricepe ... nu tronul, priceput-ai?*›.
[2] Urma: ‹*uimit*›.

Vorbește într-aiure ar zice cineva...
Te-am înțeles prè bine și știu ce-ai vrut să zici
Adînc îți este capul prè înalțate Doamne
Ș-oricît de prost e Roman, el totuși nu e prost
Să rîd dar la mormîntu-ți, să-mi plec genunchiul dar
La Mihnea Sânger-Vodă... Să fac ceva, ce nu voi,
Să spun minciuni cu gura zîmbitoare
Să-ți fiu dușman de moarte... Vezi că te-am priceput!

SC. III

MIHNEA, ROMAN

ROMAN

Moare și dorește să te mai vadă încă
Să-ți dea cele din urmă a sale-nsărcinări...
Și hatmane, mi-a pus-o pe suflet, ca în veci
Poruncei tale-nalte de-acum să mă supun,
Mi-a spus de-ascult de tine, de el atunci ascult,
Mi-a spus ca mai cu samă să nu mă-ncred eu Doamnei
Să nu mă-ncred de-acuma la nimeni din boieri...
O inima în pieptu-i e atîta de pe[s]triță,
Că să-ți spun drept; acuma cu scîrbă m-a împlut...
Iată că-ți scutur mîna, ți-o strîng prietenește,
Și văd că tîlcuirea, ce-am dat gîndirei tale,
Au fost o nerozie. Să fim prieteni, Mihnea,
Știi bine că am suflet și inima vitează —
Știi bine că în lume plătesc și eu ceva.

MIHNEA

(în sine)

Să-l cred eu, sau să nu-l cred...

ROMAN

Să-ți spun... Un suflet putred, într-un trup și mai putred

Mi-a spus a sale gînduri, trecutele păcate —[1]
Și eu, eu mi-am pus brațul și inima sub mîna-i —
Mi-e scîrbă chiar de mine.

MIHNEA
(se uită lung la dînsul)

Mă duc ca să-l mai văd[2].

SC. IV

ROMAN
(singur)

Te du! te du, dar șarpe... voi priveghea de-aproape
Voi arăta eu lumei că sunt un lup tăcut...
Mesteacăn!

[MESTEACĂN]

— Ce-i stăpîne?

[ROMAN]

— Să te pui astă noapte[3]
Să stai de strajă bine, l-acea portiță mică
Ce numai tu o știi... lui[4] Cătălin din Galu să-i spui
[să] vie aicea
Și straja să o ție în curțile domnești...
M-auzi... nimic din aste să nu le știe nime
Veghează zi și noapte — noapte și zi veghează...
N-ai auzit nimica și n-ai văzut nimic!

[1] Marginal, cu cerneală violet deschis:
[Cu patimă] Bogdane!*
(Încet) Aide, pleacă!
[2] *mai văd* scris deasupra de: ⟨*văd acum*⟩.
[3] Inițial: ⟨*Tu să ții*⟩ *astă noapte*
⟨*O strajă*⟩ ~ .
[4] Scris deasupra de: ⟨*pe*⟩.

Vezi tu pecetea asta[1] -n mînerul spadei mele
A ei încrețituri în cap ți se-ncrețească,
Cu ea, cine va cere o trecere, să-i dai.
De astăzi înainte tu nu mai ai stăp'n
Decît pe mine.

MESTEACĂN

Bine.

SC. V

— —[2]

— Bună vreme.
— Vremea rea. Dar de unde ajung la cinstea să vorbești cu mine?
— Bine [măria]*, vechi prieteni.
— Prieteni. Poate și rude. A fatat mița mea în ograda d-tale.
— Ce ai portare.
— Ce ai portare? E că nu voi mai fi vecinic portar. Ce vrei?
— Cum stă m.-sa?
— Care m.-sa? Cea veche? Mai rău nu se poate — cea nouă bine și vouă asemenea. Ce vrei? Am copii spatare și copiii unui hatman stau mai bine decît aceia a portarului de Suceava.
— Dar hatmanul nu are copii?...
— M.-sa vrei să zici. Hatmanul are.
— Ciudat mai vorbești astăzi.
— Ciudat vorbești d-ta, pentru [că] hatmanul sunt eu.
— De cînd?
— De mîini, de poimîini dimineața dacă vrei.

[1] Urma: ⟨*pe*⟩.
[2] Probabil semnul celor două personaje, d. ex., al căror nume urma să fie fixat mai tîrziu.

— Dar nu eşti încă.
— Ce va să zică încă? Încă e un cuvînt pentru neghiobi. Cine nu e încă, acela nu va fi neciodată. Cine nu e încă cuminte la vrîsta mea, rămîne nebun cît trăieşte. M-am cuminţit. Ştii tu cînd am fost prost?
— Îmi pare că acum.
— Ba până astăzi. De azi înainte[1] sunt cuminte.

[SCENA VI]

IRINA

Au nu-ţi aduci aminte de neagra vrăjitoare
Ce-n peştera adîncă din muntele Ceahlău
Încheagă apa-n sînge,[2] a lumei mers îl schimbă[2]
Şi soarele albeşte[3] de pare-un cap de mort[3]
Precum albeşte geamul, cînd sufli în fereastă...
Acolo eu închisă, mă preumblam pin peşteri,
O goală frumuseţe, un chip răpit din ceri
Pe fruntea-mi de copilă purtînd coroana numai
Şi-n peştera mămucăi intrat-ai Mihnea Sânger
Pe calul [tău] cel negru, cu barba ta cea sură,
Galbăn erai la faţă, mai galben decît morţi...
Ai fost călcat moşnege[4] urme de miţă stearpă.

MIHNEA

O nu-mi aduce aminte...

IRINA

Să nu-ţi aduc aminte —

[1] Urma: ⟨nu mai sunt prost⟩.
[2–2] Anulat ulterior cu altă cerneală violet decît cea cu care este scris textul; aceeaşi cerneală cu care anulează curmeziş tot acest fragment, ff. 96 r. — 98 r.
[3–3] Anulat ulterior cu a doua cerneală violet, mai deschis.
[4] De fapt: ⟨moşnege⟩ — anulat cu a doua cerneală violet, aceeaşi cu care a fost adăugat, marginal: [scumpe]*.

Eram[1] o copiliţă frumoasă ca şi ziua
Şi[2] mai frumoasă încă de zi fiind ascunsă...
Copil de vrăjitoare, cu ochii mari sălbateci,
Cu inima aprinsă de sete de viaţă.
Atuncea a mea mamă uitatu-s-a-n cazanu-i...
Şi a spus: Mihnea Sânger tu vei fi Domn al ţărei...
M-ai[3] fost văzut pe mine... şi m-ai iubit, păgîne,
Nu crede a noastră soarte că poate avè căi două
Trăit-am împreună ş-astfel o să murim;
Paşii ce tu în viaţă[4] făcutu-i-ai la patu-mi
Rămas-au slove roşii în cartea vieţii tale
Nedezlipită sunt eu de măduva-ţi din oase
A mele rădăcine viaţa ţi-o mănîncă
Cum vîscul rădăcina şi-o bagă în stejar
De te iubesc eu, Mihnea?... Ce-ţi pasă oare ţie?
Şi nu mă las eu oare de tine a fi iubită
Mi-ai spus, Irino! gura ta dă-mi-o! Nu ţi-am dat-o?
Mi-a[i] spus: Irino, lasă-mă-n patu-ţi! — Nu te las?

MIHNEA

O picură-mi în suflet femeie îndrăcită
Veninul vorbei tale ucizător de dulce..

IRINA

Ucizător de dulce...! O Mihnea, te iubesc!
Căci sufletul din tine e mare ca ş-al meu.
Au crezi tu cum că lumea făcută-i pentru bine
Ni-o spun aceasta popii şi cărţile lor vechi —
De mii de ani povestea răsună în urechi...
Nu vezi tu ce răsplată virtutea are-n lume?

[1] Marginal: M.
[2] Scris cu a doua cerneală violet deasupra de: ⟨Ba⟩.
[3] Iniţial: ⟨Tu⟩ m-ai.
[4] În ms. pare a fi: viaţa i.

Răsplată[1] prea frumoasă[1]: un giulgi și patru scînduri
Ți-e îndemînă-nuntru[2] și scapi de multe gînduri[2]
De[3] gînduri fără noimă[3]... Pentru așa comoară
Treci însetat pe lîngă a vieții vii[4] izvoară...
Și-atunci... Atuncea popii vorbit-au foarte drept
Deșertăciuni sunt toate, cînd moartea ți-i în piept...
Aicea-n picătura de vreme-n care suntem
Brațul și isteția au oarecare preț...
Și ce preț pot să aibă... decît să te faci mare.
Tu știi că a mea mamă lasatu-mi-au coroană[5]
Ea arde-ntunecime lumina căutînd
Pietrele scumpe-n ea se[6] topesc după lumină
Și totuși șede-ascunsă în scrin, în gînd, în suflet.
Ș-apoi ce cer de la tine? Cer vre o fărdelege...
Nu tu înveninat-ai pe Domnul tău — ci *eu* —
Nu sunt a lui supusă, sunt o femeie slabă
Și singură voi duce sarcina fărdelegei...
Închide numai ochii și lasă să lucrez
Culege numai roada din osteneala mea...
L-am otrăvit pe dînsul, voi otrăvi mlădița
Căci astăzi simt în sînu-mi un împărat că mișcă.

MIHNEA

Irina.

IRINA

O Irina te face fericit.
Și cînd va spune-odată cu mîna la guriță
Ți-a spune tată, mie el mamă îmi va spune —
Și tu-i vedè intr-însul al tău urmaș pe tron

[1]–[1], [2]–[2], [3]–[3] — anulat cu a doua cerneală violet; așadar textul ar fi: *:un giulgi și patru scînduri*
Ți-e îndemînă-n nuntru ... Pentru așa comoară sau: *un giulgi și patru scînduri... Pentru așa comoară*. Cf. p. 73.
[4] Scris deasupra de ⟨*dulci*⟩, cu a doua cerneală violet
[5] Versul întreg anulat ulterior cu a doua cerneală violet; deasupra scris: *Vezi tu* ~.
[6] Inițial: *Pietrele scumpe-⟨ntrînsa⟩ se.*

Și îl voi crește bine, va fi frumos ca ziua,
Căci sunt o vrăjitoare și mi-aș iubi[1] copilul
Nu cu cuvinte blînde, cu sîn[2] făr[ă] de lapte,
Cu sîngele din pieptu-mi eu aș hrăni copilul
Și drag mi-a fi ca ochii din cap.

MIHNEA

Irină! scumpă!
Femeie, ce c-un singur cuvînt mă faci un demon
Trezești în al meu suflet și cea din urmă fibră —
Irină, te iubesc!

IRINA

Ce negruîți[e] părul, cenerețită fruntea,
Întinerești sub zisa-mi ce sufletul ți-l arde
Copil vei fi odată, tu dor de bucurie,
Copilă voi fi însămi, cînd voi fi și eu mumă.

[ACTUL AL II-LEA]

Întuneric. Codru des. Noaptea. Trăsnete, fulgere.
Doamna Maria, Bogdan, Roman Bodei

ROMAN

Prevestitoarea fire cu[3] cerul său cernit
Deschide a ei gură, prin fulger ea vestește
Ce *rău* aduce lumei o zi ca cea de azi
În răzvrătire firea arată cum că astăzi[4]

[1] *mi-aș iubi* — scris deasupra de: ⟨*știu să cresc*⟩.
[2] Modificat din: *sîn⟨ul⟩*.
[3] Scris deasupra de: ⟨*și*⟩.
[4] Inițial, versul următor era: ⟨*Se naște fiul*⟩⟩ *un fiu*⟩.

Lui Vodă Mihnea Sânger îi dăruiește-un fiu —
Un fiu cum încă lumea nu l-a văzut vrodată,
Cu inima pestriță cum este al său tată
Și desfrînat în patimi cum este mumă-sa.
Din ce-i mai rău, mai negru natura îl încheagă,
S-arunce o-ntrupare a dracului pe lume
Lui Belzebut bătrînul sau a lui Antichrist,
Dar ea de pe acuma se sparie de el —
De pe acuma cerul și-ncurcă a sale stele,
Izvoarele uitat-au în astă noapte albia
Și vezi că pîrtii nouă își taie pintre stînci...
Să știți că-n astă noapte, de ciumă or să moară
Mulți oameni... Astăzi firea descarcă bogăția-i
De ape pe o cale cu totul nefirească,
Și secetă urma-va... iar seceta cloci-va
În țărna cea uscată ouăle de locuste...
Căci lumei acestia și legilor din fire
De li se naște-un dușman, e semn că firea toată
E-n neorînduială, că din încheieturi
Ceasornicul[1] ieșit-a al lumei [noastre]*-întregi.

MARIA

Cumplită prevestire mai faci tu, frate Roman.

ROMAN

Ce vrei? Uitat-ai oare c-ai blestemat pe Vodă?
Și că de-a lui sămînță legași acel blăstem —
Nu s-a-nnegrit doar luna și soarele în ceruri
Pe cînd îl răstigniră jidanii pe Cristos —
Și ei au vrut să facă lucru-mprotiva firei
Au vrut să deie moarte celui fără de moarte...
Dar astăzi cînd se naște un monstru pe pămînt,
Cu inima cea neagră ca Vodă Mihnea Sânger
Și-atît de otrăvită, setoasă de plăceri

[1] Inițial: ‹*Ieșit-au*›.

Ca cea a mumei sale — un om ce-a fi în stare
În furie s-ucidă pe tată-său — și-n furia
Dobit[oc]eștei patimi cu mă-sa să se culce.
Au crezi că ziua de-astăzi cînd firei se dau palme
Palme la orice lege, palme lui Dumnezeu —
Au crezi că e departe și ziua cea de-apoi?
Cumplit ți-a fost blăstămul, măria-ta! Și cerul
Au vrut să te audă — și să plătească acuma
Cu asupra de măsură moartea lui Iuga-Vodă.
Un cititoriu de zodii i-a[1] spus că a lui fiu
N-ajunge niciodată corona să o poarte
Că de pe a sa frunte, cu fărdelegi patată,
Cu sabia luată va fi de Bogdan Dragoș —
De-aceea el trimite în [patru] părți a lumei
Pe Gruie părcalabul menit să-i fie naș
Să-l stingă de pe lume pe Bogdan Dragoș-Vodă.

BOGDAN

Mamă, mamă!

MARIA

Aud dragul mamei.

BOGDAN

Cum se cheamă apa ce curge pe-aici... E tare repede.

MARIA

Bistrița, dragu mamei.

B.[OGDAN]

Da ce cetate se vede acolo în lumina fulgerelor?

[1] Ar putea fi interpretat și ca: *i-o*.

M.[ARIA]

Acolo? Cetatea craiului [Gralur].* Mare crai şi bogat şi are o fetiţă mică, mică... numai bună de tine... Cu dînsa am să te-nsor odată.

B.[OGDAN]

Tare mi-i dragă, mamuţă!

M.[ARIA]

D-apu-ai văžut-o...

B.[OGDAN]

Ba n-am văzut-o...

M.[ARIA]

Apoi cum de ţi-i dragă?

B.[OGDAN]

Bine, trebuie să vezi pe cineva ca să-ţi fie drag?

M.[ARIA]

Se-nţelege.

B.[OGDAN]

Dacă spui că-i aşa de mică, mică, atuncea mi-i dragă fără s-o văd. Da cum o cheamă?

M.[ARIA]

Verena.

B.[OGDAN]

Verena... prea frumoasa Verena... Mi-ai spus odată o poveste cu prea frumoasa Nastasia... Nu-i aceea?

M.[ARIA]

Se-nţelege că nu-i aceea, puiule.

B.[OGDAN]

Da eu vreu să fie aceea.

M.[ARIA]

D-apoi daca nu-i aceea.

B.[OGDAN]

D-apoi daca vreu.

M.[ARIA]

Bine... ai s-o vezi, ne ducem la craiul... Mîne avem să facem nuntă straşnică... Să facem o mamaligă mare cît o nucă şi chemăm pe furnici la masă şi te punem pe tine şi pe Verena în capul mesei şi vă cununăm...

B.[OGDAN]

Tare mi-i dragă...
(S-aude în urmă departe latrat de cîni.)

ROMAN

(fluieră)

GALU

Stăpîne!

ROMAN

De[1] mal desfă tu pluta, să şuieri peste ape
Ca să-ţi audă glasul[2] din [stane]* craiul [Glaur]*
Să părăsim mai iute pămîntul stăpînit
De Mihnea Sânger-Vodă... Prè înalţată Doamnă
Să n-aveţi nici o frică, căci Galu-i bun plutaş.
Eu mă-ntorc la Şuceava ca să-i urez lui Vodă
Şi fiului său dulce domnie-ndelungată.

[1] Scris peste: *Lin.*
[2] Urma: ⟨*ostaşii*⟩.

[MARIA]

Să ne vedem cu bine Roman Bodei. În tine
Nădejdea noastră toată-i... Curînd cu fiul nostru,
Cu Bogdan Voievodul plecînd spre Maramureş[1]
Îi[2] vom deprinde braţul la mînuirea armei
Ca până va fi mare să ştie să cîştige
Coroana ce cu dreptul îi vine frunţii noastre.
Să auzim de bine.

[ROMAN]

Să auzim de bine.
Curînd v-ajunge haita — dar a Bistriţei ape
Vor duce-a voastre vieţe; mie şi ţărei scumpe
Sub pavăza de piatră [-a-] lui [Glaur]* Voievod.

[ACTUL AL III-LEA]

ROMAN

Sloboade-acuma Doamne pre robul tău — văzut-au
Cu ochii săi şi ceasul şi ziua mîntuirei.
Trăiesc prè înalţate într-o străină lume —
Şi împrejur de mine eu văd numai copii;
O lume nouă, nouă, cum n-o am mai văzut —
Îmi pare cum că-n lume trăii[3] o sută ani
Din peşterea de munte cobor un uriaş —
Şi văd cum împrejurul picioarelor, se mişcă
O lume[4] de fiinţe, [arar]*, vorbind, rîzînd
Cărora însă li e tot viitorul dat...
Cuvîntul meu se-ndreaptă urechilor străine.
Parcă-mprejur acuma vorbiţi o altă limbă

[1] Versul următor, iniţial, era: ⟨*I-om învăţa noi bra*[ţul]⟩.
[2] În *ms.: 'I.*
[3] Scris: *trăiu.*
[4] Iniţial: ⟨*Un*⟩ *O lume* ⟨*de oameni*⟩.

Şi alte obiceiuri şi alte feţe văd...
Din[1] sfetnicii lui Iuga nu văd eu pe nici unul
I-a stinsu-i Mihnea Sânger, căci ei fusese martori
Cînd s-au citit diata lui Iuga Voievod...
Ce mai cat eu în lume? Ce înţeles mai am?
Menirea e-mplinită şi veacul meu ce trece
De pe umăru-i umila pe-acelui care vine —
Pe Bogdan Dragoş. Mi-am împlinit menirea.
Tronul pe care negru postav era să fie
Păn la a ta venire, o vezi astăzi acolo
Aceasta este cheia de la un scrin de fier
În [curia]* Moldovei şi e a ta coroana.
Nu... ea n-a fost spurcată de fruntea unui Mihnea —
Neatinse a ei pietre şi aurul din ea —
Şi cel din urmă-n lume, ce pe ea ş-a pus mîna,
Au fost înaltul Iuga — azi pune-o tu pe-a ta.
Atîta am de zis. Atîta fapt lumesc
Mai fac în astă lume. Apoi la mînăstire
Mă duc, căci socoteala cu lumea-am încheiat,
N-am a lua nimica, nimic nu-i am de dat...
Acolo lîngă[2] Vodă, unde de mult el zace
Cu el m-oi înţelege de mîntuirea mea...
Căci greu în astă lume eu am păcătuit
Eu sunt mîna de care[3] slujitu-s-a blestemul
Al maicei tale — ca-ntreg, întreg să cadă
Asupra frunţii-aspre a acelui nefericit,
Au împlini-l-va Domnul cu toată grozăvia —
Căci lumea e-[mpacată]* — pe pîrtia ei veche
Văd că se mişcă firea şi sorţile Moldovei...
E [împacată]* lumea. Deşi moşneag de zile
Abia la jumătatea menirei mele-n lume
Ca să-mpac iară lumea. Dar oare Dumnezeu
Nu are drept asupră-mi? Cealaltă jumătate

[1] Iniţial: ⟨*În sfatul*⟩. Versul urm. începea cu: ⟨*Căci*⟩.
[2] Urma: ⟨*Iuga*⟩.
[3] De fapt: ⟨*Căci*⟩ ~~*eu sunt mîna care*~~ ⟨*purtat-a*⟩ — modificat deasupra.

E ca fiind în viață pre Dumnezeu să-mpac.
Prè înălțate Doamne, cer să mă depărtezi
Căci grea îmi este [mie] și sarcina vieții —
Și mă dezbrac acuma de orice deșertăciuni
Iertare-mi cer, boieri, de la voi de la toți
Iertare de la tine ce-mi ești Domn pre pămînt —
Căci vreau să intru-n slujba Domnului meu din ceri.

BOGDAN

Roman Bodei, un altul șezînd în tronul nostru
Alaturi el ți-ar face un loc pe a lui tron —
Domnia-noastră însă băgă de mult de samă
Cum că plutește-o soarte, o soarte neînvinsă
Deasupra multor capuri de pe acest pămînt;
Vom zice dar ca Domnul în ora mîntuirei
„Lasă să treacă Doamne ș-acest pahar nainte-mi,
Dar nu să-mi fie voia, ci voia ta să fie".
Tu ești mănunchiul spadei ce Dumnezeu o poartă
Gura de lup prè aspră cu inima de miel.

ROMAN

Cît veți trăi în lume și ani mulți să trăiți
Nu-i mai vedè pe Roman. Eu n-am avut copii —
Și tu mi-ai fost copilul prè înalțate Doamne,
O ochii mei, ce oare nu-nghează ei sub frunte
Căci nu or să mai vadă pe dulcele meu fiu.
Dar un Dumnezeu cere ca sluga lui întreagă
Să-i vie înainte. — Cu ochiul rece ager
Cu brațul încă tare, cu umărul încă tare,
Ca urna lui cea [neagră]* s-o poată el purta.
Copilul meu, stăpîne..., te binecuvîntez,
Întinde iar moșia la vechile-i hotară,
Și visul vieții tale să fie-al nostru vis —

Rămîi cu sanatate. Boieri să-mi rămîneți
Cu sănătate.[1]

Și tu cuțit! Plaseaua de lemn ea gură n-are
Să strige-n lume strașnic — l-ai omorît pe Iuga?
Să fii o cioarsă veche, netrebnică. Nu intră-n dușmănie
Lemnul și cu oțelul... De ce nu faci minuni,
De ce n-arată muguri plaseaua ta cea veche
Și fiecare mugur să fie un blestem —
Ce lemn ești tu? O spune-mi ce lemn ești tu? De corn,
De tei, de ulm? sau poate din arbori roditori
Ești tu de măr? — De măr ești. — Atuncea înflorește
Și-a tale mere crude hrănește-le cu sînge.
Tu martor făr de gură! Dar dare-ar Dumnezeu
Ca lacrimi de căință să mînce al tău fier
Ș-acele lacrimi lemnul de măr că îl hrănește
Să crească-n cer ș-orcare păcat din neamul Sânger
Să fie pintre crenge un măr[2] însîngerat.

2254, 102 r. v. — 105 r. + 110 r. — 112 r. + 96 r. — 98 r. + 92 r. — 95 r. + 100 r. v. — 101 r.

Cu textele reproduse aici, *Grue Sânger* figurează în următoarele mss.:

2278, 18 r.: *Grue Sânger, Tragedie* — Persoanele; **19 r. — 20 r.** (cca 1876);
2254, 123 v., *Iuga* — replică, răzlețe (cca 1876, toamna);

[1] La începutul filei următoare, în manuscris, se repetă indicația personajului; apare din nou: *Roman* — toată replica este, dealtfel, separată de textul de mai sus. Blestemul lui Bodei, destinat probabil *Actului I*, urmînd să se împlinească abia în finalul tragediei.
[2] Urma: ⟨*înseninat*⟩. Restul f. ca și verso-ul sînt nescrise.

2262, 119 r. — 122 r. + 139r.;
2254, 102 r. — 112 r. [*Actul I*] *Scenele I—V*;
96 r. — 98 r. [*Scena VI*, Mihnea, Irina];
92 r. — 95 r. [Actul al II-lea] (cca 1876, toamna; considerat drept versiune de bază).

2278, 19 r. — 20 r.

ACTUL I

Omorîrea lui Iuga Voievod de către Mihnea Sânger. Doamna Maria[1] și fiul său Dragoș — scena lîngă cadavrul ucisului. Blăstemul asupra lui Mihnea ca el[2] și vrăjitoarea sa de nevastă să aibă un fiu, care să omoare pe tatăl său și să [se] ție cu mă-sa.

ACTUL al II-lea

SC. I

Doamna Maria trăiește în pădure cu fiul său, vînătorul [frumos]*[3], care a văzut o fată în codri, ce mult îi place. Povestea cu [friiele]* scuturate.

SC. II

În[4] ajunul naşterei unui fiu în casa lui Mihnea e-ntristare. Ei își zic cu spaimă menirea copilului lor. El s-a născut[5]. Simbad[6] zodierul e

[1] Scris deasupra de: ⟨*Irina*⟩.
[2] *ca el* — scris deasupra de: ⟨*ca fiul său*⟩.
[3] Lecțiune dificilă; Călinescu, O 12, 76: *frumos*, lecțiune pentru care am optat și noi în *Opere*, IV — *Teatru*, 1978, p. 603, deși paralel consideram posibilă și atunci lecțiunea: *fioros*, notată pe transcrierea noastră. Recent, Nicolae Mècu înclină și el pentru: *fioros* (vezi „Viața românească", nr. 12, dec. 1983, p. 74. *Dramaturgia eminesciană în ediție critică*). Totuși comparînd cu *2254*, 105 r. și *2275A*, 28 v. etc., este: *frumos*.
[4] Inițial: ⟨*Nelini*[ște]⟩.
[5] Modificat din: ⟨*naște*⟩.
[6] Călinescu (O 12, p. 76): *Simbad*, „numele e împrumutat din *Halima*" (*loc. cit.*, p. 78).

chemat, care le prezice lucruri cumplite. Ei se decid să-l [espună].* Scena despărțirii mamei de copilul său. El e pus pe rîul Bistriței și scapă la Voievodul Galu.

ACTUL III

Gruie crește mare la Galu și are o iubire nemărginită pentru gingașul Floribel și una sălbatecă pentru Angelica. Scena între el și Angela. El ucide în joc pe Floribel și ia lumea în cap.

SC.

Dragoș a fost în Marmația la puternicele sale rude. Aceștia promit ajutorul său [*sic*], el vine-n Suceava, ca să cerce dispoziția populației. — Scena-n *crîșmă*.[1] Ș-aduce aminte de Angelica — ea-i înamorată de un sunet de corn — Sburătorul. Ea se-namorează în el. Epizod erotic. El se-ntoarce la Suceavă cu armată, îl gonește pe Mihnea, dar îl cruță cum ai cruța pe Cain. Acesta și răpitoarea sa femeie Irina iau lumea-n cap.[2]

ACT. IV

S C.

Gruie Sânger — remușcările de conștiință pentru moartea lui Floribell — revoltarea sa împrotiva naturei ș-a lui D-zeu — nenorocitul său arc cu care lovește oriunde vrea. El merge la o vrăjitoare, care-i foarte frumoasă și-i prezice un amor nebun pentr-o altă femeie și uitarea Angelicăi.

Mihnea trăiește retras ca prisăcar și numai noaptea merge-n peștera unde șade ucizător de frumoasa sa nevastă. Iată că vine la prisaca sa un om tînăr, care-i cere slujbă. El îl primește și-i spune să păzească prisaca de urși. Bătrînul se preface-n urs și el îl ucide.

[1] Pentru această scenă a se vedea *Scena I, Act. II*, din *Nunta lui Dragoș* (în vol. de față p. 144).
[2] Urmează: *Sc.*[enă]
⟨*Nunta la craiul Galu. Nuntașii din poveste.*⟩

Vine femeiea. Ea-i de[o] frumuseţe nemaivăzută, brunetă. Un amor demonic şi bestial[1] îi cuprinde pe amîndoi. Ea-l duce în palatul ei din peşteră — care e o adevărată feerie. Traiul împreună. Descoperirea ei că-i mumă. Dizgustul[2], ura, desperarea. Oglinda şi ţipetul.

ACTUL al V-lea

Nunta la craiul Galu.

Rătăcirea sălbatecă ca a lui Orest (shakespeariană) a lui Gruie. El spune unui preot la ureche vina sa — acesta fuge, el îl împuşcă. Unul tînăr item. El vine la mînăstirea de piatră şi cere ş-acolo dezlegare. Preoţii îi spun s-aştepte şi păn-atuncea să ude băţul cel uscat. Trec ani. Bătrîn, slab şi gîrbov — au înfrunzit băţul. El îl scutură — rămîn numai două mere — e tatăl şi mumă-ta. — El cade mort.

2254, 123 v. — răzleţe, integrate ulterior, ca şi alte versuri din *Grue Sânger*, dramei *Bogdan Dragoş* (cca. 1876—toamna).

IUGA

Şi ochii mei [senine]* fereştile gîndirei
Sunt prinse-n flori de gheaţă, cu pînzele peirei —
Zadarnic îi silesc [eu] la slujbă — răzvrătită
Eu văd lumea întreagă acuma ca pin sîtă
O umbra îmi par însumi şi lumea umbră-mi pare
Şi sunt strein într-însa, un vis ce se năzare,
Mai mult boieri . . . chiar trupul strein îmi este mie
Se pare cum că-n lutu-i eu şed ca în chirie
Stăpînu-n orice clipă e gata să mă deie
Afară . . . Cine-i dînsul ca-n faţa mea să steie? . . .

---

[1] Apud G. Călinescu, *loc. cit.*, p. 77 şi Nicolae Mecu, *loc. cit.*, p. 74.
[2] Urma: ⟨*şi*⟩.

Îl simt . . . îl simt cum intră în a sa stăpînire
E nevăzut, e tainic, e moartea făr de ştire . . .[1]

2262, 119 r. — 122 r. + 139 r.

Deşi-n copilărie şi-n lupte am fost păreche
Te rog m-ascultă astăzi c-o singură [ureche]
Şi pentru ca mînia-ţi defel să n-o întărt
Tu crede cum că gura-mi spune cuvînt deşărt
Iar cealaltă ureche cu grijă o încuie
Ca să mai aibă ş-alţii altăceva să-ţi spuie
Şi judecăţi pustie ca [să] nu faci învaţă
Fără trei martori, fără cel clevetit de faţă . . .

Voi ce ardeţi toată viaţa în al patimelor rug
Ca să sfarăm nălucirea uneltesc un meşteşug . . .
. . . .
De propria gîndire tiranului e teamă
Şi somnul — vameş vieţei — puţină îi ia vamă
Să asurzească glasuri[2] cobinde a remuşcărei
Ce strigă — cum pe valuri strig paserile mărei —
Cu cîntece stricate urechea-şi amăgeşte
De-abia bătîndu-şi mintea, petrece muiereşte
Şi-n loc de-nvăţ şi pildă şi-n loc de sfinte psalme
Femei l-încungiur noaptea jucînd, bătînd din palme
Căci otrăvit e gîndu-i şi inima otravă
Şi astfel Mihnea Sânger domneşte în Suceavă.
. . . .
Nu-mi ard ca tine carnea pe-al patimelor rug
Şi uneltesc s-o sfarăm altfel de meşteşug

---

[1] Cu aceeaşi cerneală violet, două versuri încercate, probabil, pentru *Vîrful cu dor*, traducere ce se află pe filele învecinate:

În mai bucuriile toate
Răsar pe neaşteptate . . .

Urma: ⟨*vine*⟩⟩ *răsar*⟩.

[2] Pare a fi corectat din: *glasul*.

De cărnurile albe eu fălcile-ţi dizbrac . . .
Şi tu te miri craiasă, cînd tu zîmbeşti, că tac?
Ce eşti tu pentru mine — idol frumos de tot
Dar idolului mîndru cu mintea ochi-i scot
Şi pielea de deasupra şi buzele îi tai
Şi ce rămîne atuncea naintea minţi-mi — vai,
Hidoasa căpăţînă de păru-i despoiată
Din sînge şi din flegmă scîrbos e închegată —
Tu crezi că poţi pe Roman să-l [mişti]* vodinioară
Pentru că[1] porţi pe oase un obrazar de ceară
O tu! cu suflet putred, cu gînduri rele sterpe
Tu crezi că mă atrage frumosu-ţi ochi de şerpe
Zăvor am pus simţirei şi pieptului meu lacăt[2]
Ca să nu li trezească privirea ta în treacăt[2]
Oricît fii de frumoasă, oricum fie-al tău port
Te văd cu ochiul minţi-mi, c-un rece ochi de mort.

Ce? . . . Ochi-ţi cu-ndoială spre mine se înhoalbă
Tu! tu ai suflet negru, deşi ţi-e pielea albă.

. . . .

Dorit şi umed[3] ochiu-mi idolul şi-l priveşte
Pe tabla nălucirei adînc îl zugrăveşte
Şi acest chip prea dulce din minte nu îl şterg
În somn el mă urmează, în mine-i dacă merg
Astfel mă asupreşte dormind sau fiind treaz
Şi vecinic văd nainte-mi al tău frumos obraz —
Cum umbra mi-e alaturi de dorm sau de-s deştept
Mă[4] supără oriunde şi-mi tremură în piept

[1] Urma: ⟨*pe sine*⟩.
[2–2] Cele două versuri sînt scrise marginal în dreptul următoarelor două barate la capăt cu două linii mici:

Fără de suflet eşti tu — nu eşti decît un leş
Nu-mi mrejuieşti gîndirea cu perii tăi cei deşi.⟩⟩ *Zăvor am pus* ⟨*eu minţi-mi*⟩ etc.

[3] Modificat din: *umed*⟨*ul*⟩.
[4] Iniţial, versul începea cu: ⟨*Şi*⟩.

Bătrîn de-oi fi, în umbra vieţi-mi va veni
Cu dînsul în vedere-mi voi fi de voi muri.

. . . .

De-aceea pază bună — fereşte ochi-n laturi
Şi cu muieri frumoase tu să nu stai la sfaturi
Uşor te biruieşte poftirea frumuseţei
Şi-n inimă îţi bagă el viermele vieţii
Şi nu[1] pătrunde Amor în [mintea luminoasă]*
Priviri iscoditoare a feţelor frumoase
Care aruncă-n inimi săgeţile-ndulcirii
Şi vălul dulce [umăd]* a păcii ş-adormirii —
Şi o privire-n treacăt din arcul[2] cel cu gene
Te-nvaţă [crud]* durerea vieţii pămînţene
Zadarnic dulce-i gură, zadarnic ochi-s tineri
Venin e-n sărutarea păgînei zîne Vineri.

. . . .

Ce vrei să-mi rup din frunte izvorul de lumine?
Amăgitori sunt ochii — furi de-ndulciri streine —
În porţile acestea a ochilor aibi strajă
Privire[a] femeiască privire nu-i ci vrajă
A sufletului pusnic cetate întărită
Ea cade înainte-i de vînturi răscolită.

. . . .

Căci ochii-ţi sunt fecioare închise în camări
Luminele li-s pline de frică, ruşinări
Bobiţe sunt de poamă, ce port pe ele brumă
Cu gura mea le-aş şterge de bruma lor acuma.[3]

[1] Urma: ⟨*pătrunde-n*⟩.
[2] Urma: ⟨*ge*[nelor]⟩.
[3] De pe la mijlocul filei, pe marginea din dreapta, se pot descifra următoarele versuri:

Colţunii ai Iuditei răpiră pe Olofern
Şi ochii ti robiră şi sufletu-n etern.
D-aceea cînd de fiinţă eu haina o disfac
Şi trupul de zapadă îl văd — rămîn buimac

— Dezgheață privirea pătimașă
Chiar bruma de pe ochii copilului din fașă.
. . . .
— O umbră eu sunt astăzi — și eu eram un om an —
Mihnea, du-te de cheamă în clipă chiar pe Roman —
— Pe Roman, ce vrei, Doamne, cu Roman — nu cumva
Ți se încurcă limba, vrei să spui altceva?
Tu nu îl chemi pe Mihnea? și Mihnea-i lîngă tine,
Și Roman e departe — nu e așa mai bine?
— Mihnea, eu văd că ochi-ți s-a cufundat în cap,
Din zi-n zi slăbești tu — și eu vreau să te scap.
Eu îți spun fugi de-aicea . . . căci pașii-ți sunt nesiguri,
Ești galben ca și ceara și ochiul arde-n friguri.
Dac-am fi numai îngeri și dracul nu . . . — îți spun[1]
Păzește-ți capul, Mihnea, căci tu — tu *ești nebun*.
De ce nu chemi pe Roman — să vie mai degrab?
— E drept mărite Doamne, că capu-mi este slab,
Dar tu ești slab de vine, te ții abia-n picioare —
O sarcină amară nu ți-i viața oare?
Simțești poate sfîrșitul — vrei să-ți spun vo poveste
Ce am aflat-o însumi din gura unei neveste,
Unei neveste mîndre —.
— Da, a nevestei tale! —
— El știe tot. — Putere! am o durere-n șale
Și-mi tremură tot trupul . . .
— Poți spune în[2] ce vremuri

Și toate-ale ființii-ți frumoase mădulări
Ascunse sfarmă mintea și aerul pin nări
Abia ajunge-n suflet . . . și inima se stinge
Te-aș omorî în brațe și mijlocul ți-aș frînge
Ți-aș sîngera eu buza c-o crudă sărutare
Căci patima-mi de flăcări vo margine nu are

Dintru a vedè se naște a îndrăgi.

[1] *îți spun* — scris deasupra de: ⟨*ți-aș spune*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*din*⟩.

S-a petrecut povestea, dar fără ca să tremuri?
— Acum!
— Acum!-acuma dară — căci vremea e pe dos
Cum este și în basme. — Ce-i sus cadè-va jos
Părinții lor ucide-or cu mîne crude[1] fiii
Și-n pînțecele mamei vor sumuți copiii —
Ei vor striga — vor spune că Mihnea este Domn
Și s-or întoarce moși-mi în vecinicul lor somn,
Întoarce-s-or să vie cu ochii spre pămînt
Cînd vor afla acelea ce-n vremea noastră sînt[2],
Nu-i așa Mihnea Sânger?
[—]O, Doamne, cum să port
Acest glas slab și rece, pe jumătate mort.[3]
(El s-apropie de Domn.)
La gît să te-nchei, Doamne, îți cade-acuși mantaua ...
— Să cad-ai vrea coroana-mi[4] — mai [bine] pune-ți șaua
Și fugi, fugi orb în lume, spre binele-ți te sfătui,
La cap omăt de-ți pune, pe munte-ncă omătu-i.[4]
— O, Doamne! lasă vorba cu două înțelesuri,
Femeile-s[5] nebune și pline de eresuri,
Barbatul, eu de vină-s dacă femeia zburdă?
Las să-ți spun la ureche.
— Urechea mea e surdă,
Răcnește numai, ca lumea să[6] audă
Prea înălțate Doamne, că sufletu-ți asudă,
Asuzi da! te văd bine — ca mazărea de mare
Pe fruntea [ta] țișnește[7] în boabe mari sudoare.
Ți-e frică, Mihnea Sânger, de ce ți-e frică ție?

[1] Scris deasupra de: ⟨*copii*⟩; inițial: *cu minile copiii*. Versul începea inițial cu: ⟨*Astăzi*⟩.
[2] În *ms.* ar putea fi: *sunt*.
[3] Întreaga f. *121 r.* este barată ulterior, odată cu modificările în cerneală violet mai deschis, cu o linie oblică.
[4—4] Versurile sînt barate cu creionul.
[5] Versul începea, inițial, cu: ⟨*Să-ți*⟩.
[6] Urmează: ⟨*te-*⟩.
[7] Inițial urma: ⟨*otravă și*⟩⟩ ⟨*în stropi și*⟩.

(S-apropie de Domn.)

— O, milostive Doamne, mă iartă — nebunie
Muierea are-n capu-i — las să-ţi sărut eu poala.

(El îngenunche.)

Şi tu vezi acestea cu mintea ta în boală
Şi tu iei lucrul altfel. — Las naibii dar nevasta

(aspru)

Las să-ţi spun ţie-o vorbă — o vorbă bună — *asta*

(l-înju[n]ghie)

Scurt ţi-a fost firul, Doamne! Şi cuget că Bodei
C-o singură a mînei trăsură de condei,
A mînei acesteia *(îl apucă de mînă)* putea să fie-n locu-mi[1],
Pe-un negru muc de pană fu aşezat norocu-mi,
Ş-un vîrf aşa subţire să-l scoţi din piatră seacă
Vrei bani? Ia din cămara domnească cîţi vrei . . .
Pleacă[2].

Mărite Iuga[3], unul puternic de condei
Pin mîna-mi de aramă va trece mai întăi
Şi eu ştiu scrie[4], Doamne, ştiu slovele să-nnod,
Frumos să scriu un nume: pe Mihnea Voievod.
Dar cine-i Mihnea oare, se-ntreabă toţi, se miră,

---

[1] În *ms.* urmează un vers care, reluîndu-se mai jos, este barat aici:

〈*Pe un vîrf — pe un vîrf subţire s-au aşezat norocu-mi*〉.

[2] Ultimele două versuri au fost modificate marginal, mai tîrziu, cu cerneală violet mai deschis, după ce următoarele două versuri, iniţiale, au fost barate cu creionul în *ms.*:

〈*Ş-un vîrf aşa subţire nu l-am săpat în piatră —*
De azi mi-a fierbe oala l-a tă măreaţă vatră〉.

Vrei bani? Ia din cămara domnească 〈*ş-apoi*〉 *pleacă.*

[3] Iniţial: *Iuga* 〈*Vodă — căci unul*〉 *de condei* — modificat deasupra.

[4] Iniţial: *scrie un nume;* deasupra de 〈*nume*〉 scris: *Doamne;* deci în *ms.: scrie un Doamne.*

Nu ştiţi voi cine-i Mihnea — povestea nu-l înşiră
Prin cuiele bătute în grinzile Sucevii —
Dar ce nu ştie lemnul vor şti odată evii.

(Roman intră.)

MIHNEA

Tu-l omorîşi pe-acesta sau [nu-]l omorî nime?

ROMAN

Vă înţeleg stăpîne.

(El acopere cu mantaua sa pe Domn.)

MIHNEA

Un cetitor de stele
Mi-a spus că bine-ncepe vremea Domniei-mele.
Ciudat *hatmane* Roman, dar tu îmi pari uitit,
Cată-te — nu-ţi lipseşte ceva . . . iat-un cuţit
Ce l-ai uitat aicea.

[ROMAN]

Vă înţeleg stăpîne.

[MIHNEA]

Vezi, toată Direptatea să vie-aici pe mîne!

BODEI

(singur)

O, tu cuţit — plaseaua de lemn ca gură n-are —
Să strigi în lume strajnic c-ai omorît pe Iuga?
Să fii o cioarsă veche? Nu intră-n duşmănie
Lemnul şi cu oţelul? De ce nu faci minuni,
De ce nu scoate muguri plaseaua ta cea veche —

Și fiecare mugur să fie un blăstăm?
Ce lemn ești tu? O spune-mi, ce lemn ești tu? De corn?
De tei? de ulm? sau poate de arbori roditori?
Ești tu de măr? — De măr ești. Atuncea înflorește
Ș-a tale mere crude hrănește-le cu sînge.
Tu martor făr de gură! . . . O dare-ar Dumnezeu
Ca lacrimi de căință să mînce al tău fier
Ș-acele lacrimi lemnul de măr să îl hrănească,
Să crească-n cer ș-oricare păcat din neamul Sânger
Să fie pintre crenge un măr însîngerat.

BOGDAN DRAGOȘ

Persoane:

DRAGUL, Voievod de țară în Maramureș[1]
SAS văru-său
BOGDAN, fiul lui Dragul
BALCU
DRAGU
DRAGOMIR } voievozi de neamuri[2]
ȘTEFAN
ROMAN BODEI, hatmanul lui Dragu
PAHOMIE, archiereu de Rădăuți
TOADER LUPĂȘTEANU, boier pe valea Bistriței
BOGDANA, soția lui Sas
CRĂCIUNA, soția lui [Toader]
ANNA, fiica lor
PEPELEA
STROLEA, scutier[3] la Toader Lupășteanu
DRAGOMIR, burgav al cetății Dîmboviței, solul lui Alexandru Bassarab

ACTUL I[4]

CORNUL LUI DECEBAL

Sală gotică în cetatea Arieșului. În stînga în proscenîu tronul, în dreapta jețuri, dispuse în semicerc.

---

[1] Inițial: *voievod Maramureș⟨ului⟩.*
[2] Inițial: ⟨*fiii lui Sas*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*slugă*⟩.
[4] Urma, în rîndul de mai jos: ⟨*Scena*⟩.

SCENA I

SAS

(intră)

Așadar azi e ziua cînd și-a ceti diata[1]
De zece luni veninul mereu îi curge-n vine
Dar tare în oțele de zece luni trăiește...
Încet se uscă-asemeni vînjosului[2] stejar.
Pe care-l roade cariul... dar cariul lucră-ncet
El trebuie să pătrundă în orice-ncheietură
În dreapta și în stînga, în inimă,-n rărunchi,
Păn ce-n sfîrșit... *(face mișcarea căderii)* sfîrșitul
prea mult, prea mult nu ține;
Nu-i vorbă, ani de zile lucrez ca un paingăn
Și pînza mea[3] ajunge la craiul și la papa,
De n-a muri[4] degrabă tot trebuie să cadă...
La Roma-n cartea neagră trecut e al său nume
Ca dușman și protivnic al legii apusene;
Se[5] știe că el singur mulțimea oarb-o ține
În turma legii grece celei răsăritene.
Și Ludovic, pe care a[stă]zi toată popimea
De lege apuseană îl trece pintre sfinți
Acest sfînt îl urăște, căci tare în cerbice
E Dragul; dar mai tare socot că voi fi eu.[6]
Cetatea geme toată de oameni de ai mei,
Al lui nu e nimica, nici haina de pe dînsul,[7]
El[8] este ca bogatul încunjurat de-avere

---

[1] Inițial: ⟨*Astăzi dar*⟩⟩ *Așadar* ⟨*astăzi, astăzi își va*⟩ *citi diata.*
[2] Inițial: ⟨*bătrînilor*⟩ *stejari.*
[3] Cuvintele sînt scrise deasupra de: ⟨*Păinjinișu-*⟩ *ajunge.*
[4] Urma: ⟨*acuma*⟩.
[5] Versul începea inițial cu: ⟨*Că sing*[ur]⟩.
[6] Cu un semn (F), Eminescu trimite pe f. 6 v., unde se continuă textul, pînă la: *Sunt domn* — inclusiv.
[7] Inițial: *decît haina pe dînsul; nici... de* — adăugate ulterior, cu creionul, deasupra.
[8] Inițial: ⟨*Căci n-are mîini*⟩.

În juru-i stau podoabe și vinuri și mîncări,
Dar n-are nici picioare, nici mîni să le întindă
Să ia ce-i dinainte-i... Astfel pentr-orce caz
Am[1] prefăcut eu casa lui[2] proprie-n capcană;
Dac-ar muri odată... ca să pot pune mîna[3]
Pe Bogdan Dragoș, pentru că n-am nici un cuvînt
Să-l pun acum sub pază[4]... Sunt Domn azi dară
Nu-mi zice-ncă pe nume... cu a lui iscălituri...
Sunt domn.

BOGDANA

(intră)

Azi dar jupîne[5]... astăzi...

SAS

([t]resărind)

Nu-mi mai aduce-aminte.
Cînd eu te văd, Bogdano, îmi pai o vrăjitoare
Ce-ncheagă apa-n sînge și soarele-l albește;
Precum s-ar pune brumă pe discul lui de aur,
Precum albește geamul, cînd sufli în fereastă...
De zece luni acuma își tîrîie viața
De zece luni acuma cu tine sunt părtaș
L-această fărdelege ce nici nu trebuia
Ca netedă cărarea să-mi fie...

BOGDANA

Una-i una,
Dar două sunt mai multe. Ascultă-mă. Ce-mi pasă
De craiul și de papa? Chiar astăzi meargă Dragul

---

[1] Inițial: ⟨*M-am pregătit*⟩.
[2] Urma: ⟨*toată*⟩.
[3] În *ms.*, inițial: ⟨*să*⟩ *pun mîna* ⟨*pe fiu lui*⟩; ⟨*Pe fiul său*⟩ ~ ;
[4] Inițial: *Să-i* ⟨*fie acuma ceva*⟩ — modificat deasupra.
[5] Scris cu creionul deasupra de: ⟨*stăpîne*⟩.

La Ludovic să-i spuie[1] din fir în păr cum toate
Sunt neadevărate, cîte se spun de dînsul:
Azi Ludovic desigur că l-ar cuprinde-n brațe
Și-alăturea l-ar pune pe tronul lui crăiesc...
Dragul e drept, jupine[2], și de-asta îmi e frică,
Cînd Dragul spune-o vorbă, oricine îl va crede
Căci este-n a lui vorbă acea mîndrie rece
Ce sparge țesătura[3] minciunii. Pe cînd tu dragul meu
Verși picături de vorbă la craiul și la papa,
În[4] cupa lui de aur eu picuram venin.
Eu cred că e mai sigur. Căci papa te iubește,
Dar este om și moare. Și Ludovic asemeni
Te are [lîngă]* el... dar este om și moare;
În toată lumea asta cătat-am un prieten
Prieten al iubirii ș-a patimelor mele
Și n-am găsit nici unul mai sigur decît moartea...
Moartea, iubite [moartea]*[5], nu moare niciodată...

SAS

Și viața niciodată nu moare. Cade tatăl[6]
Trăiește însă fiul...

BOGDANA

Găsii și pentru fiul
Cătînd, și chip și formă, și-l pun frumos alaturi
Cu Dragu Voievod.

SAS

Dar, Bogdano, mă-nspăimînți!
O nouă-nveninare?

[1] Urma: ⟨tot⟩.
[2] Scris cu creionul, deasupra de: ⟨bărbate⟩.
[3] Urma: ⟨și cea mai⟩.
[4] Inițial: ⟨Eu⟩.
[5] Scris cu creionul negru deasupra de: ⟨Doamne⟩. Ultimele cinci versuri marcate marginal de două linii trase cu creion albastru.
[6] Scris deasupra de: ⟨Dragul⟩.

BOGDANA

Ce-ți pasă ție? Oare
Nu am și eu un suflet cuvîntător[1]? A mea e
Și fapta dar și vina... Bărbate, nu gîndi
La toate astea... Dragă! mai bine te gîndește
Cum m-ai văzut odată...

SAS

Taci, taci, o, nu mai spune...

BOGDANA

Eram o copiliță frumoasă ca și ziua
Și mai frumoasă încă de zi fiind ascunsă
Copil de vrăjitoare cu ochii mari sălbateci
Cu inima aprinsă de sete de viață...[2]

. . . .

Și pentru mine, scumpe, citi-n oglindă mama
Păcatul tău cel negru... ca barba ta cea neagră.
Erai la față galben..., mai galbăn decît morții
Ai fost călcat în urme de miță stearpă..

SAS

Lasă.

BOGDANA

M-ai fost văzut pe mine și m-ai iubit.

SAS

Bogdano!

[1] Scris deasupra de: ⟨răspunzător⟩.
[2] Urmează: ⟨Atunci a mea mamă uitîndu-se-n oglindă
Și-a spus: Tu⟩ ~.
Următoarele două versuri, de o grafie [illegible] sînt dificil de citit în ms.

BOGDANA

Mai crezi c-a noastră soarte va merge două căi?
Trăit-am împreună ș-astfel o să murim.
Pașii ce tu în viață făcutu-i-ai spre mine
Rămas-au slove roșii în cartea vieții tale;
Nedezlipită-acuma rămîn de-a ta ființă —
A mele rădăcine viața ți-o-mpresoară
Cum vîscul[1] rădăcina ș-o pune în stejar...
De te iubesc, jupîne[2], ce-ți pasă ție oare?
Și nu mă las eu oare de tine-a fi iubită[3]
[Nu-i femeie destul aceasta... cînd?... cînd? sunt Doamnă?]*
Nu vezi tu Sas... că-n urmă... mie îmi e totuna
Voi să te-nalț pe tine, *eu* stau destul de sus,
Pe tine... pe copilul meu, știi... copilul *nostru*
Al nostru Sas... născut e din valuri de iubire,
Iubire-așa de cruntă cum n-a mai fost în lume,
Acest copil ce drag ca ochii din cap va fi[4] —
Nu-i Satana cu Dumnezeu asemeni?

SAS

O picură-mi în suflet femeie vrăjitoare
Veninul vorbei tale ucizător de dulce.

BOGDANA

Ucizător de dulce! O, vere,[5] te iubesc
Căci sufletul din tine e mare ca ș-al meu.

---

[1] Urma: ⟨*iși*⟩

[2] Scris cu creionul deasupra de: ⟨*stăpîne*⟩.

[3] În *ms.*, urma: ⟨*Mi-ai spus, Bogdano! gura ta dă-mi-o!*
Eu ți-am dat-o⟩ ~ ; în continuare, scris cu creionul, un vers greu descifrabil — am marcat incertitudinea —, iar pe verso, continuarea, tot în creion: *Nu vezi tu Sas* ... — pînă la replica lui Sas.

[4] Inițial: *Acest copil* ⟨*ce*⟩ *drag* ⟨*mi-i*⟩ *ca ochii* ⟨*cei din*⟩ *cap.*

[5] Scris cu creionul deasupra de: ⟨*Barbate*⟩.

Au crezi tu cum că lumea-i făcută pentru bine?
Ne-o spun aceasta popii și cărțile lor vechi;
De mii de ani ne sună povestea în urechi —
Nu vezi [tu][1] ce răsplată virtutea are-n lume?
Un giulgi și patru scînduri. Pentru așa comoară
Treci însetat pe lîngă a vieții vii izvoare.
Atuncea se-nțelege că preoții au drept.
Deșertăciuni sunt toate, cînd moartea ți-i în piept.
Dar aici... în picătura de vreme-n care suntem
Brațul și isteția au oarecare preț;
Și ce preț pot să aibă decît să te faci mare...
Vezi tu... în scrinul negru de-acolo e-o coroană...
Pietrele-i[2] scumpe-n dorul luminii se topesc
Ea arde-n întuneric, lumina căutînd
Și totuși șade-ascunsă în scrin... în gînd... în suflet[3].
Și mai la urmă ce voi? Îți cer vo fărdelege?[4]
Mergi una înainte. *Eu* samăn, *tu* culege.[4]
Nu sunt a lui supusă... Sunt o femeie numai.
Ce n-are judecată.
Eu singură voi duce tot greul fărdelegei
Închide numai ochii; mă lasă să lucrez
Culege numai roada din osteneala mea
L-înveninăm pe dînsul, vei stinge și pe fiul,
Căci astăzi simt în sînu-mi un împărat că mișcă.[5]

---

[1] Lipsește în *ms.*; completat după ms. *2254*, f. 97 r., dialogul dintre *Mihnea* și *Irina* (în ediția de față, p. 45).

[2] În *ms.* pare a fi: *Pietrele'n.*

[3] Ultimele patru versuri barate marginal cu creion roșu.

[4-4] Aceste două versuri sînt scrise pe f. *11 v.* cu aceeași peniță fină cu care revenind modifică primele două versuri de pe f. *12 r.* care inițial, erau:

Ș-apoi ce cer eu oare? Cer vre o fărdelege
Nu tu inveninat-ai pe Domnul tău, ci eu.

Ulterior: *Și mai la urmă ce voi? Îți cer ...*

[5] Ultimele trei versuri barate marginal cu creionul roșu.

SAS

Bogdano!

BOGDANA

O, Bogdana te face fericit,
Și cînd va spune-odată cu mica lui guriță
Ți-a spunè tată ție și mie mamă! Doamne
Și tu-i vedè într-însul al tău urmaș pe tron...
Și îl vom crește bine, va fi frumos ca ziua;
Căci sunt o vrăjitoare și mi-oi iubi copilul...
Nu cu cuvinte blînde, și sîn fără de lapte...
Cu sîngele din pieptu-mi îmi voi hrăni copilul
Și drag mi-a fi ca ochii din cap...

SAS

Bogdană, scumpo,
Femeie, ce c-un singur cuvînt mă faci un demon!
Bogdano, te iubesc.

BOGDANA

Dar, ce negru îți e părul...
Întinerești iubite[1]... Copil vei fi odată
Copilă voi fi însămi cînd voi fi *și* eu mumă.

SCENA II

S-aude glas de trîmbițe. Boierii de sfat și de taină intră, se-nchină înaintea lui Sas și se așază pe scaunele în semicerc.

UN CRAINIC[2]

M.-sa!

(Toți se dau în lături.

---

[1] *iubite* — scris deasupra de: ⟨*sub gură-mi*⟩.
[2] Deasupra fusese: ⟨*Intră*⟩.

Intră Dragul Voievod[1] *galbăn la față, cu pași nesiguri, răzimat de*[2] *umărul fiu-său* Bogdan. *Se așază în scaun. Scoate din sîn o cheie și i-o dă lui* Bogdan, *acesta deschide un scrin de fier, scoate coroana, îngenuche înainte-i;* Dragul *ș-o pune-n cap.)*

DRAGU

Ușor trecea odată Domniei-noastre vremea;
Pe-a bucuriei pasuri ne număram noi anii;
De zece luni acuma de cînd cuprinși de-o vrajă
Noi numărăm cu spaimă ce-ncet a noastre zile
Se strecur, de ne pare din ele-orcare-un an.
Și gura-ne-ncrețită uită de mult ce-i rîsul;
Și ochiul nostru nu e în stare să plătească[3]
Priviri de mulțumire celor ce ne iubesc;
În cap ei ne fugiră, uscîndu-se de vii
Necredincioși luminei, nopții necredincioși,
În loc[4] de-a vedè ziua făpturile naturii
Ei noaptea văd aievea[5] ce visele durează.
Boieri! coroana noastră ne-apasă ca un munte,
Și grea ne e hlamida și trupul de pe noi[6],
Încît[7] deopotrivă Domnia mea e gata
Să zvîrle pe-amîndouă fugind din zarea vieții
Asemeni cu sirepul sălbatec ce-și azvîrle
Și[8] șeua și presunul perind[9] în zarea zilei.
Un singur colț de viață ne-a mai rămas în suflet
Iubirea neclintită pentru moșia noastră,
Pentru Bogdan cel Tînăr, iubitul nostru fiu...

---

[1] Urma: ⟨*și*⟩.
[2] Urma: ⟨*fiu-său*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*ca*⟩ *să* ⟨*nască*⟩.
[4] Urma: ⟨*să va*[dă]⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*aceea*⟩.
[6] *de pe noi* — scris deasupra de: ⟨*amîndoi*⟩.
[7] Inițial versul începea cu: ⟨*Și*⟩.
[8] Inițial versul începea cu: ⟨*Din spate șeua*⟩.
[9] Scris deasupra de: ⟨*fugind*⟩.

Rog ceriul să-nmulţească hotarnicele clipe,
S-urnesc pe ai lui umeri domnia ce o port;
Dar[1] vai, abia viaţa-i se disprimăvărează
E crudă încă mintea şi oasele-ncă crude
Şi nedeprins cu asprul şi strimtul ţării scaun;
Coroana e în stare ca să-i sclintească gîtul
Şi schiptrul braţul fraged. Gînditu-ne-am atunce
Că de va fi ca Domnul din ceruri să ne ieie
Noi să lasăm copilul păn' ce va creşte mare,
S-acoperim cu negru postav scaunul nostru,
Coroana noastră scumpă s-o încuiem în scrin,
Şi să dăm mînii sale o altă jucărie
Decît al ţării schiptru.
Voim, ca de om stinge, să-ntindem mîna moartă
Să ţinem cîrmuirea chiar în sicriu fiind.
Iar cel ce mîna noastră în locu-mi va purta-o
Precum poartă un dascăl mîna unui copil
Să fie vărul nostru Sas... unde-a pune mîna
Să ştiţi c-am pus-o însumi şi să urmaţi întocmai.

ROMAN
(aparte)

Îmi văd[2] visul cu ochii... Urît vis!...

VODĂ

Uricare!
Citeşte-acum hrisovul prin care-l orînduim.

URICARUL
(citind)

Cu mila lui Dumnezeu, Io Dragul Vvd., Domn stăpînitor a toată ţara Maramureşului, Despot cetăţii Arieşului, Graf[3] *al ţării secuieşti facem ştire prin această carte a Noastră cui*

[1] Urma: ⟨*abia*⟩.
[2] *Îmi văd* — scris deasupra de: ⟨*Iată*⟩⟩ *Ah! iată de frica ce mă temeam*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*şi al secuimei Comes*⟩.

se cuvine şi tuturor cîţi vor vedè-o sau vor auzi citindu-se, că la[1] *vreme de slăbiciune fiind, ne-am socotit moşia şi casa de faţă fiind*[2] *credincioşi boierii noştri şi fiul Domniei mele Bogdan Dragoş-Voievoda. Statornicit-am*[3] *păn' la vrîsta legiuită a iubitului nostru fiu*[4] *să fie epitrop moşiei Dumnealui credincios boiarul nostru Sas din Bistra. Privi-se-vor cărţile sale ca ieşite de sub a noastră mînă şi întărite de-a noastră credinţă. Satele Salagiu, Artunţi, Inbereche, Şiţovi, Baluăncţii şi Bistra cu toate pămînturile cîte curg asupra apusului a acestor sate dărui-mu-le mînăstirii noastre, închinate Sf. Archanghel şi archistrateg Mihail şi să i se deie sf. mănăstiri şi înscrisele vechi pe cumpărătura Părintelui nostru, cum şi ţidulele hotarălor de alegerea acestor părţi, ca de astăzi înainte şi în veci să aibă mînăstirea din neam în neam a stăpîni aceste părţi cu bună pace şi nesupărată despre nimene în ţară, din tot locul şi cu tot venitul. Drept aceea iată de la Domnia-mea prin aceasta dăm şi întărim vecinica stăpînire a acelor moşii. Şi spre întărirea celor de mai sus aducem credinţa noastră şi a fiului nostru Bogdan Dragoş Voievoda şi a credincios boiarul nostru Sas de pe Bistra şi a*[5] *tuturor celorlalţi boiari ai Domniei mele. Dat în domenescul nostru scaun al Arieşului la anul de la zidirea lumii 6865, aprilie în 3, iar de la Christos*[6] *una mie trei sute şase zeci şi cinci, care spre întocmai urmare şi lucrare se întăreşte şi cu a noastră domnească iscălitură şi pecete. S-au scris de mine Toader* [*Ghimpas*]*, *diac de sfat în cetatea Arieşului la anii de la Christos 1365. Aprilie în 3.*

ROMAN BODEI

Prè-înalţate Doamne, nu fie cu bănat,
Dar grabnică îmi pare această hotărîre;

[1] În *ms.: le-*⟨*am*⟩.
[2] Urma: ⟨*boierii noştri*⟩.
[3] Urma: ⟨*ca*⟩.
[4] Urma: ⟨*epitrop*⟩.
[5] În *ms.: ai*.
[6] Scris deasupra de: ⟨*naşterea Mîntuitorului*⟩.

Au pentru așa lucru nu trebui Direptatea
Să se adune toată aicea în cetate?
Zic, că înțelepciunea v-a insuflat voința
Și bine e copilul să nu poarte o cîrmă
Ce nu-i încă în stare cu dreapta încă crudă[1];
Dar tot socot cu mintea, așa-n[2] prostia mea,
Că trebuia norodul, boierii, ostășimea
Să giuruie credință copilului Bogdan.
Prea șubrede sunt, Doamne, tocmelele în țară
De, eu cam cîrtesc cu vorba, cioplit cam din topor
Căci n-au stătut nici craiul, nici papa[3] *(se descoperă)*
(Pe-amîndoi
Să-i ție Domnu-n lume ani mulți și fericiți),
Dar numai, vorba vine, nu m-au cioplit nici ei,
E vorba[4] despre mine... eu caut totdeuna
Nu al măriei-tale folos, ci pre al meu,
Căci [mai] aproape-mi este cămeșa decît haina...
Eu zic numai, stăpîne, iertați-mi vorba proastă...
Ci[5] de ar fi spus diata aceea, ia acuma:
Roman Bodei să fie epitropul moșiei,
Adică, cum s-ar spune, să fi fost eu acela,
Eu aș fi spus: Stăpîne, deschide-ți bine ochii,
Nu-mi crede-așa orbește ci pipăie-mă bine
Și vezi că sunt ca alții din carne și din oase,
Sunt om... și e moșia și scaunul la mijloc
Sunt om... și șubred este copilul vostru încă,
Sunt numai om și omul[6] la rele e plecat,
Adică... vorba vine... eu, eu sunt slab de fire...
Eu nu vorbesc de alții, sunt alții mult mai buni, —
Să-mi fireți cu iertare, c-am spus și eu o vorbă.

[1] *cu dreapta încă crudă* — scris deasupra de: ⟨*cu cruda lui putere*⟩.
[2] *tot socot cu mintea, așa-n* — scris deasupra de: ⟨*totuși Doamne cred în*⟩.
[3] Urma: ⟨*să ciopleascā*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Eu vorbesc*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*Dar*⟩.
[6] Inițial: *Sunt om și omu-⟨n⟩ lume⟩ ș.r.e.p.*

SAS

Prè-înaltate Doamne, de credeți cum că Sas
Nu-i șerbul cel din urmă și făr' de nici o treabă
Dintr-ai măriei-tale... De credeți cum că ochiu-i
Setos e de mărire, că n-a cunoscut bine
Supunerea că este a lui firească haină,
Rumpeți diata asta... Căci greutatea ei
Pe umărul meu cade și toat-a lui tărie
A fost până acuma credința ce stăpînul
O pune-n al meu suflet... -

ROMAN

...De! n-ai ce-i face gurii,
Făcîndu-ți tot sprincene îți scoți odată ochii[1].

DRAGUL

Destul Bodei... Puține sunt clipele vieți-mi
Stau rău cu craiul Ludvic și și mai rău cu papa
Nu-i vreme să se strîngă a țării Direptate,
Se poate ca chiar astăzi să fim în sînul morții...
Și trebuie să fie un om care să-mpace
Stăpîni așa puternici precum e craiul Ludvic —
Și[2] fața noastră pare un obrazar de ceară
De mi-aș închide ochii, un popă cam cu chef
E-n stare să mă-ngroape.
Boierii mei! iertare vă cer acum la toți
De-am vorbit rău cu gîndul meu propriu despre voi,
De-am jinduit vrodată norocul a cuiva,
De n-am fost de a pururi o cumpăn-a Dreptății,
De am greșit cu fapta, cu inima, cu gîndul,
Iertați-mă cu toții, mă descărcați de vină,
Și sarcina de rele faceți-mi-o ușoară
Să pot trece mai liber prin vămile veciei.
(Boierii-i sărută mîna pe rînd; el îi sărută pe frunte.)

[1] Inițial: ⟨*Vulpea făcînd*⟩ *sprincene* ⟨*și-a scos*⟩ *odată ochii* — modificat deasupra.
[2] Scris peste: ⟨*Căci*⟩.

UNUL DIN BOIERI

M.-ta, uitate din partea noastră sunt;
De-ai fost nedrept cu gîndul, cu bine ai plătit.

ROMAN

Iertaţi-mi vorba Doamne, eu sunt un vraci prea prost
Şi nu ştiu ca să măsur a vieţii clipe repezi
Nici ştiu la ce sunt bune[1] mademuri, buruiene...

(Cu intenţie.)

De-aş fi un vraci cu carte ce multe v-aş mai spune
Ce nimărui în minte nu-i vine din senin.

DRAGUL

(plecîndu-se să-i sărute fruntea, încet)

Bodei să vii p-aicea, dar nu răspunde
Să nu ieie seama... *(Tare.)* De-acum boieri plecaţi.

(Sună toaca şi clopotele. Dragul îşi scoate[2] coroana, Bogdan o[3] inchide.
Toţi îşi unesc[4] mînile spre rugăciune. În urmă iese toţi, afară de Dragul şi Bogdan.)

[SCENA III]

DRAGUL, BOGDAN

DRAGUL

(privind la B o g d a n *vorbeşte singur)*

Să-mi ospătez vederea cu arătarea lui...
Aşa de tînăr încă, un chip aşa de dulce...

[1] Scris deasupra de: 〈*a codrului*〉.
[2] Scris deasupra de: 〈*pune*〉.
[3] Iniţial: 〈*El*〉 *o închide.*
[4] În *ms.* urmează, între paranteze, germ. *falten.*

Nemulţămit se pare el de diata noastră,
Dar[1] voi ca nici să ştie de ce aşa făcui...
O, ochii mei, sărmanii luminatori ai feţei
Se-ntind încet spre dînsul, ca mîni fără de trup,
Cu care al meu suflet l-apucă de departe —
Îl pipăi cu vedrea, cu nălucirea minţii...
Ce trist!

BOGDAN

(apart)

Vorbeşte singur... De cînd vorbeşte singur —
Mai multe luni de zile sunt de atunci la mijloc —
El nu mi-a spus un singur cuvînt bun... *(Tare.)* Tată, tată,
Cu ce-am greşit eu oare naintea feţii tale
Că nu mai vrei un singur cuvînt bun ca să-mi dai?

DRAGUL

(işi întoarce faţa şi şi-o acopere cu mantaua. Cu faţa-ntoarsă:)

Deschide acea uşă...

BOGDAN

Aceasta Doamne!

[DRAGUL]

Nu.
Drept colo în părete deschide acea uşă.

BOG.[DAN]

Aici nu-i nici o uşă... *(Apart.)* Vorbeşte într-aiurea.
Părete gol e, Doamne, oricît cu mîna pipăi.

[DRAGUL]

Ia un cărbune-n mînă şi fă o cruce mare[2]
Acolo în părete, căci eu văd că-i o uşă.
Hai fă!

[1] Iniţial: 〈*Eu*〉〉 *Dar* 〈*eu*〉.
[2] Urma: 〈*acolo*〉.

BOGDAN

(face o cruce)

Să-i fac pe voie.

[DRAGUL]

Spune-mi e multă oaste-n curte?

BOGDAN

Dar geme curtea toată de oamenii lui Sas.
Spre cinstea ta adus-au atîția oameni tineri,
Oșteni în floarea vrîstei, de ți-e mai mare dragul
Ca să privești la dînșii... Ce bun e vărul Sas!
Ce bună e Bogdana și plină de-ngrijire!

DRAGUL

Ascultă-mă Bogdane, umplutu-ți-au Bogdana
Păharul tău cu apă și cupa ta cu vin?

BOGDAN

Ce-nsamnă întrebarea? Nu, Doamne.

DRAGUL

Nu? Nimica
Așa[1] o întrebare ca orișicare alta.[2]
Vezi tu acel părete pe care ai scris o cruce?
Precum nu este ușă acolo, tot asemeni
Nu este nici o ușă la inima mea... Dragoș[3]
Vederea-ți mă scîrbește.

BOGDAN

(îngenuche)

Părinte, ce-am făcut?

[1] În *ms.:* ⟨*E-*⟩*așa.*
[2] Sus, pe fila urm., în *ms.*, indicat din nou personajul: *D r a g u l.*
[3] Inițial, versul următor începea cu: ⟨*De mult*⟩ ~ .

DRAGUL

Ei,[1] vina cea mai mare din lume-i că trăiești,
Mulți sunt ce astă vină în veci n-or să ți-o ierte...
Căci tu le stai în cale... De-ar fi să voi ceva
Ar fi să mergi în lume, departe, prea departe
Să nu te vadă nimeni, să piei din ochii mei.

BOGDAN

O tată! Dar eu nu voi, nu pot ca să mă duc
De m-ai urî eu totuși[2] lipit de pașii tăi sunt
Și al măriei-tale sunt cel mai cu credință
Șerb. Care e pricina, de mă urăști de-o vreme?

DRAGUL

(încet)

De asta mi-e mai frică, c-o să rămîie aicea,
Deci trebuie cu de-a sila răpit... Dar cine, cine,
Cui să mă-ncred?... și Roman Bodei prea mi-e nătîng
E aspru, e pe față, nu are vicleșug.
Asemeni inși se-neacă d-a pururea la mal...[3]

BOGDAN

(încet)

Vorbește iar cu sine... se pare că vedenii
Din lumea cealaltă[4] l-încunjură și el
Își dă de ele seamă...

DR.[AGUL]

Mergi tu Bogdane
Ades la vînătoare... și singur sau cu alții?

[1] Inițial, versul începea cu: ⟨*Nimic, dar*⟩.
[2] În locul versului, inițial, urma, probabil o nouă replică; în *ms.* fiind marcat aici ⟨*D r a g u l*⟩.
[3] Inițial: *Asemeni* ⟨*oameni însă se-neacă chiar*⟩ *la mal . . .*
[4] Cele trei cuvinte scrise deasupra de: ⟨*Din vremea viitoare*⟩.

Pe cînd nu erai bolnav mergeam de-a pururi singur
Adesea rătăcit-am prin munții nalți ai Tissei.
Păn' unde a lor vîrfuri despart apele-n două
De curge-apoi o parte spre noi spre soare-apune,
Pe cînd o altă parte se varsă-n răsărit[1] —
Spre răsărit adesea îmblat-am zile-ntregi
Urmînd cararea ceea ce și-au făcut păraie
Și am bătut[2] cu ele prin codri vechi și vecinici
Cărarea-abia îmblată.[3]
Adesea cu Siretul, cu Bistrița adesea
Eu m-am tot dus la vale pe-o luntre ușurică
Alăturea cu mine avînd o plasă[4], arcul...
Găsii acolo oameni, vorbind aceeași limbă
Ca și ai noștri. Aflat-am și munți cu piscuri nalte
Așa fel de pe unul căruia-i zic Ceahlăul
În zile după ploaie cuprinzi cu ochii lumea
Dac-ăi rotești... Acolo privești din[5] miezul nopții
Un rîu puternic[6], [sprinten]* curgind spre miazăzi
Care apoi departe se varsă-n Marea[7] Neagră
La gura lui departe, pierdută-n zarea zilei
Vezi o cetate mîndră ce-i zic Cetatea-Albă
Iar despre soare-apune vezi iar un rîu puternic
Pe șapte guri, se zice, vărsîndu-se în mare.
E Dunărea, aproape de gurile-i[8] Chilia.

---

[1] Începînd cu acest vers, marcat marginal cu cifra 5, pînă la *f. 28 r*, versurile au fost numerotate de poet, în același moment, cu aceeași cerneală violet cu care este scris și restul textului, din 5 în 5 — pînă la al 52-lea: *Nu sar toți pentru unul* . . . Ultimele două versuri din replica lui *Bogdan* au rămas în afara numerotării.

[2] Scris deasupra de: ⟨*aflat*⟩.

[3] Urma: ⟨*Spre*⟩.

[4] *o plasă* — scris deasupra de forma inițială: ⟨*ne*⟩*avînd* ⟨*decît doar*⟩.

[5] Scris deasupra de: ⟨*spre*⟩.

[6] Urma: ⟨*mare, curgînd*⟩.

[7] Inițial: *Marea* ⟨*Mare*⟩.

[8] Inițial: *gura* ⟨*ei*⟩ — modificat deasupra.

Între-astea două rîuri și între munții negri
Privești o țară-ntreagă de codri și de dealuri;
Din[1] văi cu rîuri line din codri fără capăt
Vezi turme fără număr în zare răsărind
Și buciumele sună duios și cînt de fluier —
Sălbateci zboară caii mai iuți decît chiar vîntul
Și [cînii]* urlă[2] jalnic... Ciobani [pe] cai calari
Străbat ca și săgeata cîmpiile întinse...
Se zice cum că țara se ține într-un chip
Tot de crăia noastră și tot de craiul Ludvig
Dar eu băgai de seamă că nu-i a nimărui.
Averi atît de multe de nu le mai știi sama
Sunt astfel răspîndite pe brazde roditoare
Dar, vai, peste pămîntul, pe care cerul darnic[3],
Cu rod și cu de toate[4] cu-asupra de măsură
L-au înzestrat, tot omul nu-i de nimica sigur
De astăzi pănă mîne. Tătarii duc[5] adesea
Pe[6] șesurile mîndre prădalnicul lor roi —.
Și cine nu vrea doară[7] acela nu se leagă
De-acea frumoasă țară. Adesea[8] pe Ceahlău[9]
Făcîndu-mi ochii roată, am zis ce bine ar fi
O mînă să cuprindă atît cît vezi cu ochii
Și nu mai mult... Întinsă ar fi domnia totuși.
Sunt ici și colo-n țară boieri și capi de neamuri
În Vrancea și în Codrii Tigheci, în Cîmpulung,
Cetatea-Albă are șoltuz cu multă oaste,
Bîrladul stăpînește olate și pășuni.
Suceava are ziduri de poți îmbla calare

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Prin*⟩.

[2] Urma: ⟨*dulce*⟩.

[3] Scris deasupra de: ⟨*dărnicie*⟩.

[4] Urma: ⟨*l-a înzestrat*⟩.

[5] Scris deasupra de: ⟨[illegible]⟩.

[6] Inițial: ⟨*În* [illegible]⟩.

[7] Scris deasupra de: ⟨[illegible]⟩.

[8] Inițial: *Ad*[illegible]⟨*ori*⟩.

[9] Versul urm. începea cu: ⟨*Mi-am zis*⟩ ⟨*Ro*[*tind*]⟩.

Pe ele. În tîrgul Siretului iar este
Un episcop puternic de lege apuseană —
Dar[1] toți[2] ei se aseamăn cu vergile-unei mături
Ce coadă n-au, legate nu sunt, nu poți să mături
Cu ea dușmanii țării, pradalnicele neamuri —
Nu sar toți pentru unul și unul pentru toți.[3]
Și roiurile-s bune, prisaca înflorită
Dar ce folos? cînd toate nu au un prisăcar.

DRAGUL

Bogdane, iată cheia... din scrin adu-mi coroana
Și [e] un văl înuntru, un negru văl, tu scoate-l . . .

(Bogdan face tot [ce] i se spune.)

Acuma vino-ncoace. *(El își pune coroana.)*
Șezi în genunchi nainte-mi.

(Dragul îl acopere cu vălul[4] din creștet, de nu vede nimic.)

Bogdane! Dar acuma mai ieși tu la vînat?

B.[OGDAN]

Da, prea-nalțate Doamne, ci niciodată singur.
Că vărul Sas îmi spuse că unui fiu de Domn
Nu i se cade astfel să meargă singur numai
Deci el îmi dă cu mine pagi și copii de casă
Tot dintr-ai lui.

[DRAGUL]

Ascultă, e drept că nu se cade,
Și mai puțin[5] se cade cu oamenii altuia...
Deci totuși e mai bine să mergi tu numai singur.

---

[1] Pare a fi fost scris inițial: *Par* — iar deasupra: *Dar*.
[2] Urma: ⟨*toți sunt*⟩.
[3] La acest vers se oprește numerotarea marginală, din 5 în 5.
[4] Urma: ⟨*întreg*⟩.
[5] Cuvintele scrise deasupra de: ⟨*Dar nu se cade*⟩.

(El își ia coroana din cap, o pune deasupra capului fiului său și face semnul binecuvîntării. Încet)

Tu ce ne-ai dat ființă[1] din apele spumii
Stăpîne fără margini al marginelor lumii
Noi laude-ți aducem Ție Părinte-Unuia[2]
Umbrește dar cu milă asupra acestuia[3]
Ascultă-mi a mea rugă, ascultă-mi, Doamne, plînsul
Și[4] apără-l, păzește-l și-l mîntuie pre dînsul.

BOGDAN

(încet)

Vorbește iar cu sine.

DRAGUL

(încet)

N-o să-l mai văd nicicînd.
Tu[5] ce încarci văzduhul și nourii cu grindeni
O fă-l ca să străbată puternic pretutindeni
În mîna Ta-l pun, Doamne, frumos și tînăr, iată-l,
Ca la orfani... fii pavăză, fii Tatăl.[6]

(Își reașază coroana pe cap.)

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*viața*⟩.
[2] Inițial, pare a fi fost: *Unic*. Versul următor începea inițial cu: ⟨*Coboară*⟩.
[3] Versul următor, inițial: ⟨*Apără-l, păzește, îl mînt*[uie]⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Îl*⟩.
[5] Urma: ⟨*care*⟩.
[6] Ultimele patru versuri sînt scrise cu creionul pe versoul f. anterioare *(28)*, în dreptul următoarelor, din redactarea inițială:

Tu care peste lume [somnești] culcînd pe gînduri*
(Urmează) *Fă-l tare, ca puterea cu groază-a unei grindeni*
Dă-i minte să priceapă —
Isteț ca și văzduhul, ce intră pretutindeni
În mîna Ta-l pun Doamne, frumos și tînăr, iată-l,
Tu împlinește toate, cîte-i dorește tatăl.

Acum Bogdane dragă te du și vină iarăș
Dar la vînat vei merge fără acei tovarăși.

(Bogdan închide coroana și vrea să iasă.)

Bogdane, vino-ncoace *(îl îmbrățoșază cu patimă).*

[BOGDAN]

O tată-ți mulțumesc.

[DRAGUL]

Știi tu, eu nu sunt bolnav, eu num-așa tînjesc
Dar azi, chiar azi de pildă[1] de tot bine mă simt.
(Se-neacă.) E drept că... cîteodată[2] mi-i sufletul cam strimt
Dar nu... nu e nimica, am să fiu sănătos
De grija[3] mea copile tu poți să fii voios
Eu n-am nimic... Chiar astăzi de-ai merge la vînat
Să știi cum că din parte-mi nu e nici un bănat
Numai la orice-ai face, te rog îndeosebi
Ca pe-un prieten vechi, pe Roman Bodei să-l mai întrebi.

(Îl îmbroțoșază și-l sărută pe frunte.)

Mergi, mergi acum cu bine...[4] *(Apart.)* N-o să-l mai văz
de acuma.[4]

[BOGDAN]

Cu sănătate tată! *(Iese.)*

[DRAGUL]

Să nu mă simtă numa.
Mi-e frig, mi-e frig de moarte, ca și atuncea iarna
Pe cînd cu craiul Ludvig impresurarăm Varna,
Și eu rănit de moarte și despoiat[5] de hoți

---

[1] Urma: ⟨*mă*⟩.
[2] Urma: ⟨*nici . . . pieptul*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*aceea tu*⟩.
[4–4] Scris deasupra de: ⟨*Și nu o să-l mai văz*⟩.
[5] Inițial: *des⟨brăcat⟩* — modificat deasupra.

Simțeam cum îmi îngheață în sîn rărunchii toți...
Era un ger... și lupii urlau flămînzi în cîmp,
Deasupra mea în aer auzeam într-un răstîmp
Cum cloncăneau în stoluri corbi negri, uli sălbateci,
Zapadă, alt nimica pe cîmpii singurateci
Simțeam cum mă întunec, înghet ca într-o criptă[1]...
Cu pieptul gol; săgeata stetea încă-nfiptă[2],
Departe vedeam zidul împresuratei Varne,
Corbii[3] roteau deasupră-mi și îmi mușcau din carne.
Ca-n vis aud un tropot de cal, o umbră vine,
În mîni îmi luă capul, s-așază lîngă mine,
Apoi murii îmi pare...
Cînd m-am trezit din moarte,[4] cînd ochi-mi deschisei
Văzui un om la capu-mi veghind, Roman Bodei.

[SCENA IV]

Roman *(intră pe ușa cu cruce).* Dragul

ROM.[AN]

N-aveți nimic pe suflet, prè-înalțate Doamne
Vro vină veche poate, uitată de demult?
Vrun gînd ascuns, ce nime nu e menit să-l știe —
Sunt greu la cap, știți bine, și toți îmi zic că-s prost,[5]
Dar ceea ce îmi intră în cap odată mie
Aceea nu mai[6] scoate [nici][7] mii de draci din el.

---

[1] *ca într-o criptă* — scris deasupra de: ⟨*cu răni deschise*⟩.
[2] Inițial: *Cu pieptul gol* — ⟨*într-însul înfiptă-ncă săgeata*⟩.
[3] Inițial, urma: ⟨*zburau*⟩.
Aceste ultime două versuri sînt scrise pe f. *30 v.* și introduse printr-un semn (+) în textul de pe f. *31 r.*
[4] Urma: ⟨*deschisei și*⟩ *ochii* — modificat deasupra.
[5] Următorul vers, inițial, era: ⟨*Și prost cu gură mare*⟩.
[6] Urma: ⟨*poate*⟩.
[7] În *ms.*: *din*.

DRAGUL

Ah! gîndurile-mi triste ce greu știu să s-adune[1].
Eu cîntăresc cuvinte ce am să pot a-ți spune
Ia vino mai aproape: Roman, ce crezi tu oare?...
O taci! mă îngrozește s-aud și[2] de la alții
Aceea ce în suflet îmi doarme necurmat.
De-i trecu lui prin minte... lui, ce e drept și bun,
Desigur că atuncea în Sas e[3] fapt-aproape...
Roman, m-auzi tu oare...: Nu-i om să aib-o frică
Cum eu o am acuma...: Iubitul meu Bogdan,
Roman, Roman, așa e că-i un frumos copil?
Spune-mi, o, spune-mi numai că e frumos, cuminte[4],
Dulce la port și vorbă și văd că îl iubești...
Au crezi tu vreodată că Sas ar fi în stare...?
O nu! taci... Ce de gînduri prin mintea mea mai trec
Ți-o spun, dar numai ție, auzi tu? nimăruia
Să n-o mai spui... Veghează-l, veghează-l de aproape
Pe-acest copil, pe care, în taină-ți spun, mai mult
De cît viața, suflet și Dumnezeu iubesc.
Aceasta este taina vieți-mi ș-a purtări-mi,
Roman Bodei, pricepi tu aceea ce îți spun?

ROMAN

Ei? și ce-mi pasă mie ce vrei să-mi spui moșnege,
Care în loc de crieri ai pleavă-n cap... și care
Nu ești de Domn cum nu sunt eu făcut spre-a fi Papă...

---

[1] Acest vers inițial:
⟨*Roman ce greu sub frunte-mi gîndirile s-adună*⟩⟩
Ah! gîndurile-mi triste ce greu știu să s-adune⟩⟩
Ah! mințile mele nu vor să se adune — această ultimă variantă pare a fi improvizată deasupra versului preluat de noi în textul de mai sus.

[2] Scris deasupra de: ⟨*din*⟩.

[3] Urma: ⟨*copt tot*⟩.

[4] În *ms.*, de fapt: *că e frumos, că e frumos* — sub ultimul *că frumos* pare a fi: *cuminte*. Versul, transcris după *2254*, 105 r., începea cu: ⟨*O*⟩ (cf. p. 38).

De la copil luat-ai și pînea lui din gură...
La cîni ai azvîrlit-o... Sas nu-i decît un cîne.

[DRAGUL]

Tu ești în lume singur, căruia m-aș încrede,
Și singur tu acela ce nu mă înțelegi...

[ROMAN]

Nu te-nțeleg? Prea bine te înțeleg. Pe șes
Pe drumul neted, mare, tot numai la lumină
Să se petreacă toate voiești în lumea asta.
Și tot astfel de neted tu i-ai făcut lui Sas
Și drumul spre coroană, spre inima din pieptul
Copilului...

[DRAGUL]

Aș[1] nu știi...

[ROMAN]

Eu[2] nu voi ști desigur
Tu știi tot, dară Roman e prost, nimic nu știe...
El știe numai cum că de vei [pleca] tu astăzi...
Nu-i aștepta mult singur dincolo-n ceea lume
Căci Sas mult te iubește... și va grăbi desigur
Dincolo să-ți trimită tovarăș... pe-al tău fiu.

[DRAGUL]

Roman!

[ROMAN]

Ah tu... cu a ta minte mare tu crezi că ești de Domn?
În visuri tu trăit-ai, tu ai trăit ca-n somn —
Ce bine e, așa e,[3] frumos toate-a dispune

---

[1] Urma: ⟨*tu*⟩.

[2] Inițial versul începea cu: ⟨*Se-nțelege*⟩ *eu*.

[3] Cele două cuvinte scrise deasupra de: ⟨*ce dulce-i*⟩.

Ca țara s-aibă pace și turmele[1] pășune
Gîndit-ai tu vrodată, stăpîne,[2]-n anii tăi
Că lumea asta este făcută pentru răi?
Omoară fericirea unui popor... alungă
A veacurilor pace pe vreme îndelungă
...viteaz și mare te-or[3] numi toți orbii,[4]
Pe cînd pe adevărații viteji îi mîncă corbii.[4]
Vei fi[5] erou... Pe scaun[6] te simți cum că te clatini,
Tu ia ochii mulțimei cu stranii nouă datini
Și din apus adună sofiști[7] cu bărbi boite
Ca neamului să-i deie naravuri mai șpoite,
S-arate cum moșnegii[8] îmbalsamiți ca mumii
Pot trece[9] tineretul în scandelele lumii...
Unul asupra altui pe oameni să-i întărți[10]
Celor vicleni dă milă, onori la cei deșerți.[10]
Ațîță-i astfel unul asupra celuilalt
Prin răutate mare vei sta cel mai înalt.
Mulțimea? Amăgește-o cu-a vitelor foloase —,
Învie, măgulește tu patemi dușmănoase
Zavistia și ura botează-le virtuți
Spre pradă și-nșelare tu mintea să le-ascuți
Și[11] zi viteaz la gîde, isteț [celui][12] viclean,

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*vitele*⟩.
[2] Cuvîntul este șters în *ms.*; apoi, revenind, pune deasupra o cruciuliță.
[3] Scris deasupra de: ⟨*vor*⟩.
[4–4] Ultimele două versuri sînt scrise pe f. 33 v. și par a fi introduse în text printr-o cruciuliță pusă deasupra versului următor: *Vei fi erou...*
[5] Scris deasupra de: ⟨*Și ești*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*tronu-ți*⟩.
[7] Scris deasupra de: ⟨*bătrîni*⟩.
[8] Scris deasupra de: ⟨*bătrînii*⟩.
[9] Inițial: ⟨*Întrec și*⟩⟩ *Pot* ⟨*fi*⟩.
[10–10] Inițial, ultimele două versuri erau:
⟨În cumpănă tu ține un dușman prin cellalt
Și pe oricare-n parte să-l lauzi⟩ ~ .
[11] Inițial, versul începea cu: ⟨*Numește*⟩.
[12] În *ms.*, de fapt: *Și zi viteaz la gide, isteț pe cel viclean.*

Din lupi îți fă o oaste, din vulpe căpitan.[1]
Din poftele mulțimei fă-ți scară de mărire,
Și te-or urma cu toții în vecinică orbire —
C-o frază lingușește deșărtăciunea lor:
Din roiuri risipite vei face un popor —
Fii dinainte sigur, la rele el urma-va
Cu sînge și cenușă pămîntul presura-va...
Păzește-te de una, să te ferească cerul
Ca-[n] ceasuri de uitare, să le spui adevărul...
Tu? Ce-ai făcut? Cu milă și bun fuși în părere-ți...[2]
Ei, strana-n monastire e scaunul ce meriți...[2]
Ai îngrijit de oameni s-aibă pămînt și apă...
N-ai[3] fost de Domn în lume, cum n-am fost eu de Papă.

[SCENA V]

SAS

Prè-înalțate Doamne venii să pun la cale
Urmările dietei... [vrerea] măriei-tale.

[DRAGUL]

— O, ochii mei, sărmane ferești ale gîndirii
Sunt prinși de flori de gheață, de pînzele peirii
Zadarnic îmi silesc eu natura răzvrătită
Eu văd lumea întreagă așa ca printr-o sită
O umbră îmi par însumi și lumea umbră-mi pare
Și sunt străin într-însa ca visul ce năzare
Și trupul propriu străin îmi pare mie
Mai mult... chiar trupul propriu străin îmi pare mie

---

[1] Inițial, acest vers era:
⟨Din unii iți fă⟩ oaste, din ⟨cellalt⟩ căpitan.
[2–2] Ultimele două versuri inițial:
⟨Sus ai fost tu în lume și vrednic⟩ în părere-ți . . .
⟨Chilia-n monastire⟩ e ⟨locul care-l⟩ mereți . . .
[3] Inițial, versul începea cu: ⟨*Tu*⟩ *n-ai* etc.

Se pare că-n țărîna-i[1] șed numai cu chirie
Stăpînu-n orce clipă e gata să mă deie
Afară. Cine-mi este stăpînul?...
Îl simt, îl simt cum intră încet în stăpînire —
E nevăzut, e tainic, e moartea fără știre...

SAS

Prè-înalțate[2], Doamne...

DRAGUL

Cu ce ochi mă privește!
De n-aș vedea nimica pe el eu îl văd totuși
Ce[3] ascuțit dezgheață privirea-i pătimașă
Chiar bruma de pe ochii copilului din fașă.
Sas ai ureche bună..., auzi tu *bine, bine?*

(El[4] își aține urechea cu nerăbdare ca-și cînd ar[5] auzi ceva.)

S.[AS]

Aud prea bine.

[DRAGUL]

N-auzi cumva un corn?

(Apart.)

Cum aș putè eu oare diata s-o răstorn?[6]
N-auzi nimic? Dar spune c-auzi.

[SAS]

Nimic n-aud.

---

[1] *'n țărîna-i* — scris deasupra de: ⟨*în lutu-i*⟩.
[2] Inițial: ⟨*M.-ta!*⟩.
[3] Inițial versul începea cu: ⟨*Privirea*⟩.
[4] Urma: ⟨*ascultă*⟩.
[5] Urma: ⟨*vei să*⟩.
[6] Inițial: ⟨*A de-aș putè îndată*⟩ *diata s-o răstorn.*

[DRAGUL]

Grozav, grozav! El poate e prins de pe acuma
Și gîtul lui cel fraged sub sabie e pus.

(Strigînd.)

Sas![1] Mergi de cheamă-ndată pe Roman de unde a fi.

SAS

Nu te-nțeleg.
Pe Roman! Ce vrei, Doamne, cu Roman, nu cumva
Ți se încurcă limba, vrei să spui altceva?
Or ți-ai luat de samă... dar eu sunt[2] lîngă tine
Lasă-l încolo, Doamne... nu e așa mai bine?

DR.[AGUL]

Vere! eu văd că ochi-ți s-a cufundat în cap...
Din zi în zi slăbești tu și eu vreau să te scap.
Eu îți spun fugi d-aicea căci pași-ți sunt nesiguri,
Ești galben ca și ceara și ochiu-ți arde-n friguri
Tu plănuiești o[3] fărădelege... eu îți spun
Păzește-ți capul vere, căci tu... tu ești nebun.

S.[AS]

De ce nu chemi pe Roman să-ți vie mai degrabă
Să presupunem,[4] Doamne, că mintea mea e slabă,
Dar tu ești slab de oase, te ții abia-n picioare.
O sarcină grozavă nu ți-i viața oare?
Simțești poate sfîrșitul...

[DRAGUL]

Dar tot n-auzi nimic?

---

[1] Urma: ⟨*tu*⟩ *cheamă* — modificat deasupra.
[2] *eu sunt* — scris deasupra de: ⟨*Sas*⟩.
[3] Cele trei cuvinte scrise deasupra de: ⟨*Gîndești o*⟩.
[4] *Să presupunem* — scris deasupra de: *E drept mărite.*

[SAS]

Ce vrei s-auzi? Vrun basmu voiești poate să-ți zic?

[DRAGUL]

Da, da! spune-mi un basmu — cel al nevestii tale
Frumos e basmul... e-n pilda chiar a măriei-tale.

[SAS]

(tresare)

El știe tot. Putere!

[DRAGUL]

Poți spune în ce vremuri
S-a petrecut povestea dar fără ca să tremuri?
Ea se petrece-acuma. Căci vremea e pe dos
Cum este și în basme. Ce-i sus coboară jos.
Cînd s-o vorbi în lume, că Sas e-n locu-mi Domn,
Strămoșii mei sărmanii în vecinicul lor somn
Întoarce-s-or în groapă cu fața spre pămînt
Speriați de toate celea ce-n vremea noastră sînt.
Nu-i așa, vere dragă...

[SAS]

O Doamne, cum să port
Acest glas slab și rece pe jumătate mort?
Mantaua-ți cade, Doamne, las' să te-nchei să șadă[1]
Ia să te-nchei[2]...

[DRAGUL]

Coroana, tu ai voi să-mi cadă.

[SAS]

O Doamne, lasă vorba cu două înțelesuri,
Femeile-s deșerte și pline de eresuri

---

[1] Inițial: ⟨*La gît să te-nchei, mantaua cade*⟩, *las' să te-nchei să șadă.*
[2] Urma: ⟨*la guler*⟩.

Dar cine ține-n samă ce spun sau ce vor ele?
Mă lasă să desfășur[1] minciunile acele
Femeiea ca copiii visează multe, zburdă,
Să-ți spun eu toată taina...

[DRAGUL]

Urechea mea e surdă.
Răcnește numai tare, ca lumea să audă
Pré-înălțate Doamne! De ce fruntea-ți asudă
Ți-e frică, scumpe vere? De ce ți-e frică ție?

[SAS]

O milostive Doamne, femeiea-n nebunie...
Dar eu sunt cu credință, plecat îți sărut poala

(El îngenunche.)

Tu vezi toate acestea cum le văpsește boala.
Iei lucrul altfel[2] Doamne, de cum e... Femeiea[3]
Poate să spuie multe... Tu dă-mi diata[4] ceea.

[DRAGUL]

Poftim...

[SAS]

S-ar fi putut[5], stăpîne, ca Bodei
C-o singură a mînii trăsură de condei
A mînii aceștia putea să fie-n locu-mi.
Pe-un negru muc de pană să fie pus norocu-mi?
Acuma însă mucul puternic de condei

---

[1] Cele patru cuvinte scrise deasupra de:
⟨*Las să-ți spun toată toate*⟩⟩
⟨*Să-ți spun*⟩ ~ . . .
[2] În *ms.*: *Iei lucrul altfel lucrul.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*Nevasta*⟩.
[4] Urma: ⟨*asta*⟩.
[5] Inițial: ⟨*A !*⟩ *S-ar fi putut.*
Deasupra: ⟨*Să cred*⟩ *să știu.*

Prin mîna-mi de aramă va trece mai întăi;
Şi eu ştiu scrie Doamne, ştiu slovele să-nnod
Frumos în mîna mîndră în... Sas Voievod
Pe mîna mea acuma e dat Bogdan... e cólo
Nimica nu mai este al tău de acum încolo.

[DRAGUL]

N-auzi nimic?...

[SAS]

Nu, n-aud. *(Încet.)* Bogdan...
C-un vîrf subţire,
Cu-acesta scap de dînsul întreaga omenire..

(S-aude glas de corn.)

DRAGUL

A, în sfîrşit... cum sună şi cît de dulce sună!

(Sperios.)

Nu-mi pare cumva numai urechea[1] mea nebună
Că din senin aude ce inima mea cere[2],
O, cine, cine-mi spune?...
Auzi ceva, auzi vere?

SAS

Un corn... ca orişicare... răsună în pădure.

[DRAGUL]

E mîntuit... e cornul lui Decebal... Se-ndure
Părintele din ceruri şi-l ducă păn' la capăt,
Cu steua mea deodată de-acuma pot să scapăt
În noaptea asfinţirii...

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*şi mintea*⟩.
[2] Ultimele patru cuvinte — lectură aproximativă — sînt scrise deasupra de: ⟨*aceea*⟩ *ce* ⟨*doreşte*⟩.

[SAS]

Vorbeşte-ntr-aiurea
Ce lucru mare cum că de-un[1] corn sună pădurea!

DR.[AGUL][2]

Diata[3] dă-mi-o vere, s-o iscălesc în grabă,
Să-i pun pecete... mîna acum de tot mi-i slabă.

[SAS]

(O scoate cu spaimă.)

Nu-i iscălită? Nu sunt peceţi pe dînsa... iute[4]...

[DRAGUL]

Ce vrei tu vere... Noi nu ştiam ce iute
O să murim... Voit-am, cînd viaţa ni se curmă
Să pun numele pe dînsa, suflarea cea din urmă,
Ceasornicul vieţii-mi cînd va voi să steie —
Căci moartea toate-n lume cu bine le încheie...

[SAS]

Un pas... Un pas e încă... coroana, tronul am.

(Ia pana-n mînă.)

[DRAGUL]

Citeţ şi bine scrisă... *(o rupe)*
Ei vere! eşti infam.[5]

(I-o aruncă la picioare. Iese.)

---

[1] În *ms.: de un.*
[2] Sus, la începutul filei, deasupra acestui nume, este scris: *Edip.*
[3] Iniţial acest vers începea cu: ⟨*Să fim prieteni*⟩⟩ *amici*⟩ *vere* . . .
[4] Iniţial: *Nu-i iscălită? Nu-i pecete pe dînsa* . . . ⟨*Iute*⟩ *iute* — modificat deasupra.
[5] Iniţial: ⟨*Vere*⟩*! eşti* ⟨*un*⟩ *infam.*

[SAS]

Ce? ce? văzut-am bine? Visai? A rupt-o-n faţă-mi[1]?
O suflete te-naltă, o inimă îngheţată-mi,
Ce-ţi foloseşte ţie să îmbli căi întoarse,[2]
Ce-ţi foloseşte pînza de intrigi bine toarse...
Ce nu[3] mergi cale dreaptă... Nu surpi cu braţ de fier,
Nu faci [să piară]* de astăzi ce toţi [făcură]* ieri...
Şi zece luni de trudă şi ani întregi de chin
M-au folosit cu-atîta... cu-atîta de puţin,
Pe cînd un vîrf de spadă, veninul, un pumnar
Mă scapă deodată de grijă, de amar...
Să mergem înainte cu fruntea descreţită,
Să tăiem tot în cale cu spada ascuţită...
Destul purtat-am masca,[4] sus inimă, jos mască[4].

(S-aud rugăciunile la ieşirea sufletului.)

Acela de acolo curînd o să sfîrşască.

(Ascultă la uşă.)

Ei cîntă, una[5], popo, mereu de ale tale
Deşertăciunea lumii ş-a patimelor sale.
Colo în scrin coroana... să-i iau cheia din sin
Să[6] văd cum mi-a sta mie... Cum stai închisă-n scrin!
Vei fi văduvă astăzi de pletele-i[7] cărunte
Vei fi mireasă mîne pe palida mea[8] frunte.

(Se duce-n[9] odaie la V o d ă. R o m a n B o d e i *acopere tronul cu postav negru[9].*
Glasul lui P e p e l e a *din sala de veseli[i]:)*

---

[1] Pare să fi fost, iniţial: *faţa mea.*
[2] Următorul vers începea iniţial cu: ⟨*Să-ntinzi fire*⟩. Sus, în capul f.: *Feindseligkeit,* duşmănie, ostilitate, vrăjmăşie.
[3] Urma: ⟨*mai*⟩.
[4–4] Cuvintele sînt scrise deasupra de: *de miel . . . Deci masca jos*⟩⟩ *jos uricioasă*⟩ *mască.*
[5] Iniţial: *cîntă* ⟨*cîntă*⟩ *un a.*
[6] În *ms.: Să*⟨*-mi*⟩.
[7] Iniţial: *Vei fi văduvă* ⟨*scumpo !*⟩ *de* ⟨*fruntea*⟩ ~ .
[8] *palida mea* — scris deasupra de: ⟨*strălucita-mi*⟩.
[9–9] Iniţial: *Se duce-n* ⟨*casă*⟩; ⟨*şi iese*⟩.

Prindeţi neghiobi ce sunteţi păharele cu palma!
Sărute-şi fiecare fetiţa şi să cîntăm de-a valma
(Chiu![1] ce domnie aleasă, ce prinţi, ce buni tovarăşi)
Le deşertaţi cu toţii ş-apoi le împlem iarăş!

*(*C ă l u g ă r u l[2] *murmură rugăciuni tare.)*

ŞTEFAN

Ei m-a bătut la table... Norocul! n-am ce-i face
Mi-e frig... De două zile n-am avut somn, nici pace
Mi-e frig[3]...

[ROMAN]

Iată' mantaua lui Dragoş... o îmbracă.

[ŞTEFAN]

Aşa e-n lume unul pe altul se dezbracă
Noi dezbrăcăm pe Dragul de bani şi [de] avere
Luăm din toată casa ce sufletul ne cere
Şi biată moştenirea lui Dragoş chiar ca pleava...
Ştiu, de-o ajunge vrîsta,[4] dintr-însa mult afla-va...
Ah, unde e Susana, la sînu-i să mă culce,
Somnul după beţie la ea...

ROMAN

(adînc)

E lung!

ŞTEFAN

E dulce.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Oh !*⟩ *c.d.a, c.p.* ⟨*şi*⟩ etc.
[2] Iniţial: ⟨*Popa*⟩.
[3] Urma: ⟨*Roman*⟩.
[4] Deasupra de: *ajunge vrîsta* - este scris: *n-am ce-i zice;* cum nu se poate deduce unde ar fi urmat să fie integrat textului, am păstrat varianta iniţială.

La mine vin, fetițo,
Căci sunt un înțelept...

ROMAN

Hai intră în cămara lui Dragoș, dormi în patu-i
Te razimă de umăr...

[ȘTEFAN]

El unde-i?

[ROMAN]

La vînatu-i.

ȘTEFAN

E prost Bogdan al vostru... nu știe să se-mbete,
El la vînat de iepuri, noi la vînat de fete[1].

[ROMAN]

Hai vino de te culcă...

[ȘTEFAN]

De dînsul nici voi să mă[2] apropii;
Eu îmblu după vinuri, el îmblă după dropii...[3]

(El intră. Soldatul de gardă a sosit tocmai cînd el a intrat.)

SAS

(intră)

Nimic! Nimic! nu-i cheia...[4] abia mai suflă încă
O căutai în sînu-i cu așa groaz-adîncă;
Stins ochiul... gura rece... Grozav și rece-asudă,[5]
De recea lui sudoare mi-e mîna încă udă...

[1] Inițial: ⟨*Face*⟩ *vînat de iepuri,* ⟨*și nu*⟩ *v.d.f.*
[2] *voi să mă* — scris deasupra de: ⟨*te*⟩.
[3] Inițial: ⟨*Ce prost în loc de fete el*⟩ *î.d.d. . . .*
[4] Urma: ⟨*și*⟩.
[5] Inițial: ⟨*Și stins e ochiul și vînătă gura . . . Foarte*⟩.

O sufletul îmi arde... E groază, este setea —
Ei! să vedem odată coroana și pecetea
Scrinul închis? Cu spada orice zăvor [î]n laturi...[1]
Tu numai cerc de aur privirea[2] mea o saturi.

(Popa urmează. El sparge[3] scrinul. Dibuie.)

Nu-i, nu-i coroana, pecetea, spada, tot.
Dar cui le-a-ncredințat el, să înțeleg[4] nu pot...

(Se-ntoarce . . . vede tronul acoperit.)

Dar cine oare tronul cu negru coperi? *(Tună.)*
Ce tunet!

(Din sala de banchet:

Să trăiască Sas!!)

Aide un pas!
Curaj! Ce sunt acestea nimicuri și eresuri![5]
Cu care tu pruncie gîndirea mi-o împresuri
...ca și cînd nu are altă treabă
Decît să împlinească ceea ce zice-o babă!

(Popa cîntă.)

BOGDANA

(ascultă)

Sunt rugăciuni, se cîntă, suflete se sting[6]
Sas! Sas!

[SAS]

Bogdano... oare pe tine te ating?
Căci nu mai cred nimica... coroana și postavul

[1] Inițial: ⟨*Ce*⟩ *Închis? Cu spada să dau lacata-n laturi . . .*
[2] Deasupra urma: ⟨*poți să-mi*⟩; inițial: *T.n.c.d.a. privirea mea s-o s.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*rumpe*⟩.
[4] În *ms.: să 'nțeleg.*
[5] Inițial: *Curaj! Ce sunt acestea?* ⟨*eresuri și nimicuri!*
Ce-și bate cerul capul⟩ ~.
[6] Inițial: *sufletul* ⟨*iese*⟩.

Cel negru de pe tronu-i... Se pare că grozavul
Demon al sorții rele cu aripi negre trece[1]
Prin zidurile-aceste.[1]

BOGDANA

O mîna! ce rece!

[SAS]

Eu tremur, dragă, tremur întăia dată[-n] viață.
În inimă, în pîntec, în mîni, în mîni am ghiață.

[BOGDANA]

Aide. Mergi înainte... Un pas, barbate, încă.

ROMAN

Un pas... și vă[2] înghite prapastia adîncă.

(Iese.)

[BOGDANA]

Bogdan e colo — colo —, el doarme dus, ei bine,
Vei suferi[3] să fie alăturea cu tine
Ca tu să fii vataful și el să fie Domn?
Ce scutură-te dară... Dormi? Dormi? Dar scoli din somn!

[SAS]

O ochii tăi, Bogdano, mai bine din față-ți rupe-i
M-au nebunit pe mine, de am turbat ca lupii.

[BOGDANA]

Mergi înainte...
[Da simt că tu Sas]* ești Domn.

[1-1] Inițiál: *Demon al sorții rele atinge cu aripi reci ⟨Văzduhul casei aste . . .⟩.*

[2] Inițial: ⟨*mă*⟩; replica pare a-i fi fost destinată lui *Sas;* ulterior, modificînd-o, i-o atribuie lui *Roman*, adăugat în capul versului.

[3] În *ms.: Vei tu suferi.*

[SAS]

Eu te urmez dar totuși, eu te urmez ca-n somn —
Simt că l-a ta privire voințele-mi sunt [moarte],
M-atragi, precum m-atrage un rece ochi de șarpe
Fugi, fugi în lumea largă, nu vezi că nebunesc
Eu te urmez, nebuno, și totuși te urăsc!

[BOGDANA]

Aide, aide ți-e frică... aceasta-i tot, ți-e frică!
Bat vinele[1] în friguri, încolo n-ai nimică.
Vezi tu ușa aceea?... Acolo, după dînsa[2]
E piatra ce-ți stă-n cale, cu spada dă într-însa.

(Sas iese.)

A! Bogdane, tu ram din vița mare,
Curînd și nici o umbră, trupina toată n-are.

[SAS]

(se-ntoarce)

Ca puiul unei paseri sub mîni mi se zbătea.[3]

[BOGDANA]

Taci, taci! Ei, este gata?... E mort... Dă-mi mîna ta![3]
Și strînge-mă, și strînge să știu...

[SAS]

O! e grozav

(Popa cîntă.)

[1] Scris deasupra de: ⟨*Îți bat a tale vine*⟩.

[2] *după dînsa* — scris deasupra de: ⟨*se ascunde*⟩.

[3-3] Inițial, in *ms.: Ca puiul unei paseri mi se zbătea sub mîni. — Taci, taci! E gata?... e mort... dă-mi mîna ta!*

Cum sta[1]... Dormea dus, tare sub manta-i de postav
Cu fața spre părete, dormind pe coasta[2] dreaptă.

[BOGDANA]

L-ai lovit în cea stîngă?... Așteaptă, o așteaptă
Să văd. *(Aleargă în odaie.)*

[SAS]

Ce are?[3] Mișcă încet buzele-i crude,
Pătrunsă e de spaimă,... un sunet nu s-aude.
Mai albă tot mai albă la față ea se face
Privind cu ochii țintă și fața-i piere. Tace.
Ea ar țipa... dar țipetu-n pieptu-i se îngaimă
Pe mort cu ochi-l soarbe și moartă e de spaimă.

BOGDANA

(se-ntorcea)

Nu! nu! mă-nșală ochii. Și [tot] întruna văd[4]
Bogdan dormea acolo... la dînsul mă răped.[4]
Și cînd discopèr manta... cînd o discoper! A!

SAS

Ce ai? Ce ai? Vino-ți în mintea ta,
Grozav este așa să-mplînți în piept pumnalul!

BOGDANA

Dar nu-i Bogdan. E Ștefan... Ți-ai omorît vlăstarul.

(Sas aleargă în fund. Cortina cade.)

[1] Urma: ⟨*el cum*⟩.
[2] Urma: ⟨*stîngă*⟩.
[3] Urma: ⟨*oare*⟩.
[4-4] Inițial: *Nu! nu mă-nșală ochii. ⟨Dar nu, nu se poate⟩*
Bogdan ⟨dormea⟩ acolo... la ⟨corpu-i⟩ mă răped.

[ROMAN]

Cu tinerii nu îmblă el serile la[1] mese,
La vînătoare însă l-am [cam]* văzut adese —
Biserica! Tot merge așa din cînd în cînd
Se poate că acolo, ori codri străbătînd
Să-i fi rămas cu sete[2] gîndirea la ceva
O știu și eu aceasta... e tînăr [cineva]*.[3]
Să încercăm dar...: Vodă voiește să te-nsoare
C-o fată prea frumoasă... boboc...

[BOGDAN]

Ce zice oare?
O Roman, ai atîtea puteri pe lîngă tata
Îl roagă dar să lese aceasta pe altdată.

[ROMAN]

Să-l rog... Dar însumi dragă l-am sfătuit. Socot
Că nu vei sta-mprotiva de-a vrè.

[BOGDAN]

Nu voi... nu pot.

[ROMAN]

Nu poți... Atunci e alta... Ci tot te mai gîndești?[3]
L-acea fetiță mică cu ochii îngerești[3]
Ce ai văzut-o în strana aceleia biserici

[1] *el serile la* — scris deasupra de: ⟨*la banchete*⟩.
[2] Scris deasupra de: *poftă*.
[3] Cele șase versuri sînt scrise pe f. *50 v.* și trimise printr-un semn (F) la începutul f. *51 r.*, unde inițial era: *Ia să-ncercăm...*
[3-3] Inițial: ⟨*Nu poți. De ce nu poți mă rog. Desigur te gîndești*
⟨⟨*Și*⟩ *tot t.m.g.*
L-acea ⟨*ființă blîndă pe care-o întîlnești*⟩.

În sunet[1] de organe şi cîntece de clerici
O văd parcă ş-acuma... Sta în genuchi [la] Sfînt[2]
Iar părul peste spate[3] ajunge la pămînt
Prin cozile de aur se vede umăr, gît
Mai alb decît omătul... — „Ce te mai rogi atît“ —
Ai întrebat Bogdane. — Cu mînile unite
Ea te privi atuncea prin genele uimite,
Cu mîni aşa de albe — degete subţirele,
Unghii aşa curate, încît te vezi în ele,
Pe buze cu sfiala, cu focul în priviri[4],
Nici mare, nici prea mică[5]
La piept mai potrivită, la mijloc subţirică[5]
Aşa că de la umeri şi pănă la picioare
Curată-i ca de ceară o albă luminare[6]
Cu buze ca rubinul... obrazul [gingaş,]* roş,[6]
Un dulce întuneric în ochii sfiicioşi[7]
Ai prins-o de mînuţe[8] atît de reci şi mici
Ş-o vorbă la ureche tu ai voit să-i zici
Atuncea ea îţi zise: —„Bogdane, deşi prinţ
Aici ne vede lumea... m-auzi?... să fim cuminţi“.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*cîntec*⟩.
[2] Iniţial: ⟨*Ea sta îngenuncheată*⟩⟩ *Stetea*⟩⟩ *Sta în genuchi*, *ruga*⟩.
[3] Cele două cuvinte scrise deasupra de: *ei* ⟨*de aur*⟩.
[4] Iniţial: *Ea te privi atuncea, privirile uimite,*
Cu mîni aşa de albe, ⟨*cu*⟩ *degete* ⟨*subţiri*⟩
⟨*Cu zîmbetul pe buze*⟩, *cu focul în priviri.*
[5–5] Iniţial cele două versuri:
*Făr de nici o [viaţă]**
⟨*Aşa de potrivită*⟩ *Nici mare nici prea mică* ..⟩⟩
⟨*Nici mare, nici prea mică, aşa de potrivită*
Cu mijlocul subţire⟩⟩ *La piept* ⟨*cam împlinită, la mijloc subţirică.*
[6–6] Iniţial: *Curată e şi fiinţa* ⟨*ca şi*⟩ *o luminare*
⟨*De ceară albă* ... *însă*⟩ *obrazul* ⟨*este*⟩ *roş*.
[7] În *ms.*, iniţial: *mîngăioşi*, deasupra: *sfiicioşi*, şi în continuare: *ruşinoşi*.
[8] Urma: ⟨*mîni dulci*⟩.

[BOGDAN]
(îşi muşcă degetul)

E ea.

[ROMAN]

Aha![1] începe[2] să semene un pic.
O lume! o-nchipuire[3] — cum nu eşti tu nimic,
În vrista lui descrie-i pe oricine... costelivă
Dar[4] mică, mare... dragă-i? îndată-i deoprotivă
Cu ori[ce] frumuseţe. Pe cînd eu habar n-am[5]
Nici ce-i, nici cum o cheamă, de unde-i, din ce neam.
Citii alaltăseară acasă o poveste
Ş-am spus şi eu din carte, c-aşa şi aşa este
Deodată[6] cea din carte cu-a lui se şi asamăn
Ce să vezi chiar se cere să fii bătrîn ori famăn.
Tu mergi la ea desearā...

[BOGDAN]

Desearā? Ce vorbeşti?

[ROMAN]

(Aha! ea e departe!) Desearā să porneşti
Am vrut să zic... Desigur că astăzi nu ajungi
Sunt codri mulţi la mijloc şi drumurile lungi...

[BOGDAN]

Ah! o ştie... ea este...

[ROMAN]

Grăbeşte dar desearā
Căci... deşi este-un înger, dar[7] poate ca să — moară.

---

[1] Urmează: ⟨*ştiam eu*⟩.
[2] Urmează: ⟨*acum*⟩.
[3] Iniţial: *O lume!* ⟨*lume-*⟩*nchipuire.*
[4] Scris deasupra de: ⟨*Sau*⟩.
[5] Iniţial: *C.o.f.* ⟨*din lume*⟩. *Habar n-am.*
[6] Iniţial: *Şi-odată.*
[7] Scris deasupra de: ⟨*ea*⟩.

[BOGDAN]

Să moară? Ce spui Roman? O[1] pentru Dumnezeu
Ce spui! De ce să moară...? Ea...

[ROMAN]

De ce? Știu eu...
Dar în sfîrșit nepoate... să spunem bunăoară
Că nu este bolnavă, cum știu... că n-o să moară...
Rău e că-ți este[2] gîndul la dînsa... dar se poate
Să împăcăm pe Vodă... să le-mpăcăm pe toate...[3]

[BOGDAN]

Bolnavă Anna?

[ROMAN]

(Anna o cheamă.) Tu-i ești drag.[4]
(Îi ia de braț.)

Eu o cunosc pe Anna... Dar vezi eu sunt moșneag
Cam slab de cap... deși aicea am multe șiretlicuri
Dar ținere de minte nu am... orice nimicuri
Voi să le spui tu mie... ca un șurub să facem
Și orice-mprotivire în bine s-o prefacem
Să-ți [fiu] eu (ai crezare] sfătuitor de taină...

---

[1] Inițial: ⟨*Dar*⟩.
[2] În *ms.* de fapt *este* — e anulat, iar deasupra scris: *stă* — dar atunci ar trebui: *Rău e că [î]ți stă gîndul . . .*
[3] Pe f. urm., *54 v.:*

— O eu am un plan
Am să sar fereasta . . .
— Bun plan, ci nu prè clar
Dar vezi tu . . . planul [p]are nițel sumar
Se poate să-ți [a] *rupi gîtul . . .*
— O nu mi-l rup, mă jur . . .
Ei da! acu se jură că nu și-a rupe gîtul.

[a] Deasupra ulterior cu creionul:
Puteai să-ți fi ~ .

[4] Inițial: ⟨*Anna . . , o știu eu*⟩ *tu-i ești drag.*

Ei dară[1] floare mîndră cusută ți-e pe haină?
Desigur de la dînsa...

[BOGDAN]

Nu...[2] o dată numa
Eu am vorbit cu dînsa de-atunci și pân-acuma.

[ROMAN]

Acolo lîngă strană tu n-ai vorbit cu ea?

[BOGDAN]

Tu o văzuși acolo... eu nu... O draga mea,
De-ai ști tu ce frumoasă-i, ce dulce e, ce blîndă!
Și cînd gîndesc... bolnavă? O Roman! ce osîndă!

[ROMAN]

Dar nu-i bolnavă tare... O doare capul...

[BOGDAN]

Dară...
Tu știi că de atîta ea poate ca să moară.

ROMAN
(rîde apart)

Ei! nu spun eu... Ia spune, Bogdane, cu temei
Cum s-a-ntîmplat în cale s-o vezi întîi și-ntăi.
(Apart.)
Acuma te aține moșnege să asculți[3]
De îngeri fără aripi ori de drăcșori desculți.[4]

---

[1] De fapt, în *ms.*: *Ei dar*; inițial, versul începea cu: *Ce floare* etc.
[2] Urma: ⟨*Eu am*⟩.
[3] Inițial: *A.t.a.m. de ascultă* — modificat deasupra, ulterior, cu creionul.
[4] În continuare, următoarele versuri barate cu cerneală, iar pe deasupra, modificările făcute cu creionul:

Cîte-n lună și-n soare . . . le știu, le știu de mult:

O fericirea-mi Roman, ţine de mult... de-un an.
Castelu-i singuratec în codri cei de brazi[1]
S-oglindă-adînc în lacul cu repede talaz
În vechea lui zidire mişcate tremur numa
Perdelele în geamuri, ce scînteie ca bruma...
Străfulgeră în umbra-i a undelor bătaie
Ajunse-n a lor fugă de rumena văpaie
A lunei... ce pe dealuri frumoasă se iveşte
Şi muchi şi vîrfuri negre[2] pe cer le zugrăveşte
Muchi negre, urieşe ce par[3] ca un balaur
Păzind în taina serii comoara lor de aur —
Căci luna de jeratec prin ele cînd răsare
Comoară, care arde, vederilor se pare,
Iar lebedele albe pornind din negre trestii
Apar dormind uşoare[4] pe faţ-apei-acestei,
Cu aripele-ntinse ele[5] o-mping, o taie,
În cercuri cari tremur şi-n brazde lungi bălaie
Iar papura se mişcă de-al undelor cutreier
În iarba cea înaltă suspină trist un greier,
Şi vînătă e umbra şi rumenă e sara
În farmecul naturii părea c-aud ghitara.
Văratec, caldul aer mă adormea cu zvonul —
Uimit, cu ochii ţintă priveam atunci balconul
Ce-i încărcat cu frunze de spînzur prin ostreţe
Liane înflorite cu fel de fel de feţe

Era o sară lină, era o zi cu soare
Era pe ulicioară . . . , în codru la răcoare,
Ia să vedem ce ieşe acuma la maidan⟩⟩ Ii, Doamne ce-o să
iasă de-acuma la maidan.

[1] În *ms.*, de fapt: *Castelu-i singuratec pierdut ⟨în lunci⟩ de brazi⟩⟩ C.-i s. pierdut în codri cei de brazi.*

[2] Iniţial: *Şi muchi⟨le de stînce⟩.*

[3] Deasupra acestui cuvînt, anulat în *ms.*, este scris: *puii*; prin urmare: *Muchi negre, urieşe ca puii [de] balaur.*

[4] Scris deasupra de: ⟨*din aripi*⟩.

[5] Scris deasupra de: ⟨*apa*⟩.

Deodată... uşa sună... un pas sfios,
Uscat foşnea[1] pe scînduri matasa cea subţire,
Prin flori s-arată albă, se-nclină peste gratii
Duioasa arătare a vecinic adoratei,
Iar luna, luna plină cu dulcea ei bătaie
Pe lac în lung durează o cale de văpaie,
Pe-o repede-nmiire de unde o aşterne
Ea fiica cea de aur a negurii eterne
Şi cum creştea lumina-i, creşteau şi văi şi dealuri
Sub discu-i blînd şi dulce stăpînitor de valuri —
Iar Anna[2] înmuiată în lună amoroasă
În părul ei cel galbăn sta naltă, mlădioasă,
Din teiul plin de miros îmi cădeau flori pe creştet,
Frunziş purtat de vînturi zbura[3] pe valuri veşted.
Atunci... în codrul vecinic eu cornu-mi[4] las să sune
Sălbăteciuni mulţime[5] încep să se adune[6]
Din negrele ponoară prin valurile ierbii
Cu coarne rămuroase venea în cîrduri cerbii;
Iar caii cei sălbateci şi zimbrii zînei Dochii
Întind spre apă gîtul, la cer înalţă ochii...

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*suna*⟩.

[2] Cele două cuvinte scrise deasupra de:
⟨*Anna de-acea lumină*⟩⟩ *sta-n lumină întreagă*⟩.

[3] Scris deasupra de: ⟨*cădea*⟩.

[4] Iniţial, pare a fi fost: *cornul l.s.s.*

[5] Cele două cuvinte scrise deasupra de:
⟨*Mii de fiinţi la ţărmuri*⟩.

[6] Pe f. *57 v.*:
cu creionul: *Ce pintre codri negri viu luminata de soare.*
a Deasupra: *poleit.*
cu aceeaşi cerneală violet, ca şi restul filelor:
Un pui de [somn] pe-o coastă, mahmur*
El [lung] —*
E dulce.

Ea asculta...[1] O tainică văpaie se resfira-n ietac...
De dragă ce îmi este nu știu ce să mă fac.[2]

[ROMAN]

(Apart.)

N-am spus-o eu? Castelul? Vo moară cu guzani![3]
Iar cerbii, caii, zimbrii[4] vro turmă[5] de cîrlani —
Lacul? o bahnă ce mai n-o ai cunoaște,[6]
În care toată noaptea îți cîntă... mii de broaște...
Și totuși ce castele, ce lacuri, ce cîntece-ndrăznețe[7]
De inimă albastră...[8] Ce foc! Of! tinerețe!

Ascultă-mă Bogdane... aflai din oameni siguri
Că dînsa te dorește și-i bolnavă de[9] friguri
Ea aiurează poate chemîndu-te pe nume[10]:
„Să te mai văd o dată ș-apoi să mor din lume".[11]
Se-ntîmplă tocmai bine că oamenii mi-i trimit
Cu turme la văratec.....[12]

---

[1] În continuarea versului, se suprapun mai multe modificări anulate: ⟨*dar suflet, cîntec și în durere*⟩⟩ *răpită părea... O* ⟨*tainică văpaie*⟩ *se resfira-n ietac . . .* etc.

[2] Vers scris deasupra de: ⟨*Deodată . . . ah! sărmana (în brațele lui Roman) deodată ea iar intră în casă*⟩.

[3] Inițial: *Castelul? Sigur* ⟨*este*⟩⟩ *e desigur vo moară* ⟨*de*⟩ *guzani.*

[4] [*caii, zimbrii*]* — scris deasupra de: ⟨*cei sălbatici*⟩.

[5] Scris deasupra de: ⟨*cinzeci*⟩.

[6] Inițial: ⟨*Iar*⟩ *lacul* ⟨*e*⟩ *vro baltă ce mai n-o ai cunoaște.*

[7] *cîntece-ndrăznețe* scris deasupra de: *ce mîndrețe.*

[8] Cuvintele sînt scrise deasupra de: ⟨*Ce cîntece din ghitară*⟩.

[9] *și-i bolnavă de* — scris deasupra de: ⟨*și c-a căzut la*⟩.

[10–11] Inițial:
Îmi spun că zi și noapte gurița nu-i mai tace⟩⟩ *Ea aiurează poate* ⟨*zicînd*⟩ *chemîndu-te* ⟨*cu dor*⟩.
⟨*Bogdane aiurează*⟩: *„Să te mai văd odată ș-apoi. . .* ⟨*ș-apoi să mor."*
Ei vezi!⟩.

[12] Inițial: *Cu turmele l.v.*
Textul se întrerupe aici. Urmează f. 59 nescrisă, și de la f. 60 r. • scenă în care A n n a e singură.

[SCENĂ]

[ANNA]

S-au dus.

(Ascultă la ușă.)

O clipă numai... apoi... iar singurică.
Mi-e dor... așa îmi este de dor încît mi-e frică.
Ah! iarăși toată, ochind de după horn,
Am să ascult din codri duiosul glas de corn
Atunci Prichici-motanul încet are să toarcă
Prichici, motanul harnic și dragu-mamei...
(Sperioasă.) Parcă
S-aude în fereastă că bate ceva... *(Se uită. Rîde.)*
Nu e...
O luna dintre dealuri cît de frumos se sue —
Și sufletul mi-l împle de-o[1] jale mare... mare,
Aș vrè acum prin codri să rătăcesc calare,
Un an întreg acasă să nu mă mai întorn...
Să-mi sune peste vîrfuri duiosul glas de corn.

(Pauză.)

Mama îmi zice: — „Fată, închide uși, ferești
Ades vin zburătorii cei falnici din povești
Și pot să te răpească, te duc departe-n lume".

(Îndărătnic.)

— „O las' să vie mamă..." Dar nu... acestea-s glume!
„Și — zice mama — foarte frumoși sunt, la vorbire
Ei au farmece care te împle de răpire —
Dar — zice mama —, daca te va cuprinde bine
Din cap îți scoate ochii și sîngele din vine."
Aș! toate aste vorbe îmi par niște povești
Mai știi, adevărate pot fi! să te gîndești.

---

[1] *de-o* — scris deasupra de: ⟨*cu un dor*⟩.

(Începe a-și despleti părul.)

Și despletitul ăsta! *(Se uită la păr.)* Ce lung e de-l desfac.
Cumu-i să mi-l acopăr cu flori de liliac...

(S-așează pe scaun. Unește mînile.)

Ciudat! De-o vreme-ncoace nimica nu-mi mai place
Mă supără tot lucrul și voi să-mi deie pace,
Ci singură-n odaie să mă închid și leneș
Să visez zi și noapte — la... la-mpăratul Peneș.

(Pauză.)
(Parc-ar vorbi cu mumă-sa[1].)

Să-mi scoată ochii mie? Îndată mă bocesc.

(Se uită-n oglindă.)

O ochii mei sărmanii... dar eu... eu vă iubesc.

(Vorbind cu chipul ei din oglindă.)

Anna răspunde-odată... Frumoasă ești, mi-ești dragă...
Tu! tu ești fata mamei..., dar minte n-ai întreagă.

(Răsună cornul în pădure; ea ascultă, apoi stinge lumina.)

O tu! răsună numai și sufletu-mi răpește
Simt inima în pieptu-mi cum tremură și crește
Dar cine ești pierdute corn blînd și mîngăios
De ce nu suni tu vecinic? Și vecinic tot frumos?

(Luna bate tare. Ea deschide fereasta.)

Peste vîrfuri trece lună
Codru-și bate frunza lin
Dintre ramuri de arin
Mîngăiosul corn răsună.

Rătăcit, nemîngăiet,
Ca un suflet fără parte
Mai departe, mai departe,
Mai încet, [tot] mai încet.

[1] *mumă-sa* — scris deasupra de: *cineva*.

(Cornul tace.)

De ce taci cînd fermecată
Eu spre tine mă întorn?
Mai suna-vei dulce corn
Pentru mine vre o dată?

(Ea rămîne-n lumina lunii și-și despletește visătoare părul. S-aude un glas sub fereastă, încet.)

GLASUL

Ana!

[ANNA]
(speriată)

A, m-a chemat pe nume... să strig pe mama.

GLASUL

Ana!

(Sună cornul de aproape, însă încet.)

[ANNA]

Mi s-a părut... E cornul... *(Își pune mîna la cap.)*
Îmi arde fața.., geana...

GLASUL

Anna! stai nu te duce, inger al mîngăierii,
Tu m-ascultai... ei bine, eu vin... să nu te sperii!
Așa-i că nu strigi?[1]

[ANNA]

O glas, dulce ferice![2]
Să nu răspund nimica... să văd ce va mai zice...

[1] Inițial: *Așa-i c.n.* ⟨*ți-e frică? Să nu strigi!*⟩.
[2] Inițial: ⟨*Dulce Glas*⟩ *ferice!*

GLASUL

Tu floare dintre codri și stea pe aceste văi!

[ANNA]

E zburător! desig[ur][1] !... *(Ea se retrage de la fereastă. Deodată s-arată Bogdan în fereastă; ea țipă-ncet și fuge după horn.)* Ah!

BOGDAN

O! nu fugi... Stai! stai!

ANNA

Să țip, să se trezească toți cei de prin prejur[2]

(Ea s-a ascuns cu spatele spre părete și și-a ascuns fața de sobă, ținîndu-și mîna la ochi.)

Dar de-oi țipa... el piere[3]. *(Se uită la el pe furiș.)*
Păcat! și nu mă-ndur.

BOGDAN

Anna! ierta-vei oare că eu am cutezat
Să viu acuma noaptea... și tu te-ai speriat
Dar vezi că în genunche eu cad naintea ta...
Și de ți-oi spune oare de ce? mă vei ierta
O nu privi în laturi, asupra mea privește!
Pot eu spera? O farmec... mă răpește![4]
Tu ești așa de albă ca floarea de cireș

---

[1] În *ms.*, scris deasupra rîndului: *de sig...*
[2] Inițial: ⟨*Cum tremur? Țip o dată*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*fuge*⟩.
[4] Inițial: *O* ⟨*de acuma*⟩ *f . . . m.r.*
În capul f. *65 r.* continuarea unei însemnări (scrisă cu cerneală neagră), de pe pagina anterioară a caietului, ruptă de Eminescu:
Ca un idol, *ce gură are, dar nu grăiește, ochi are dar nu vede, urechi are dar n-aude, nări are dar nu miroasă; mîni are dar nu pipăie; picere are, dar* [*nu*] *îmblă.*

Și soarta mea te puse în calea mea să ieși
Să treci ca o ușoară crăiasă din povești,
C-o singură privire să văd ce dulce ești,[1]
Căci dulce ești... De-atuncea eu te visez mereu,
Tu gingașă mireasă a sufletului meu,
Cu pustiirea vieți-mi de-atuncea eu mă cert
Și-ntind ca dup-o umbră eu dreapta în deșert
O spune-mi, spune numai că moartea mea n-o vrei
Degeaba nu au ochii atîta milă-n ei[2].

ANNA

O ce frumos se roagă, deși nu-l înțeleg
Ca dintr-o aiurare nimica nu aleg.

BOGDAN

O tu ești Dumnezeul și viața vieții mele,
Tu-mi ești în lumea asta ca soarele prin stele —
C-un zîmbet, cu o vorbă arată-mi a ta milă...
Să te iubesc atîta... nu e păcat... copilă!
Pe maică-mea sărmana atîta n-am iubit-o,
Și tot, cînd cu țărînă[3] pe ea [au] coperit-o,
Părea că lumea-i neagră și inima îmi crapă,[4]
Și aș fi vrut cu dînsa ca să mă puie-n groapă.[4]
Cînd clopotul veciei plîngea-n a lui aramă
Eu rătăcit la minte strigam: „Unde ești mamă?"
Priveam în fundul gropii și lacrămi curgeau rîu

---

[1] Inițial: *C-o singură* ⟨*zîmbire*⟩ *să-*⟨*mi spui*⟩ *ce dulce ești . . .*
Deasupra acestui vers, între rînduri, următoarele două versuri:
Cu ochii tăi, un . . . de lacrimi și de foc
Pe-al genei [*tale*] *tremur e viață și noroc.*
[2] Cu creionul pare a fi schimbat topica versului: *Și nu au ochii degeaba atîta milă-n ei* — apoi semnul este anulat.
[3] În *ms.*: *țărîna.*
[4—4] Posterior, cu creionul, aceste două versuri sînt modificate, fără a fi fost definitivate:
Părea că lumea-i neagră și inima-mi se rupe
Și în pămînt (cu dînsa) alaturi doream să mă astupe.

Din ochii mei nevrednici pe negrul ei sicriu,
Nu știam ce-i de mine și cum pot să rămîn
În lume-atît de singur și-atîta de străin,
Aș fi răcnit dar glasul mi se-neca în gît...
Dar ca de-a ta iubire eu tot n-am plîns atît.[1]

ANNA

Sărmanul! cine știe de cînd e mort...

[BOGDAN]

Cum ești?
Nu ai atîta milă la mine să privești.
Ia-ți mîna ta cea scumpă de pe-ochii tăi
Nu-ți fie-atît de teamă, căci suntem singurei
Și eu nu-ți fac nimica, tu-mi ești așa de dragă...

[ANNA]

Să-mi scoată ochii, ochii[2], să nu văd viața-ntreagă?...

BOGDAN

Ia mîna de la frunte, te rog așa de mult!

ANNA

(Ea-și întoarce capul iute spre sobă și lasă mîna-n jos. Bogdan sărută mîna. Ea vrea să și-o tragă, dar el n-o lasă.)

A pus mîna pe mine... acuși țip.

BOGDAN

Te ascult...
Să-mi spui o vorbă numai tu, tu... nu-mi spui nimic.

(El o aduce încet în avanscenă, trăgînd-o de mîna dreaptă ... Ea-l urmează ținîndu-și șorțul la ochi cu stînga.)

[1] Replica lui Bogdan reprezintă, cu mici deosebiri, trei strofe (versurile 61—78) din *Pierdută pentru mine ...*, O IV, 271.
[2] Scris deasupra de: ⟨*Doamne*⟩.

[BOGDAN]

Privește-mă încalte... De ce? Măcar un pic.

ANA

(Se uită cu sfială și frică.)

O ce frumos și tînăr... Păcat... Dar cum te cheamă?

BOGDAN

Bogdan!

ANA

Bogdane, cum se poate de tu nu ai maramă
Pe ochi...[1] Rogu-te spune-mi... tu ai murit de mult?...

BOGDAN

Ciudat![2] Doarme, visează?... Ce vis!... S-ascult, s-ascult...
(Lămurit, la ureche.)
Dar n-am murit...

ANA
(zîmbind)

Așa e! De-a pururi tăgăduiți...
Ei bine te-ntreb altfel... De mult ai adormit?

BOGDAN

Doarme, desigur, doarme... Dar spune-mi, Annă dragă...
Visezi frumos acuma?[3]

[1] Urmează: ⟨*Mi-i*⟩ ⟨*Și*⟩ ⟨*Spune-mi ... de*⟩.
[2] Urmează: ⟨*Visează poate*⟩.
[3] Urmează: ⟨*frumos?*⟩.

ANA

Visez da! *(oftează adînc)* noaptea-ntreagă.
Dă-mi mîna! îți e sete... Ca să trăiești[1] o noapte
Îți trebuie mult sînge să bei...

[BOGDAN]

Ce taină-n aste șoapte...
A adormit de spaimă... mă crede zburător
Sau vrun strigoi... O, Doamne!

[ANNA]

Tu n-o să mă omori
Cu totul...? Mă lași încă să mai trăiesc o zi...

[BOGDAN]

Nu știu s-o las să doarmă... să-i zic a se trezi...
O capul meu...
Ascultă, nu voi să te omor...
Dar cine se îndură s-omoare-așa odor?...

ANNA

(cu bucurie)

Nu? nu? Ce vrei atuncea? Vin mai aproape-așa!
Și spune-mi la ureche...

BOGDAN

(s-apropie de dînsa și vorbește lămurit ca și cu un dormind...)

Ce voi? Dar ce n-aș vrè?
Aș vrè să am pămîntul întreg în stăpînire
De vorba mea s-asculte supusa omenire
Să am multe palate, grădini, comori, cetăți,
În aur să lucească împărătescu-mi jăț;
Tot ce încîntă ochii cu mii de frumuseți,

[1] Urmează: ⟨*un ceas*⟩.

Tot ce pămîntul are și marea mai de preț
Grămadă să stea toate la mine în comori,
Să trec prin ele mîndru, puternic, zîmbitoriu
Să fiu frumos ca ziua stăpîn al lumii-ntregi
Nemuritor ca rîul[1] ș-un soare pintre regi
Și raze să reverse din frunte a mea coroană
Apoi să cad nainte-ți așa *(îngenuche)* ca la icoană
Și arătîndu-ți toată averea fără seamă
Să-ți zic[2]: ia-le pe toate, dar și pe mine ia-mă.

ANNA

(oftează adînc)

BOGDAN

Ca robul cel din urmă să fiu pe lîngă tine
Dar să mă-mbete vecinic cereștile lumine
Din ochii tăi... Cum sfinții privesc pe Dumnezeu
Au m-ai lasa tu, Anna, să te privesc mereu?
Pierdută pentru mine, zîmbind numai să treci,
Și eu să-mi știu osînda, să te iubesc pe veci,
În veci dup-a ta umbră eu brațele să-ntind
De-al genei tale tremur nădejdea să mi-o prind,
Zîmbirea gurei tale să fie al meu crez
Purtînd în suflet moarte tu vesel să mă vezi
O binecuvîntată ți-aș [zice] să fii tu[3]
Copil cu păr de aur ce mintea mi-o pierdu
Veninu-amărăciunii și-a vieți-mi[4] pustiire
Nimic nu[5] sunt alături cu dulcea ta zîmbire
Și-n a mea socotință mă simt atît de mic...

[1] Scris deasupra de: ⟨*viața*⟩.
[2] Urmează: ⟨*ale*⟩.
[3] Inițial: ⟨*Fii*⟩ ~~*binecuvîntată*~~ ⟨*și fericită tu*⟩.
[4] *a vieți-mi* — scris deasupra de: ⟨*anii mei*⟩ *pustii*.
[5] În *ms.* ~~*nu*~~ — este de fapt anulat; deasupra scris ceva ce-ar putea fi citit: *n'ar: Nimic n-ar* [*fi*] etc.

Tu tot odorul lumii și eu... eu tot nimic...
Ia-ți mîna de la frunte... *(o privește)* înger al frumuseții

(Anna plînge.)

Dar ea plînge? De ce plîngi Anna? Ce ți-i?

ANA

(rizînd)

Nu mi-e nimic.[1] Mi-e numai ciudat, ciudat și nu
știu cum[1]

(Nerăbdător.)

La ce-ai venit aicea? Ce cauți tu acum...
Ce să mă fac, ce poate o fată de nimic?

BOGDAN

Zi, zi... vorbește numai. *(Apart.)* Ea nici știe ce-i zic
Ea nu mă înțelege pe mine, nici pe sine.
Ce bine-i stă...

ANA

(rizînd)

Nebunul, ce vrea el de la mine?

BOGDAN

Ce vreau?... O, mai[2] întreabă!... Eu... eu te voi
pe tine.

ANA

Pe mine? sunt a mamei.

BOGDAN

Fii... eu nu zic nimic,
Să fii a mamei, Anna... dar și a mea... un pic.

[1–1] Scris deasupra de: ⟨*Vezi*⟩ *numai așa-mi e de ciudat.*
[2] Urma: ⟨*întrebi*⟩.

ANA

A ta? *(Îl privește și oftează.)* Cum asta?

BOGDAN

Să mă iubești.

ANA

(oftează)

Ei bine,
Eu te iubesc.

BOGDAN

Tu Anna... dar știi tu *bine, bine*
Ce spui?

ANA

Ce spun? Ce vrei tu să-ți spun?... că te iubesc...

BOGDAN

O înger![1] Ea nu-nțelege... E-n vis. Înnebunesc
De fericire. Daca nu-mi [spui] o vorbă numa
Să știi că din fereastă eu mă arunc acuma —
Prăpastia-i adîncă și-n clipă mor.

[ANNA]

(speriată)

Tu mori?
Tu poți muri...?

[BOGDAN]

(urcă fereastra)

O! sigur! mă vezi pe-al morții prag.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Porumb!*⟩

ANA
(tremurînd)

Ce vrei să-ți spun?

BOGDAN

Trei vorbe să-mi spui: Mi-ești drag.

ANA

O nu spun niciodată.

BOGDAN

Atunci m-arunc!

ANA

Stăi, stăi!
Ci vino-ncoaci... aproape[1]... ți-oi spune-o la ureche
Mi-ești drag! Destul e?

BOGDAN

Nu e destul. Ci să-mi mai zici
Ca cine îți sunt drag eu? Ca mama?[2]

ANNA

Ca... Prichici...

BOGDAN

Cine-i Prichici?

ANNA

Motanul de colo.

---

[1] Inițial: ⟨*Dar*⟩ *vino* ⟨*mai*⟩ *aproape.*
[2] În capul filei, inițial: ⟨*Cam ca pe cine oare mă ai drag*⟩; apoi: *Ca cine* ⟨*'ți*⟩ ~ .

BOGDAN

Num-atît[1]?

ANA

Atîta.

BOGDAN

Dar atîta-i puțin... Îți sunt[2] urît?

ANA

Ca mama? Nu. Căci mama și tata îs bătrînii[3],
Ce vor ei pot să facă cu mine . . . nu mă minii . . .
Dar pe Prichici... mă supăr, deși mi-e drag... Eu pot
Nu voi... dar de mi-e voia pot să-l omor de tot...
El trebuie s-asculte... să fie[4] blînd... Vezi tu
Îl mîngăi cum îmi trece prin cap... Pe mama nu.[5]
Să voi dar să mă mînii pe ea, nu se cuvine...[6]
Pe tine-s mînioasă... De ce-ai venit la mine?

BOGDAN

O! tu ai totdeauna dreptate... Să mă cerți!
De te-oi ruga-n genunche ca să mă ierți... mă ierți?

ANA

Da.

BOGDAN

Știi însă cum se-mpacă doi oameni de deplin?[7]

---

[1] În *ms.: atît⟨a⟩.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*Nu ți-s*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*stăpînii*⟩.
[4] *să fie* — scris deasupra de: ⟨*că-i mare și*⟩.
[5-6] În *ms.:*
Pot să-l desmierd⟩⟩ ⟨Fac el . . . tot⟩⟩ Îl mîngăi cum îmi trece prin cap . . . ⟨Cu⟩ mama nu.
Să voi ⟨să fiu nebună⟩ cu ea, nu se cuvine . . .
[7] Inițial: *Știi* ⟨*tu*⟩ *însă* ⟨*oare cum oamenii se-mpacă*⟩.

ANA

Nu știu.

BOGDAN

Ei se sărută.

ANA

(speriată)

Nu știu.

BOGDAN

Ei se sărut... puțin.

ANA

(speriată)

S-apropie de mine... s-apro...? Nu cere! *(faltet die Hände)* Te rog![1] *(falt.)** Nu vezi?...

BOGDAN

De ce?

ANA

Că nu se cade... Și[2] *zău* nu știu...

BOGDAN

Nu crez.

Eu vreau să văd că nu știi. *(O-mbrățișază.)* Pe braț îți lasă capul...

Închide ochii...

[ANA]

Bine?

[1] *Nu cere.* ⟨*Vezi ...*⟩ — scris deasupra de: ⟨*Nu, vezi, te rog ... nu cere, te rog*⟩.

[2] Scris deasupra de: ⟨*Ș-apoi*⟩.

[BOGDAN]

Așa! O înger! înger! *(O sărută.)*

ANA

Ah! lasă-mă în pace. *(Se desface.)*

BOGDAN

Ce-i Ana?

ANA

(serios)

Ce[1] știu eu...

Eu știu numai atîta că-i rău, e foarte rău.

BOGDAN

Anna!

ANNA

Jupîne pleacă!

BOGDAN

Dar cum să-ți mulțumesc

Anna, tu suferi, suferi?

ANA

Aș vrè[2] să te urăsc!...

BOGDAN

Vrei să mă duc... ei bine, mă duc...

ANA

Te du!

[1] Inițial: ⟨*Ei*⟩ *ce*.

[2] *Aș vré* — scris deasupra de: ⟨*Să pot*⟩.

BOGDAN

Copilă?
Aş vrè să ştiu atîta, de mine nu ţi-e silă?
Şi de mă duc nu ai tu vun dor ca să mi-l spui?
Tu porunceşte numai...

ANA

(repede)

Nu spune nimărui!

BOGDAN

Ce să spun!... că atîta ţi-s drag ca şi Prichici?

ANA
(tristă)
De-ar fi numai atîta... de-ar fi...

BOGDAN

Mai zi! Ce zici?
Mă duc. Ce dragă-mi eşti tu... Dar eu, eu ţie oare...

ANA

Şi tu mie...

BOGDAN

Dar cît!

ANNA

Ce-ntrebi.

BOGDAN

Ah! *(îşi deschide braţele)*

ANNA
(s-aruncă în braţele lui)

Tare, tare!
(Perdeaua cade.)[1]

[A C T U L III]

(B o g d a n intră)

ANNA

Sst, încet!

BOGDAN

Suntem singuri...

ANNA

Da singuri.

---

[1] Pe ff. *78 v.-80* — însemnări răzleţe, versuri improvizate şi abandonate, notiţe diverse:

Dă jos marama!
Dă-o . . . Doamne e voia lui.

Eu . . . nu *voi*
Să-i spui că totdeuna la dînsul ai gîndit?
C-ai aşteptat mult, fato, păn te-au călugărit?
Că ai gîndi la dînsul ş-acum, dar nu-i cu cale . . .
Din cînd în cînd să deie un gînd iubitei sale —
Că voiai s-aştepţi încă, dar alţii te-au silit . . .
— Dar nu-i mai spune-atîtea. Spune-i că l-am iubit
El nu-nţelege . . . Doamne, el pururea-nţelege . . .
— Bogdane! pe cuvînt!

B o g d a n

[Numai], mă jur!*
Copile — pe jurate! . . . să cred.

BOGDAN

Annă dragă!
Nu ştii ce veste tristă mi-aduse-acum ciobanul[1]
Averea mea-i pierdută şi tata mort, sărmanul![2]
Să mă despart de tine? Îmi vine-aşa de greu,
Şi totuşi, totuşi trebui[3]... O Dumnezeul meu!...
De ce... [mai]nainte[4] eu nu te-am întîlnit,
De-atîta fericire demult aş fi murit
Sub gura ei cea dulce şi caldă de copil
Îmi înflorea viaţa în luna lui april —
Tonatecă şi dulce erai... ca o crăiasă,
Căci tu ai multe toane, dar toate sunt frumoase
Noi[5] ne-am fi fost în lume atît, atît de dragi
Te ascultam la toate supus ca şi un... pagi
Dar astăzi frunza toamnei — pe-un istovit izvor[6]
Pe calea vieţi-mi visuri cad la pămînt şi mor.
Daca te las, nimica în lume nu aştept;
Mă mir la ce mai bate şi inima-mi din[7] piept
Cum pot în astă lume o clipă să trăiesc
Văduv[8] de-a ta fiinţă ce-o îndumnezeiesc...
Zi-mi un cuvînt...[9] dar poate să-mi[10] spui şi[10] vorbe rel
Totuna mi-e acuma, tot drag îmi e de ele...
Privirea ta cea dulce în lacrime se scaldă
Şi totuşi e atîta de blîndă şi de caldă
O, nu-ţi închide ochii... sub languroasă geană
Pare că văd din parte-ţi o tainică dojană...

[1–2] Versuri anulate ulterior, cu creion roşu.
[3] Urmează: ⟨*să plec*⟩.
[4] În *ms.: De ce'n nainte*
[5] Iniţial, versul pare să fi început cu: ⟨*Ci totuşi*⟩.
[6] Iniţial: *Dar astăzi* ⟨*ca-n toamna*⟩ *tristă un istovit izvor.*
[7] Ar putea fi citit şi: *în*.
Următorul vers începea iniţial cu: ⟨*La ce*⟩.
[8] Scris deasupra de: ⟨*Lipsit*⟩.
[9] Urmează: ⟨*iubită*⟩.
[10–10] În *ms.: să-mi şi spui şi.*

Vezi[1]... păn la cel din urmă al inimei răsuflet
De-i fi rea, de-i fi bună[2]... oricum... te voi iubi din
suflet.

Te las dar pentr-o vreme...

ANA

Nu! nu vreau să te duci.

BOGDAN

Dar totuşi trebui... *(s-apropie).*

ANA

Nu voi de mînă s[ă] apuci[3]
Ei du-te, fugi de-aicea, nici voi să te[4] revăd
Posomorît, certareţ....urît, nici să nu-l văd
În ochi.... o Doamne sfinte, dar ce-am găsit în el?
Te-ai dus?

[BOGDAN]

Dar! Anna!

ANA

Dar nu mi-eşti drag defel *(Apart.)*
Ce dulce[5]-o să se roage... să văd ce-o spune acum?

BOGDAN

Şi tu o vorbă bună nu vrei să-mi dai pe drum?

ANA

(se face că nu-l vede)

[1] Iniţial: ⟨*Oricum ai fi*⟩⟩ *Şi*⟩⟩ *Tot*⟩.
[2] Iniţial: ⟨*Fii rea, fii*⟩ *bună.*
[3] În *ms.: s'apuci.*
[4] Urmează: ⟨*mai*⟩ *văd;* deasupra, modificat în: *revăd.*
[5] Urma: ⟨*mai*⟩.

BOGDAN

Vrei să mă duc Annică? Vrei singură să fii...?

ANA

Puteai s-o ştii aceasta, dar tu... nimic nu ştii...

BOGDAN

Deşi te superi... nu pot să merg...[1] *(Şade-ntr-un colţ.)*

ANA

Voi mege eu.

Căci altfel văd că nu scap de tine *(Aparat.)* Dragul meu

BOGDAN

(Apart.)

Ei, iar e-n toane rele.

(Pauză.)[2]

ANA

Tu nu mai pleci mi-e teamă![3]

BOGDAN

De ce?

ANA

De ce, sunt poate datoare să-ţi dau seamă?

BOGDAN

Dar sufletul meu Anna...

[1] *nu pot să merg . . .* — scris deasupra de: ⟨*însă tot nu pot să*⟩.
[2] Urma: ⟨*Bogdan*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Ţi-am spus să pleci . . . ci pleacă!*⟩.

ANA

Ah, iară eşti dulceag[1]

Dar sufletul meu Ana! dar îngerul meu drag...

(Se scoală repede.)

BOGDAN

Ei! iaca tac.

ANA[2]

Vezi bine!... *(Îngînă.)* Dar sufletul meu Ana!

Aşa de rău îmi sună... Urît eşti ca Satana[2].

BOGDAN

Dar zi ce vrei! Trec toate! Tot eşti fată de treabă.

ANA

Mă iei drept un copil tu[3].

BOGDAN

Ba nu, te iau drept... babă.

ANA

O babă? pleacă-ndată...

BOGDAN

Plec.

ANA

Nu, spune mai întăi

Ce-ai vrut să zici cu baba?

[1] Scris deasupra de: ⟨*uricios*⟩.
[2-2] Totul barat cu creion roşu.
[3] Iniţial: ⟨*Ştiu . . . ştiu! Voi*⟩.

BOGDAN

Nu voi să spun.

ANA

Stai! stai!

BOGDAN

Ce-am vrut să zic?... Nimica! Ți-am dat ție dreptate
Spui că nu ești copilă... ești babă dar...

ANA

Se poate
Așa de rău să fie un om... mergi în pustii
Eu nu zic altfel... du-te, dar vezi, să nu mai vii;
N-ai ce căta aicea... Ce cauți tu la mine?

BOGDAN

Ce caut? Eu? Nimica... Tu știi aceasta bine.

ANA

De-ai ști cum pe de-a pururi eu ți-am jurat o ură...?

BOGDAN[1]

Omoară-mă... ei iată pumnarul... Ei te-ndură...
De dă în mine... O moarte-așa de lină[2]
De mîna ta! Dar știi [tu] iubita mea lumină
Că singura-mi dorință e ca să mor astfel,
Și tu să plîngi în urmă-mi, cît, cît de puținel.
Dă dar! Cad în genunche rugîndu-te...

[1] Întreagă replica lui *Bogdan* este barată cu creionul roșu. Am păstrat-o pentru cerințe de rimă: *O ură . . . ? / te-ndură . . .* și raportat la celelalte anulări cu creionul roșu care presupun intenția revenirii pe acest text, într-o dispoziție sufletească modificată față de 1876.
[2] Inițial versul: ⟨*Te-ndură*⟩ *De dă în mine . . .* ⟨*știi tu ce dulce mi-ar fi moartea*⟩.

ANA

Răcnesc!

BOGDAN

De ce?

ANA

De ce? Că nu pot defel să te urăsc!
Dar tu te superi! Nu... nu! Așa că nu-i fi[1] rău?
Cu Anna ta cea mică... nebună cum sunt eu...
Cine-n lume-a mai văzut
Grădină fără cărări
Dragoste fără mustrări
Grădină fără prilaz
Dragoste fără[2] necaz!
Ce simt? Știu eu ce este și nu știu cum să spun[3]
Dar chiar durerea-i dulce, puțin necaz... e bun[4].

BOGDAN

Deschide-mi ochi-n patru, o Doamne! s-o văd bine...
Ce-i zice cînd nevastă tu vei ședè cu mine[5]
Și eu te-oi pune-n cușcă ca pe-un porumb olog?[6]

ANA

Taci, nu-ntreba!

BOGDAN

Ce-i zice?

[1] *i fi* scris deasupra de: ⟨*ești*⟩
[2] Inițial: *Dragoste făr* ⟨*de necaz*⟩.
[3] Versul este scris deasupra celui inițial:
Știi tu . . . dragostea este un lucru ⟨*așa de bun*⟩⟩ *nebun*⟩ — anulat, după cum se vede, numai parțial în *ms.*
[4] Inițial: *Durerea* ⟨*ei e*⟩ *dulce, puțin necaz . . . e bun . . .*
[5] Inițial: ⟨*Ana*⟩ *ce-i* zice *oare cînd tu vei fi cu mine.*
[6] Inițial: ⟨*Nevastă-ntr-o cuție te-oi pune ca zălog*⟩.

ANA

Nu[1] voi...

BOGDAN

Dar te de rog.

ANA

Să-ți spun?... Nu-ți spun...

BOGDAN

În brațe lua-mă-vei dar tu?

ANA

(face semn de da!)

Nu.

BOGDAN

Dărui-vei o gură...

ANA

Nu.

BOGDAN

Sau fruntea pe umăr?

ANA

Nu! – ah! nu.

BOGDAN

Atunci ce-i zice dară... O vorbă bună, or...

ANA

Ce-oi zice, ce m-oi face... Ei, am să te omor,
Da! să te-așez aicea pe brațul meu cel sting

[1] Urma: ⟨*vreau*⟩.

Am să-ți netezesc fruntea și fața... ș-am să plîng...
Tu vei închide ochii, să-ți suflu peste față
Păn ce-i dormi... Ș-atuncea... dormind... te țin în brațe!

BOGDAN

Dar n-am s-adorm...

ANA

Atuncea nici eu n-am să te țin.

BOGDAN

Mi-e așa dor de-o gură... te rog.

ANA

Ți-o fi.

BOGDAN

Puțin.

ANA

Șezi binișor. Dă-mi pace. Nu crede cîte spun
Ce? Nu ești tu ca altul[1]?... Nu-i altul chiar mai bun.
Ei rogu-te... ce ești tu la adică? Nimic.
Un om ca și toți ceilalți, cu ochi, cu mîni... Să zic
Că-i mai frumos, dar nu e, nici mai urît. Nici ești
Născut cu stea în frunte ca craii din povești...
Un rău ș-un îndărătnic atîta ești... s-o știi
Și tot[2] știu despre tine mulțimi de... nebunii
Dar nu le spun, nici tatei, nici mamei[3], nici chiar ție.

BOGDAN

Ce nebunii!

[1] În *ms.* pare a fi fost inițial: *alții* — modificat deasupra.
[2] Corectat din: *tot⟨uși⟩*.
[3] Cuvîntul scris deasupra de: ⟨*tatei*⟩, care se repeta inițial.

[ANNA]

O taină.

[BOGDAN]

O taină?

[ANA]

Este-n lume
Un om — ce cauţi astfel — eu nu i-am zis[1] pe nume —
El are gură dulce şi-n ochi are venin
Şi are braţul tare, un[2] piept de suflet plin —
Şi are tot ce cerul mai mîndru de-l făcu
Mă are chiar pe mine... Să nu crezi că eşti tu...

BOGDAN

Ei cine-i dar?[3]

Sub cerul plin de nouri la răsărit vezi şesuri[4]
Întinse-n zare lungă încît abia le măsuri —
Colo spre miazănoapte stau munţii în stejarişti
Şi stîncile de piatră şi dealuri lungi cu rarişti,
Dar toate sunt pierdute[5] şi numa-n umbre vineţi
Abea vă mai distingeţi de bolta ce o ţineţi
Dar spre apus prin nouri s-arată loc[6] subţire
Prin care ceru-albastru cu à lui nemărginire —

[1] *nu i-am zis* — scris deasupra de: ⟨*nu-i zic*⟩.
[2] Iniţial: ⟨*Şi tare-i este*⟩ *braţul* ⟨*c'*⟩*un p.d.s.p.*
[3] Textul se întrerupe aici. Paginile *ms.* constituit dintr-un repertoar, din vremea revizoratului şcolar, rămîn neutilizate pînă la f. *102 r.v.* —*103 r:* proverbe şi zicale, iar la f. *110*, în paginarea Academiei, însemnări de revizor şcolar despre şcoalele din Pungeştii, comuna Racova, jud. Vaslui; Prisacanii şi Podul-lung (la litera P), iar începînd cu f. *114 v.* şi *115 r.* fragmentul pe care-l transcriem în continuare.
[4] Iniţial: ⟨*În răsărit sunt şesuri întinse asupra cărora*⟩.
[5] Iniţial, urma: ⟨*ca-n semiîntuneric*⟩⟩ *în umbră*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*ceru*⟩.

A nourilor lume aurită e de soare
Ce cu văpaia-i albă, frumoasă, orbitoare
Împrăştie în neguri subţiri din juru-i norii
Ca la minune cată la dînsul călătorii[1].
Dar iată că apusul se lumină de-o ploaie
Se lumină, căci raze, sclipiri curgeau şiroaie,
Pe şesurile limpezi... ploaia cadea cu soare[2]
Împlînd întreaga lume de-o stranie splendoare.
Un colb de diamante parea că se lăţeşte
În ceaţă peste lume de scînteie şi creşte
Şi lacuri şi pîrîuri ardeau sub acea ploaie
Încunjuraţi de arburi pe ei era văpaie[3]
Uimit priveam la ploaie de pietre scumpe eu
Spre răsărit văzut-am deodată curcubeu
Juca în şapte feţe şi-n acelaş răstîmp
De [la] un colţ la altul prindea acelaş cîmp,
Deodată văd un altul mai mare, mai frumos
Pe cel întăi se-naltă cu fală, luminos.
Numai părea că este de mine mai aproape

[1] O cruciuliţă trimite la *f. 114 v.*, unde sînt reluate următoarele şase versuri, de pe *f. 115 r.* (transcrise de noi mai sus, în pagină):

...............că cerul tot se rumpe
În ploi scînteietoare de[a] *colb de pietre scumpe*
Apusurile toate păreau[b] *sub raze ninse*
Ca pîcla erau albe dumbravele sub dînse.
În rîuri, lacuri, ape sclipeau ca şi oglinzi
Apoi[c] *cînd răsăritul cu ochii îl cuprinzi.*

a Urma: ⟨*raze*⟩.
b Urma: ⟨*intr-o lumină*⟩.
c Versul începea iniţial cu: ⟨*Spre*⟩⟩ *Iar*⟩.
(Sus, în colţul din stînga al f. *114 v.*, notat: *bură / a bura / buratic.)*
Acelaşi paragraf (începutul f. 115 r. + cele şase versuri de mai sus, f 114 v.) publicat de Perpessicius, O IV, p. 537, cu titlul: *Sub cerul plin de nouri . . .*
[2] Iniţial: *P.ş.l. . . .* ⟨*e*⟩ *ploaia* ⟨*cea*⟩ *cu soare.*
[3] Iniţial, urmau versurile: ⟨*Spre răsărit deodată văzui un curcubeu*
Din cîmp el se ridică⟩ ~.

Scînteietoarea ploaie, lumina de pe ape
Munții pierduți departe în vinetele cețe[1]
Rîuri curgînd alene, arcuri de frumusețe
Îmi amețeau gîndirea... sub arcurile acele
Treceau turmele toate a neamurilor mele
Treceau în șiruri oameni cu albele cămeși
Mii, mii [de] oi mărunte[2], copiii treceau deși,
Și mii de vite albe și caii mici și sprinteni
Ostași cu chica lungă, bătînd cu lungii pinteni
Părea că însuși cerul a fost durat cu falǎ
Pentru intrarea noastră o poartă triumfală;
Și prin amestec mîndru de ploaie și de soare,
De umbră și lumină, de cald și de răcoare,
A vrut pare să[3] zică ceva în predmetul meu
Astfel[4] să-mi duc poporul prin bine și prin rău.

[RUGĂCIUNEA ANEI][5]

O maică prè curată și pururea fecioară
Cu mil-asupra noastră sărmanilor coboară
Privirea ta senină... Ne lasă să trăim
Sărmani așa cum suntem... c-atîta ne iubim
De e păcat! noi nu-l știm, căci tineri și deșerți
Noi[6] suntem. Tu-nțeleaptă vei ști ca să ne[7] ierți.
Dac-am uitat de tine nu ne-o ține de rău
Și tu uitași odată tot pentru fiul tău.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨neguri⟩.
[2] În *ms.* inițial: *Cirduri de vite albe* — anulat, iar deasupra, incert: *Mii mii oi mărunte* (?) În ed. Iuliu Dragomirescu, p. 82: *În șiruri oi mărunte ...*
[3] Inițial: *să⟨-mi⟩*.
[4] Scris deasupra de: *De aci*.
[5] Titlu adăugat de Iuliu Dragomirescu, *ed. cit.*, 1906, p. 83. În *ms.* o liniuță orizontală, cu creionul, separă versurile de mai sus de cele care urmează.
[6] În *ms.*, de fapt, anulat cu creion roșu.
[7] Scris deasupra de: ⟨ni-l⟩.

Îți era drag ca ochii din cap. Bogdan[1] asemeni
Îl vezi...[2] mi-e drag... Într-asta tu, maică, mie-mie semeni.

2275,5 r. — 79 r.; 81 r. — 90 r.; 115 r. + 114 v. — 117 r.

Cu textele reproduse aici, *Bogdan Dragoș* figurează în mss.:
2275, 175 v. *Dodecameron dramatic* (cca 1875—1876)
2254, 145 r.—146 r. *Nunta lui Dragoș* (cca 1877—1878)
2279, 103 v., titluri de compuneri din ciclul Mușatinilor (cca 1878)
2275,5 r. — 79 r.; 81 r. — 90 r.; 115 r. — 117 r. (cca 1876; considerat drept versiune de bază).

2275, f. 175 v.

DRAGOȘ-VODĂ

1. NEAMUL MUȘATIN (Mircea-Vodă-Bătălia de la Nicopole).
2. ALEXANDRU CEL BUN. Carl der Grosse.
3. ȘTEFAN ȘI ILIE — Sarmis.
4. ȘTEFAN CEL MARE. El însuși.
5. BOGDAN CEL CHIOR. Ortnit.
6. ȘTEFAN CEL TÎNĂR — Harald (Twardowski).
7. PETRU RAREȘ — Eginhard.
8. ALEXANDRU ȘI ILIAȘ.
9. ALEXANDRU LĂPUȘNEANU.
10. DESPOT-VODĂ.
11. ALEXANDRU LĂPUȘNEANU.

} DODECAMERON DRAMATIC

---

[1] Scris deasupra de: ⟨Și el⟩.
[2] Inițial, versul începea cu: ⟨*Mi-e drag*⟩.

2251,145 r. — 147 r.

NUNTA LUI DRAGOŞ

În 5 acte

ACT. I

S C E N A I E scrisă. Bogdan şi Veroni.

S C E N A II Strolea curăţă armele. Ceartă cu boierul bătrîn. Scutierul Bogdan cere fata. Archiereul din Rădăuţi.

S C E N A III [Eşarfa]*[1] cu bourul.
Despărţirea de Veroni. Să cer un semn iubito. Nu vrei copile dragă.

ACT. II

S C E N A I Archiereul din Rădăuţi şi Bogdan-Vodă într-o cîrciumă.
Planul de-a-şi încerca iubita.
Pepelea şi consoţii. Scenă comică. Pepelea se-nvoieşte să joace pe Vodă.[2]

S C E N A II Alegerea miresei. Pepelea joacă pe Domn, Bogdan pe un scutier. I se propune Veronii. Ea-ngălbeneşte şi cade leşinată.
Scena între Pepelea şi boierul din M.G.[3]
Archiereul din Rădăuţi le spune tuturor boierilor că spre a se încredinţa de-a lor fidelitate, Vodă cere de la fiecare un ostatic la Curte.

---

[1] Scris deasupra de: ‹*Însemnul bou*[rului]›.
[2] Urma: ‹*Scena II. La Moara Guzanilor*›.
[3] *Moara Guzganilor (?).*

ACT. III

SC. I Vin ostaticii şi văd pe Pepelea cu mătura-n mînă, îl salută.
Scenă comică. Veroni îmbrăcată băieţeşte ca ostatic. Vrea să se despartă de Bogdan căci e fată săracă. *Nu astfel.*
Împăcare.
Vin delegaţiunile din toate părţile Moldovei. El le arată pe mireasa lui. Trîmbiţe. Capăt.

[Persoanele]

Bogdan Dragoş	Strolea, scutierul d. M.G.
Boierul din M.G.	
Soţia lui	Roman Bodei, credincios a lui Dragoş din Maramureş
Veroni	Kadlus Ladki [solul]*[1] lui Vladislav Basarab
Pahomie, archiereul din Rădăuţi	Boieri. Meseni. Ţărani. Copii de casă.
Pepelea	

O, Doamne, şi nu am oglindă să mă văd ~

2279, 103 v. (cca. 1878).

MUŞAT ŞI CODRUL
VISELE UNEI NOPŢI DE VARĂ
MUŞAT ÎN BISERICĂ
MUŞAT LA DOMNIE
MUŞAT ÎN RĂZBOI
MUŞAT ŞI CITITORII DE ZODII
MUŞAT ŞI VITEJIILE DE PE CALE

---

[1] Scris deasupra de: *trimisul.*

MINTE ŞI INIMĂ

[I]

— Ce priveşti în jos smerită,
Că te mînii, te prefaci,
Cînd îţi zic că el îţi place
Şi că [tu] de mult îi placi.[1]

. . . .

Voi jucaţi în[2] comedie
Rolul vostru de-nţelept,[3]
Dar de ce unul la altul
Vă uitaţi atît de drept?

De ce cînd pe neaşteptate
El soseşte uneori,
Rumenirea face locul
Unei gingaşe palori?

Şi priveşti cu ochi nesiguri —
Sînul creşte făr' să vrei —

[1] Urmau versurile: ⟨*Cine nu v-ar şti cum sunteţi . . .*
Amîndoi gîndind pe dos
O comedie jucaţi⟩ ...

[2] Scris deasupra de: ⟨*o*⟩.
[3] Iniţial: ⟨*Că ştiţi*⟩ *rolul* ⟨*pe de rost*⟩.

Dar vă stingeţi[1] dupăolaltă...
Comedie, dragii mei...

Parcă-l văd cum[2] vine ice,
Şede-n veci pe-acelaşi jeţ
Şi la tine îşi îndreaptă
Ochii negri şi şireţi.[3]

Şi cînd credeţi cum că nime
Dimprejur nu[4] vă ia sama,
Numa-atunci vă daţi în petic
Şi vă arătaţi arama.

Eu vă văd de pe[5] sub gene:
Ochi-n ochi priviţi fierbinte
Şi de dragi unul altui[a]
Conversaţi fără cuvinte.

Cine nu v-ar şti, copilă,
Da[6] v-ar crede neam de sfinţi.
Şi să staţi numai l-atîta...
Bine? Sînteţi voi cuminţi?...

— Taci, mătuşă — tu mă superi,
De-i vorbi mai mult eu fug —
Ce se pare că-i iubire
Nu-i decît prieteşug.

[1] *vă stingeţi* — scris deasupra de: ⟨*muriţi*⟩.
[2] Urma: ⟨*ice*⟩.
[3] Pe jumătatea a doua a f., sus:
braţ de braţ
ochi în ochi şi piept la piept.
[4] Iniţial, urma: ⟨*ia*⟩.
[5] Începutul versului, scris deasupra de: *Însă eu privesc.*
[6] Scris deasupra de: ⟨*El*⟩.

— De prieteni, se-nțelege,
Vă-nșelați cu mult sistem.
Și de dînsul nu pe-atîta,
Dar de tine mai mă tem.

Păn-acum pornirea voastră[1]
Ați știut să o mascați
Și în sufletele voastre.
Cu durere vă iubeați.

Promițînd unul altuia
Cum că nu veți mai iubi,
Voi gîndeați c-o să rămîie
Astfel până veți muri.

Și-n această mîngăiere,
De pe-o zi pe alta, voi
Trăgăniți o fericire
Dureroasă amîndoi.

Fiind siguri unul de-altul
Să promiteți fu ușor
Cum că nu o să mai faceți
Alianțe din amor.

Dară azi pui capăt tragic
Astei stranie povești...
— Doamne, Doamne, mătușică,
Nu ți-i greu să mai vorbești?

— Nu mi-i greu, căci ești[2] în stare
Să sfărîmi ca un...[3] copil

[1] Inițial: *Păn-acuma* ⟨*vă jucarăți*⟩. Strofa întreagă este, dealtfel, barată în *ms;* am păstrat-o ca în ediția Perpessicius.
[2] Urma: ⟨*din*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Din prostie ca un*⟩ *de copil.*

Jucăria-ncîntătoare
A frumosului idil.

Cînd vă văd mergînd alături,
Vă zîmbiți și vă privesc
Și cînd credeți cîte spuneți,
Eu fac haz și-ntineresc.

Voi, gurmanzi ai drăgostirii,[1]
Cu rețeta cea mai bună
Învăliți amoru-n vorbe,
Clevetindu-l împreună.

Și feriți de ochii lumii,
Între[2] rariștea de brazi,
Voi mergeți[3] cînd vine sara,
Tu ești rumănă-n obraz

Și atîta bucurie
Văd[4] în ochii tăi cei mari...
Nu lipsește decît nunta
C-un taraf de lăutari.[5]

În zădar oare Teodor
Scrie-a codrului poveste?[6]
Și atît de rău îi pare
Că băiet el nu mai este?

[1] Versul următor începea inițial cu: ⟨*Lasați*⟩.
[2] Inițial: ⟨*Între*⟩⟩ *Colo-n*⟩. *Între* — din textul de mai sus, scris peste: *Dintre.*
[3] Scris deasupra de: ⟨*veniți*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*E*⟩.
[5] Pe jumătatea a doua a f., sus: *Teodor, ne văd copiii* ...
[6] Versul următor începea inițial cu: ⟨*Dar*⟩.

Că nu vreţi a da pe faţă[1]
Dulcea taină înţeleg,
Căci cu-atîta e mai[2] dulce —
Dar un capăt nu aleg.

Şi ce bine aţi petrece
Azi, cînd viaţa vă zîmbeşte,
Cum în vremea mea Konaki
O spunea pe bătrîneşte:

„Prin pustii şi munţi sălbateci,
Prin prapastii, rîpi, ponoară,
Unde-n albia de stîncă[3]
Sună blîndele izvoară[3];

Acolo unde natura
Cu puterea ei măreaţă
Răspîndit-au pretutindeni
Bucurie şi viaţă;

Unde brazii cei de fală
Se înalţă cu trufie
Unde zmeura şi mura
Au a lor împărăţie;

Unde toate împreună
Strigă: «Vino, te opreşte!»
Acolo amorul cheamă,
Acolo vin' de iubeşte.

[1] Strofa începea iniţial cu: ⟨*Liniştit e-ntreg idilul*
Că vă place⟩ ~ .

[2] Scris deasupra de: *Ea e cu atît mai.*
[3-3] Iniţial: *Pe cărările de stîncă*
Sună ⟨*blînd albele*⟩ *izvoară.*

Acolo ochiul zavistnic
Nu mai are vo putere:
Nu-i jignire în iubire,
Ci noroc şi mîngăiere."[1]

Ţie-ţi trebuie vecinul;
Teodor e pentru tine:
Liniştit, cam misantropic
Ş-apoi îl iubeşti, ştiu bine.

Ţie-ţi place poesia,
El lucrează versuri bune.
Toate versurile sale
Tu pe muzică le-i pune.

De-i cînta veţi face duo,
Glasul vostru se combină;
De te-i pune la piano
Te-a-nsoţi din violină.

Ţie-ţi place moşioara[2],
Pe a ta [vrei] s-o lucrezi,
Iar el ştie plugăria —
Gospodar e, precum vezi.[2]

Moşioara lui altdată
Era tot părăduită,
Vezi acuma ce-i aduce,
Cît de bine-i rînduită.

[1] Pe jumătatea a doua a f., sus:
Tare-i nostim . . . mi-am pus eu ochii pe el.
[2-2] Iniţial: *Ţie-ţi place* ⟨*toată vara*
Ici la ţară să petreci
El ştie grădinăritul⟩
Gospodar e precum vezi.
Strofa întreagă e anulată ulterior cu creion albastru; am păstrat-o ca în ediţia Perpessicius.

Așadar, nu sta la gînduri,
Prè ușor alegi din două,
Eu îți zic să-ți iei vecinul,
Ie-l cu mînele-amîndouă.

— Toată ziua se închide[1]
Prin autori mîncați[2] de molii
Și îl vezi întotdeuna
Cumu-i plin de colbul școlii.

— Dar nu vine-n toată sară,
— Vine. Poate i-i urît.
Ș-apoi nu știi cum că fusta[3]
Femeiască-o au... urît?...[3]

— Pentru?
— Știu eu care-i cauza?
— Pentru că în lumea toată

[1] În partea de sus a filei, în *ms.*, următoarele versuri scrise grăbit și lăsate deoparte, din moment ce marchează cu un semn (Γ) versurile scrise în josul f.: *Toată ziua se închide . . .*

De acea lumină atuncea
Cați în jos și coși tot coși
Bine știi că te privește⟩⟩ Și te simți mereu privită
Cu-a lui ochi întunecoși

Și ce oare-[i] de la el de așteptat
Nu-i destul de rău spun unii
Că au fost și advocat?

Eu credeam că va veni
Să strîng cu a mea mînă
A ei mîni subțiri și reci.

Pe jumătatea din dreapta a f., sus:
pui picior peste picior.

[2] Scris deasupra de: ⟨*roși*⟩.

[3-3] Inițial: *Ș-apoi nu știi* ⟨*întîrzie*⟩
⟨*Cu femei*⟩ ~ .

Numai una-i este dragă.[1]
Vezi așa, așa e,fată.[1]

— Ș-acea una?
— Acea una[2]
Stă naintea mea și coase
Și de-i spun că este astfel
Se preface mînioasă.[2]

— Frumuseți să spariu lumea,[3]
Precum însuși vezi[4], nu am,
Deci în cumpănă pun toate
Și le măsur dram cu dram.

Ș-am văzut că-i mult mai bine[5]
C-un moșneag să mă cunun[5]
Decît iar să-mi risc eu sama
C-un barbat ori c-un nebun.

Eu susțin că orice casă
Din convenție se face:

[1-1] Versuri aranjate de Perpessicius, în *ms.*:
Numai una-i este dragă. Vezi așa . . .
așa e fată.

[2-2] În *ms.*: *— Acea una? Stă-naintea mea și coase*
Și de-i spun că este astfel se preface
mînioasă.

[3] La începutul filei, în *ms.*, versuri răzlețe, un alt tipar pentru ceea ce va urma mai jos pe filă:
Protestez. Căsătoria nu se face din amor.
Și nici trebuie să se facă, căci se rupe prea ușor.
Cînd convenții, interese ⟨și priviri⟩ alte mari considerații
Stabilesc căsătoria . . .

Dar amorul — o nimica — astăzi e și mîne nu e.

[4] Scris deasupra de: ⟨*știi*⟩.

[5-5] Inițial: ⟨*Ca să văd cum ți mai bine*
Și găsesc că un bătrîn⟩⟩ *Pe un*⟩ ~ .

E mai multă fericirea[1]
Căci într-însa este pace.[1]

— Pace? Da cunoşti moşnegii?
Scîrţîiesc neîncetat.
Ba-i bolnav, ba n-are vreme
Să te ducă la primblat.

De faci muzică el cască,
Dacă rîzi el e ursuz,
Să vorbeşti de vrei ai voie,[2]
Da nici gura nu-i auzi.[2]

Cînd s-apropie, drăguţă
Fată! — funia de par;
Atunci chin! Moşneagu-ntruna
Scîrţieşte ca un car.

Nu doresc, nepoată dragă,[3]
Să ajungi la aşa hal...
Ştii ce pace e aceea?
E tăcerea din spital.

Alta-i pacea sufletească
Care e rodul[4] iubirii —
Şi acolo e tăcere,
Dar tăcerea fericirii.

[1-1] Iniţial: ⟨*Acolo e*⟩ *fericirea*
Căci ⟨*acolo*⟩ *este pace*.

[2-2] Iniţial: *Trebuie ca să-i faci voie*
⟨*Chiar*⟩⟩ *Fără gura să-i auzi*⟩.

Strofa următoare este anulată în *ms.*; am păstrat-o ca în ediţia Perpessicius.

[3] Iniţial strofa începea cu versul: ⟨*Ştii ce pace e aceea*⟩.

[4] *e rodul* — scris deasupra de: *vine din*.

Tu lucrezi... iar el acasă[1]
Poate sta, poate lucra,[2]
Dar din cînd în cînd aruncă
Ochii lui asupra ta.

Şi se uită *lung* la tine.[3]
Doamne! limpede mai ştie
Cum că fără tine lumea
I-ar fi chiar ca o pustie.

Vii la spate, vezi ce scrie,
Peste şiruri tu alergi,
Îi iei pana chiar din mînă,
Singură vo vorbă ştergi.

Şi să crezi că ştears-o lasă
Daca tu vei zice: nu[4]
Te aprobă căci în minte-i
Şi în inima-i eşti tu.[5]

[II]

Îi zic: mă lese-n pace,
Nu voi să mă cuprindă;
Iar el rîzînd răspunde:
— O, uită-te-n oglindă

Şi spune-mi dacă omul
Găsind în a lui viaţă

---

[1] *iar el acasă* — scris deasupra de: ⟨*şi el citeşte*⟩.

[2] Versul următor, iniţial începea: ⟨*Dară tot*⟩ ~ .

[3] Iniţial strofa începea cu: ⟨*Vede bine că tu numai*
Eşti a vieţii mulţămire⟩.

[4] Scris deasupra de: ⟨*ba*⟩.

[5] Pe f. urm., *117 r.*:
[*Se bate miezul nopţii în clopotul de-aramă*].

Odor așa de dulce
Nu l-a cuprinde-n brațe?

Îi zic: mă lese-n pace,
Ce are cu-a mea gură,
Cu ochii mei ce are,
De-a merge nu se-ndură?

Iar el rîzînd răspunde
Că nu cunoaște mila;
De nu-i voi da de voie[1]
Mi-o ia el cu de-a sila.

Îi zic: mă lese-n pace,
Căci inima mă doare,
Fiorul mă sfîrșește
Și cad de pe picioare.

Iar el răspunde... — vorba-i
De lacrimi pare [plină:]
— De vrei un leac, iubito,
La inima-mi tu vină.

[III]

[ANA]

Povestește chiar din capăt să te văd daca o știi...

[MUȚI]

E! Achil și Agamemnon își spunea grobienii.
Și atunci bătrînul Nestor
Prinde-a spune la povești,
Pe-amîndoi îi probozește[2]

[1] Inițial: *De nu-i voi da gurița:*
[2] Inițial: ⟨*Și*⟩ *pe amîndoi* ⟨*îi mustră*⟩.

Cu cuvinte bătrînești.
Împrejur sta[1] toți elinii,
Steteau preoții și regi
Iară Nestor ține una...
Știi mata cumu-s moșnegii.
Iar Achil[2] pe Agamemnon
Suduindu-l zice: „Cîne!
Mi-i lua[3] tu pe Brizeis,
Dar uitată nu-ți rămîne.
Las' tu, lasă, măi jupîne,
Știu eu bine ce-am să-ți fac,
Să-mi cazi tu odată-n labe[4],
Ș-apoi las', că-ți viu de hac."

[ANA]

Bun, frumos! Dă-i înainte! suduie ca un moscal[5].

[MUȚI]

Singură ai spus, mamaie, că Homer îi natural,
Și ne-ai zis să spunem toate,[6] ia așa cum se grăiește[6],
Ș-apoi tot eu îs de vină?

[ANA]

Natural, nu mojicește,
Spune tu, Bibi...

[BIBI]

Mamaie, eu știu tocmai cum e-n carte.

[1] Inițial: *Împrejuru*⟨*-le stau*⟩.
[2] Urma: ⟨*cînd*⟩.
[3] Inițial: *Mi-ai luat.*
[4] Inițial: ⟨*Îmi încapi odată-n mînă*⟩.
[5] Scris deasupra de: *Taci obraznicule, astfel tu vorbești ca un moscal.*
[6-6] Inițial: ⟨*ia așa precum se spune*⟩.

[ANA]

Dragă[1] așa se și cuvine, spune, Bibi, mai departe.

[BIBI]

Cum Achil și Agamemnon înde ei se [tot] sfădeau[2],
Vine Nestor ș-amîndoror[3] le ținu apoi de rău:
Pe-Agamemnon îl împacă, pe Achil [îl] îmblînzește[4]
Ca acesta pe Brizeis să o dea se învoiește
Dar îi spune dinainte să nu cerce de cumva[5]
Preste Brizeis, din avere-i să s-atingă de ceva[5]...
Iar Ulis luă pe Chriseis, și-n corabie suind,
Merge la preotul Chrise, fata-n mînile lui dînd[6],
I-a adus tauri de jertfă, și convoi iar la achei,
Ca[7] preotul cu Apolo să-i împace iar pe ei.

[ANA]

Vezi, măi badeo, cum se spune? Limpede, [frumos, cu șir].

[MUȚI]

Ce mai treabă; a-nvățat-o pe de rost din păr în fir[8].

[ANA]

Tu *nu* știi să-nveți tot astfel... Te oprește cineva!
Dară nu *vrea* cuconașul, asta-i... Spune, fata mea[9].

---

[1] Scris deasupra de: *Și.*
[2] *se sfădeau* — scris deasupra de: ⟨*se probozeau*⟩.
[3] *ș-amîndoror* — scris deasupra de: ⟨*blînd la vorbă*⟩.
[4] Inițial: ⟨*El împacă*⟩⟩ *Pe Agamemnon îl împacă, îmblînzește* ⟨*pe Achil*⟩.
[5-5] Inițial:
Dar îi spune dinainte ⟨*nici de cum să nu cuteze*⟩
Preste Brizeis, din avere-i ⟨*nici ceva să . . .*⟩.
[6] Versul următor începea inițial cu: ⟨*Împreună*⟩⟩ *I-a adus tauri de jertfă,* ⟨*descinse*⟩.
[7] Urma: ⟨*acesta*⟩.
[8] Modificat Perpessicius — pentru rimă, în *ms.: din fir în păr.*
[9] Inițial: *Cuconașul nu vrè numai . . .* ⟨*Ia urmează draga*⟩ *mea.*

[BIBI]

Crainicii lui Agamemnon,[1] ei asemeni se luară[1]
Pe Brizeis s-o aducă... dar Achil stetea afară,
Lîngă cort, și să i-o ceară frică li-i și nu le vine.
Ci Achil nu-i mai încearcă ci cu ea de mînă vine.
Și li-o[2] dă în samă...

[MUȚI]

Prostul! Numai gura [îi] de el.
De-o iubește pe Brizeis, de ce-o dă ca un mișel?
I-aș fi dat [eu] lui mireasă...[3] — să fi fost eu acolo —
Îi[4] umpleam de bodaproste, de nu știau încotro,
Îi făceam pe toți tocană, rupeam gîtu ca la vrăbii[5]
Și-mi duceam apoi acasă Mirmidonii pe corăbii.

[ANA]

Foarte rău și fără cale, dragul meu... [și nu-ți ascunz][6]
Chiar nesuferit ești astăzi, îndărătnic și — răspunzi.
Povestești prost... Din franceză mai că n-ai știut nici bechi,
Doamne, cum nu ai un dascăl, să te tragă de urechi.
Mergi, Bibi, la Marioara ca să-ți deie[7] azi plăcinte,
Iară leneșului celui chiar nimic[8], să ție minte.

[MUȚI]

Da de ce-a dat pe Brizeis, spune, mamă, îi cu drept?
Să fi fost a mea, mămuță, eu cu toții dedeam piept.

[1-1] Scris deasupra de: ⟨*să o ia Briseis merg*⟩.
[2] De fapt, în *ms.: Și o li.* Mai sus: *Pe Briseis pe o aducă*
[3] Inițial: ⟨*Le-aș*⟩ *fi dat-o eu la crainici . . .*
[4] În *ms.: 'I.*
[5] Inițial: ⟨*Îi rupeam burta*⟩⟩
Și la toți le rupeam gîtul ca la puii cei de vrăbii⟩⟩
Cric le rupeam numai gîtul ca la vrăbii⟩.
[6] Completare Perpessicius, O IV, p. 532; în *ms.*, inițial: ⟨*și fără minte*⟩, apoi cîteva puncte puse deasupra pentru a afla ceva potrivit mai tîrziu.
[7] În *ms.*, de fapt: ⟨*deie cozonaci*⟩; iar deasupra: *azi plăcinte.*
[8] *chiar nimic* — scris deasupra de: *nimic ca.*

Ai spus singură că dînsul pe Brizeis o iubea...
Cîtu-i lumea și pămîntul n-o luau din mîna mea.

[ANA]

Eu ți-am spus-o, ș-o spun încă[1] și ți-oi spune vreme multă[1]
Cum că omul cel detreabă urmă mintea ș-o ascultă,
Judecă întotdeuna[2] nu se îndărătnicește...

[MUȚI]

Minte, minte! să i-o deie[3] daca-atîta[4] o iubește...

[BIBI]

„Judecata totdeuna decît dragostea-i mai sus“:[5]
Ast-ai zis-o mai deunăzi... vezi, țin minte ce mi-ai spus.[6]

[ANA]
(o sărută)

Draga mamei... Ești detreabă[7]... Și înveți așa frumos![7]
Nu ca cela, ca jupînul îndărătnic și lenos.

[MUȚI]

Spune, mamă, cîte-i spune și eu totuși ți-oi răspunde:[8]
Mintea, nu zic ba, frumoasă-i numai că eu nu știu unde-i.
Dară vezi tu, mămu[cu]ță, eu vin iar la vorba mea:[8]
De eram Achil, pe Brizeis nimeni nu mi-o mai lua.

[1-1] Scris deasupra de: *măi băiete vorbă multă . . .*
[2] Inițial urma: ⟨*îndărătnic el nu este*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*ieie*⟩.
[4] *atîta* — scris deasupra de: ⟨*dînsul*⟩.
[5] Versul începea inițial cu: ⟨*Minte-ai spus tu mai*⟩.
[6] Versul începea inițial: ⟨*Vezi mamaie*⟩ *mai* etc.
[7-7] Inițial: ⟨*Înveți tot. Tot ce trebuie*⟩.
[8-8] Inițial:
Spune mamă cîte-i spune eu vin tot la vorbea mea
Frumos lucru-i judecata [*minunată*]*, *nu zic ba*
Dac-aș știi eu ~
⟨*Frumos lucru poate-i mintea . . . nu zic ba*⟩.

[ANA]
(amenințînd)

Mimi!

[MUȚI]

Mînie-te, mamă, zi ce-i vrè...[1] zi la femeie
Nu numai plăcinte, dară, nici mîncare să nu-mi deie
Și să mor de foame, totuși, de-ar veni vro unu-aice
Să te ieie cu sila... iară mintea ceea ar zice[2]
Dă-o, dă-o pe mamaia... nu te dau[3] să știu că mor.

[ANA]
(îl bate pe obraz)

Îndărătnicule!

[MUȚI]

Vezi tu, pentru tine, un odor,
Dau război cu toată lumea, ca Bogdan-Vodă cel Chior.

[ANA]

Aide, mergi, iubire chioară, azi la Maria, dă-mi pace.[4]
Astăzi încă treacă-meargă! Dar alt'dată nu mai face.[4]

[MUȚI]

Nu mă duc...

---

[1] Urma: ⟨*dar cînd gîndesc*
Cum că te-ar lua . . .⟩⟩
Cum c-ar veni la tine⟩ ~
[2] Inițial: ⟨*Ca pe tine*⟩ *să te ieie . . . iară mintea ce mi-ar zice.*
[3] Urma: ⟨*de m-ar ucide*⟩.
[4-4] Inițial:
Aide mergi, iubire chioară! ⟨Astăzi încă te mai iert⟩[a]
⟨Calea vale⟩, treacă-meargă! Dar alt'dată nu mai face.
[a]*A. m., i. c.! Te mai iert încă și azi.*

[ANA]

Nu vrei plăcinte?

[MUȚI]

Nu acum[1], să-ți spun ceva...
Da' așa-i că nu te superi?... Zi că nu te-i supăra.

[ANA]

Spune, de!...

[MUȚI]

Cum[2] aș începe... Doamne? Doamne-ah,
mămucuță,
Tare ești tu frumușică, nu știu cum, și ești drăguță
Decît cum nu se mai poate, cum nu-i altă mămu[cu]ță...

[ANA]

Ce vrei, Mimi, spune-odată...

[MUȚI]

Să spun? Da? Dă-mi o guriță.

[ANA]

Atît?[3]

[MUȚI]

Da. Și încă una... și-ncă una, nu știu cum
Da-mi ești [dragă] fără samă...

---

[1] Urma: ⟨*mămucuțo*⟩.
[2] Urma: ⟨*să-ncep*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*Asta-i? Da? Și mînioasă nu mai ești pe mine*⟩.

[ANA]

Haide, Mimi. Pleac-acum,
Dă-ne pace...[1]

[MUȚI]

Tu nu crede că-s așa de rău copil,
Știu poveste mai frumoasă decît cea a lui Achil,
Eu știu una[2] de la moșu: a pădurilor poveste
Și frumoasă, și frumoasă, cum n-au fost și nu mai este.

[ANA]

Așadar! moșu Teodor, spune, dar, micuțul meu.[3]

[MUȚI]

Ceva nou, n-ai auzit-o pîn-acuma[4], numai eu.

[*(loc, pare-se, liber pentru a intercala)*:
POVESTEA CODRULUI][5]

[ANA]

Aide, Mimi, mergi acuma... să veniți[6] cînd v-oi chema.

[MĂTUȘA]

Mie nu-mi dai o guriță?

[MUȚI]

Nu-mi ești dragă ca mama...

---

[1] Urma: ⟨*c-avem treabă.*
— Tu gîndești că eu nu-noăț⟩.
[2] Urma: ⟨*ce mi-a dat-o moșu — a codrului*⟩ ~ .
[3] În *ms.*, inițial: *Așa! [dar]* moșu Teodor, spune dar* ⟨*s-ascult și eu*⟩.
[4] Urma: ⟨*știu*⟩.
[5] Apud Perpessicius, O IV, p. 534.
[6] *să veniți* — scris deasupra de: ⟨*și să vii*⟩.

[IV]

— Ce copil vioi e Mimi, ce drăguțu-i...
— Mătușică,
E-ndărătnic, fără minte, tocmai d-asta îmi e frică.
— De n-ar fi ca al tău tată, care — Dumnezeu să-l ierte —
Mi-a făcut viața amară cu-ndărătnicele-i certe...
— Ce cuminte este Bibi...[1]
— Da, cuminte! Ca și tine.
Ca și tată-său maiorul... Ține minte foarte bine
Tot ce-i spuneți...[2]
— C-ar aduce așa mult cu dînsul? Nu,
Nu găsesc[3] asemănare așa mare.
— Da, da! Vezi tu,
Nu îi seamănă-n afară. Înlăuntru. Numai minte-i.
Nu vezi tu cum momițica repetează la cuvinte
Ce le-aude de la dînsul, de la tine: „Mai prejos
E iubirea decît mintea...“ Izbutit-ai ca pe dos
Să o crești, nepoată dragă...
— Iară[4] vii [la] vorba veche[4].
— Și de ce nu? Să știu, dragă, că-i surzi de o ureche[5],
Totuși cred de datorie, ca să-ți spun a mea părere,
Căci te văd de mult schimbată...
— Mai cu samă — cu * plăcere —[6]
— De-o bucat' de vreme-ncoace... de cînd fuși [la]
București...[6]

---

[1] Urma: ⟨*Nu știu cum ești fată dragă*
Ca și tată-său, maiorul⟩.
[2] Scris deasupra de:
⟨*Maimuțică: că iubirea decît mintea-i mai pre jos*⟩.
[3] Urma: ⟨*așa*⟩.
[4-4] Scris deasupra de: ⟨*vii la asta*⟩.
[5] Inițial: ⟨*Oare mult o să-mi mai sune istoria la ureche*
Ei cum văd mătușă dragă d-ta ți-ai pus în cap⟩.
[6-6] Urma:
⟨*E* [. . .]* *mătușă dragă am să-ți* [*spun*] *o taină mare*
Ce pe mine mă privește⟩ ~ .
De-o bucat' de vreme-ncoace . . . ai venit din București . . .

Cît erai tu de cu minte, azi pe zece părți tu ești.
Cine știi cu cine-acolo tu te vei fi întîlnit,
Ce descursuri înțelepte cu-nvățații ai croit,
Mai ales cu al tău frate, prè iubitul meu nepot,
Dar destul că de atunce a pricepe nu te pot[1].
Și destul că pot prepune, că nepotul meu stricat
În aceste conferențe rolu-ntăi l-a fi jucat...
— Drept c-așa-i, dar numa-n jocul rezonabil ce-am avut[2],
Rolu-ntîi îl joacă altul[3].
— Altul? Poate c-am știut.
Jocul vostru rezonabil să nu iasă, de, cumva,
Joc copilăresc și ție și la altul careva[4].
— Bine-mi pare cum că vorba chiar la asta ai adus.
Căci și eu păstrez o taină cam de mult și ți-am [mai]
spus[5]
Și-atingînd pe mai mulți oameni n-am putut-o da pe
față.
Dar cum tu ai apucat-o[6] mă scutește de prefață.
— Un secret? Însă secretul eu de mult l-am priceput.
— Cum? ai observat?
— Da[7], doară nu mă crezi că sunt de lut.
Deci te rog, fii așa bună, nu lasa să mai aștept...

---

[1] Inițial pe această filă, în *ms.*:
— Drept c-așa-i. În conferința ⟨*ce-am avut-o eu*⟩ *cu el*[a]
Rolul ⟨*prim*⟩[b] *îl joacă-acum cineva.*
— O nu mă înșel.
⟨*Rezonabilă desigur.*⟩
⟨*Destul*⟩.
[a] *În conferința rezonabilă cu el.*
[b] *Rolu* ⟨*ăsta*⟩.
[2] *ce-am avut* — scris deasupra de: ⟨*cu el*⟩.
[3] Urma: ⟨*cineva . . .*
Dar nici capul m-a durut⟩.
[4] *altul careva* — scris deasupra de: ⟨*un alt*⟩ *cineva*.
[5] Urma: ⟨*N-am putut s-o spun*
Și pentru ca să⟩.
[6] *Dar cum tu ai apucat-o* — scris deasupra de:
Cum ia drumul convorbire[*a*].
[7] Scris deasupra de: ⟨*Bine*⟩.

Și[1] să văd de nu pătrunse taina ochiu-mi înțelept.
Așadar, fără prefață, spune iute...
— Mă mărit.
— Te măriți, mă rog, cu cine, draga mea?
— Ai auzit,
Cred, de d. Stelineanu?
— Căpitan d-infanterie[2]...
— Așa! unchi-său...
— Ministrul! Bine, fată, ce ți-i ție...
Doamne! iartă-mă! Dar bine, serios vorbești tu, fată?
Nu zic... înțeleg prea bine cum fi treaba asta toată.
Ai avut proces la curte, petițiuni ai scris ades[3]
Într-un stil plin de sentențe, prea cuminte și ales[3]
Și bătrîna escelență s-a-ndrăgit de-al tău condei,
Iară frate-tău ce-n mintea ta a pus atît temei
I-au și spus desigur cum că... tu ești văduvă și bine
Ți-ar părè ca escelența să te ieie chiar pe tine.
— Pînă astăzi nu ți-am spus-o, căci i-am fost tăgăduit[4]
Și frăține-meu și altui să țin lucrul tăinuit.
— Și cînd vine escelența?
— Astăzi vine, înspre sară.
— Potrivite sunt acestea? Bine faci tu?
— Bine dară.
Să-ți spun, dragă mătușică. Cînd întăi m-am măritat,
Am făcut-o din iubire. Bine oare mi-a îmblat?
Și maiorul se-nsurase din iubire-ntăia dată[5].
Cum i-a mers lui poate bine... așa-i lumea asta toată —

[1] Urma: ⟨*de*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*de-artilerie*⟩.
[3-3] Inițial: *Ai avut proces la curte* ⟨*și i-ai scris ades petiții*⟩⟩
A.a.p.l.c.ș. i-ai scris adese jelbi
Într-un stil pur, cuminte⟩ ~.
[4] Inițial: ⟨*De*⟩ *Pînă astăzi nu ți-am spus-o* ⟨*însă*⟩⟩ *pentru că am fost*⟩⟩ *astfel i-am promis*⟩.
[5] Inițial: *mai întăi;* ulterior modificat: *întăia dată;* așadar în *ms.: mai întăia dată.*

Și fiindcă[1] am nevoie de un sprijin, de-un azil
Și fiindcă n-am pe nimeni decît numai pe copil,
Mă mărit, să pot cu tine a trăi în București
Și să-mi cresc copilul bine.
— Altfel nu-ți închipuiești
Cum că poate fi. Ascultă, dar maiorul ce va zice?
— El? Dar bine, ce-i cu dînsul? El rămîne tot aice.
Iară vii la vorba veche?
— Viu și voi veni, vezi bine.
Tu-l iubești, el te iubește, ce-o să facă fără tine?
— Doamne, Doamne, mătușică, hai să zicem că-l iubesc.
Nu ți-am spus că din iubire nu mă mai căsătoresc?
Judecata, mătușică, judecata este tot.
Hotărît-o-am odată? a mă-ntoarce nu mă pot.
Cîte-am tras în astă lume nu voiesc să le mai trag,
La[2] iubire nu mai caut, fie-mi orișicît de drag.
Dară nu-l iubesc... În urmă și maioru-i juruit
Cum că de a doua [oară] nu se-nsoară din iubit[3].
— Lasă-mă cu juruință, jurăminte[4], hotărîri,
Căci acestea nu-s nimică contra gingașei iubiri.
Voi, în crudă tinerețe, amîndoi nenorociți,
Voi cu inimi simțitoare, ce atît vă potriviți,
Amîndoi amici [cu] codru nebunii v-ați pus în cap
Încît ochii[5] [-a vă] deschide eu, mătușa, nu am cap.
Dară fost-au din iubire cea dentăi căsătorie?
Înclinare, simpatie — mai știu ce a vrut să fie? —
Dar destul c-acea simțire voi amor o botezarăți
Și să vă feriți de dînsul de[6] a pururi vă jurarăți.
Eu am visat, nepoțică, încă și mai multe poate
Decît tine, decît dînsul, [dară vezi] cu-aceste toate

[1] Scris deasupra de: ⟨*Și de-acuma*⟩. De fapt, în continuare: ***de o sprijin.***
[2] Inițial: ⟨*Din*⟩.
[3] Urma: *Nu* [*dară*]* *Dac-ai fi încă mai*⟩ ~.
[4] În ed. Perpessicius: *judecată.*
[5] Scris deasupra de: ⟨*eu*⟩ *să.*
[6] Scris deasupra de: ⟨*voi*⟩.

Eu îți spun că acel [tînăr] ce-n junie mi-a jurat
Un amor fără de capăt, jurămîntul n-au călcat
Şi[1] atuncea cînd bătrînul pe vecie-au adormit,
Eu numai ştiam în mine cît de mult m-a fost iubit[2].
— O escepție, mătuşă...
— O escepție? Dar voi
Poate nu sunteți tot astfel, tot escepții amîndoi?
Rațiune întrupată, tu... Ascultă, fată hăi,
Ce sunteți copii... Sau altfel, fiți copii însă nu răi,
Nu copilăroşi, nu astfel, urmați inimelor voastre:
Numai inima-i izvorul fericirii vieții noastre.
— Lasă inima, mătuşă... Cum gîndeşti să mă abați[3]
De l-a mea făgăduință?...
— Bine, fată, nu vă dați,
Dar ți-oi spune încă una... Escelența e bătrînă
Şi e plină de podagră, îmblă tot cu cîrja-n mînă.

• Figurează în mss.:

2260, 110 r. + 108 r. + 107 r. + 109 r. + 111 r. + 114 r. + 115 r. — 116 r. [I. *Ce priveşti în jos smerită*]; **118 r. — 119 r.** [II. *Îți zic: mă lese-n pace*];
2289, 34 r. /37 — 37 r./40 — 39 r. /42 — 39 r. v. — 40 r. v. — 41 r./44 [III. *Povesteşte chiar din capăt . . .*]
2260, 121 — 129 [IV. *Ce copil vioi e Mimi . . .*] (cca 1879).

[1] Inițial, pare a fi urmat: ⟨*Bun, veni*⟩.
[2] Vers scris deasupra celui inițial:
*Nu ştiu ce era de mine, sufletu-i [neprihănit]**.
[3] Scris deasupra de: ⟨*întorni*⟩.

[ALEXANDRU-VODĂ]

A l e x a n d r u - V o d ă, J u r g e a, *staroste de Suceava*

AL.[EX.-VODĂ]

De ce mă tem Jurgea? De sîngele meu mă tem. Dar nu cunoşti tu acest sînge fierbinte, plecat spre mînie şi spre dezbin, din inima neamului Muşatin? Cîți ani sunt de cînd s-a-ntemeiat Moldova? Patruzeci, cinci-zeci. După Bogdan-Vodă Dragoş a urmat Sas, după Sas, Alexandru, după Alexandru, bunu[1]-meu, Bogdan Muşat, după Bogdan, Petru, după Petru, Ştefan, după Ştefan, Roman, apoi iar Ştefan, apoi iar Roman, apoi Iuga... şi-n sfîrşit Noi. Noi am ținut treizeci de ani domnia. În treizeci de ani înaintea noastră au fost şapte Domni în Moldova, umbre trecătoare Jurgea, dar umbre sîngeroase. Frate alunga pe frate, fiu pe tată şi tată pe fiu, sîngele Muşatin clocotea de fără de legi[2]. De ce mă tem? Dac-aş avea un singur fiu şi... unul am — căci numele celui de-al doilea nu-l rostesc nicicînd — nu mi-ar fi teamă de nimic.[3] Dar cum voi închide ochii teamă mi-e că vrajba se încinge din nou, şi mă cunosc pe mine, îi cunosc pe toți. De zece ani tu ştii că nu mai rostesc un nume şi ştii tu de ce nu-l rostesc? Pentru că acel nume e-a unui om care e cap tăiat fratele meu Iuga. Cap tăiat, Jurgea... ca o picătură cu alta. Ei, nu prin ură se dom-

[1] Scris deasupra de: ⟨*tată*⟩.
[2] Urma: ⟨*Şi Noi*⟩.
[3] Urma: ⟨*Cunosc țara. Cu această țară*⟩.

neşte. Oamenii au nevoie de linişte, de îngăduinţă. Cuţitul prea ascuţit se toceşte, Domnii cei aspri cad.[1]

JURGEA

Măria-ta chibzuieşte mai bine decît oamenii de sama noastră, dar daca nu suntem buni de altă treabă, măria-ta, poate că tot ni se îngăduie şi nouă cîte o vorbă, care e la locul ei şi prinde bine. N-aş fi îndrăznit a vorbi de acela, a cărui nume nu-l rostiţi, daca măria[2]-ta nu dedea pricină de vorbă, dar poate că tot nu stau lucrurile aşa cum le-au făcut oamenii, cum le-au făcut îmbunătorii , oamenii aceia cari adorm urechea Domnului cu vorbele dulci, dar veninoase a clevetirii...

ALEX.[-VODĂ]

Ce e de-i vorbi? Poţi spunê tot ce vrei... n-ajută nimic. În fiece zi văz trecînd pe mumă-sa cu ochii plini de lacrimi, şi orice privire e o dojană pentru mine. Nici ea n-a spus nicicînd faţă cu Noi[3] acel nume, pe care-l şopteşte perinei ei, cînd plînge nopţile, acel nume pe care-l spune codrilor şi vînturilor. Dar eu ştiu ce ştiu. De ce s-a ascuns? De ce ne-a minţit? Îţi aduci aminte de vînătoarea aceea, cînd eu, ştiind că el are un pumnar la el, m-am prefăcut că-mi trebuie să-njunghiu un cerb. Cine are un pumnar, întreb? Nimeni nu-mi răspunde. Dar el s-a-ngălbenit ca ceara la faţă. Se-nţelege. E oprit pretutindenea ca alaturi cu Domnul să aibe cineva arme ce se pot ascunde — dar daca mi l-ar fi întins de bunăvoie, nu ziceam nimic. Am pus să-l dizbrace cu sila în faţa mea şi în sfîrşit, din încălţăminte îi cade arma. Ce căuta arma la el şi de cine avea să se apere? Nu eram Noi acolo, nu erau scuturile şi arcurile boierilor, nu erau oşteni. Peste trupul Nostru ar fi ajuns cine-ar fi-ndrăznit să se repează. Dar tocmai pentru că Noi eram acolo... fiul nostru... E! nu-

[1] Urma: ⟨*De treizeci de ani tare şi*⟩.
[2] Urma: ⟨*Voastră*⟩.
[3] *faţă cu Noi* — scris deasupra de: ⟨*vreun nume*⟩.

mi mai vorbi de el. De atunci stă închis într-o tainiţă de la Pobrata şi acolo va sta până voi închide ochii. Azi[1] punem să se dea citire diatei noastre şi aşa va fi[2].

(Zgomot de mase afară:)

Ura! Cine-i, cine-i?

Un şoimar intră.

ALEX. [-VODĂ]

Ce zgomot se aude?

ŞOIMARUL

Măria-ta, o minune s-a întîmplat. Azi, adunată fiind împrejurul castelului domnesc mulţime de oameni, cîtă frunză şi iarbă, fiind zi[3] de Direptate mare, un tînăr împlătoşat a adormit la o parte, de osteneală, în arşiţa soarelui. Atunci ce să vezi? Un vultur mare îşi întinse aripele drept soare deasupra lui, de dormea[4] tînărul în umbra lui. Oamenii făcură cerc împrejurul lui şi se uitau cu mirare la frumuseţa şi tinereţa lui, iar pe platoşe s-a văzut zugrăvite în aur

[1] Urma: ⟨*ne citim diata*⟩.
[2] În continuare, pe această filă, în *ms.*, o nouă scenă, anulată cu mai multe linii, şi reluată apoi pe ff. urm.:

(Cei de sus, R i n g a l a cu un şoimar după ea, cu şoimul pe umăr).

Ş o i m a r u l

Spun drept înaltă Doamnă. În codrul singuratec
Pe cînd dormea-i facea umbră acest şoim salbatec.

R i n g a l a

Taci . . . Vodă este faţă . . .

Ş o i m a r u l

Şi astfel vorbă a ieşit
Pintre norod că dînsul să fie e menit pe tron.

[3] *fiind zi* — scris deasupra de: ⟨*căci e*⟩ *zi.*
[4] Urma: *în* ⟨*umbra.*⟩.

semnele măriei-tale și ale Moldovei. Nimeni nu știe cine e, nimeni nu-și aduce aminte a-l mai fi văzut.

ALEX.[-VODĂ]

Așa-i cînd se hotăresc schimbări, se fac minuni multe, mai cu seamă la Moldova, căci la Moldova și la Dumnezeu toate sunt cu putință. Jurgea, ieși și vezi cine-i și de unde-i. Pune-l la răcoare și vor înceta minunile ca din senin. Vrun pierde-vară, vun amăgitor, care auzind că azi urnim Domnia pe umerii fiului nostru Ilie-Vodă, vrea să aducă bănuieli asupra creștetului nostru. Vezi Jurgea cine-i, că-i vom face noi județ pe urmă. Direptatea e adunată numai de-a binele, ca să mustre pe cei ce viclenesc Domnia. *(Văzînd pe Ringala intrînd.)* Fii-mi binevenită, Doamnă.

RINGALA

Bună să-ți fie inima, măria-ta.

ALEX.[-VODĂ]
(dîndu-i brațul)

Ceea ce-ar fi fost odinioară, regina mea, un sprijin pentru Voi, e azi un sprijin pentru mine. De ce să-mbătrînească omul, cînd[1] jumătatea sa cea mai frumoasă e în floarea vristei...?

RINGALA

Măria-ta[2] ești bun, dar nu văd înțelesul acestor cuvinte. Eu sunt mai bătrînă decît măria-ta, căci ani de durere mi-au întunecat sufletul, anii mei de singurătate au fost de zece ori mai lungi măria-ta, decît anii Voștri petrecuți în bătălii și fapte. Am trăit de zece ori mai mult lungind firul vremei cu urîtul și cu durerea.

---

[1] Urma: ⟨*partea*⟩.
[2] Urma: ⟨*nu*⟩.

Ringala — încă?

RINGALA

Încă, încă... și pururea. Eu n-am spus care e durerea mea[1] și nu m-am plîns vouă, ci singurătății mele. Dar azi văd o țară de oameni adunată la Suceava. Cerșitorul și pîrcalabul Cetății-Albe, mitropolitul și călugărul disculț, omul cel de pe urmă și cel mai mare, deopotrivă vin înaintea feții m.-tale, fiecine cu ce greutate are căutînd județ drept și aflîndu-l. Fiecine se judecă[2] ascultîndu-se și apărîndu-se. Și-ntre aceste mii de mii de oameni unul este osebit de toți — el n-are dreptul viermelui de-a se-ncovoia sub piciorul celui care-l calcă[3], orice ureche omenească îi este închisă, numai Dumnezeu i-a mai rămas cu îndurarea, cu bunătatea... poate și[4] cu dreptatea lui.

ALEX. [-VODĂ]

Las-o asta, regina mea. O minte de femeie nu cunoaște decît ceea ce inima-i zice. Știți voi ce gîndiți sau nu gîndiți, ce vreți sau nu vreți, și știți la toate de ce așa și nu altfel? Sunt adîncimi omenești pe cari nicicînd nu le va atinge[5] mintea voastră[6]. Voi nu știți nici ce iubiți, nici ce urîți — adesea o toană v-aruncă în[7] brațe pe acela pe care ar trebui să-l urîți, o toană vă face să respingeți inima cea mai lămurită. O inimă de aur, — o minte de femeie! — Dar să lăsăm asta. Ai auzit minunea ce s-a-ntîmplat[8] astăzi în cîmpul lui Dragoș?

---

[1] Urma: ⟨*și n-aș spune-o*⟩.
[2] Urma: ⟨*întrebat fiind*⟩.
[3] Urma: ⟨*el n-*⟩.
[4] *poate și* — scris cu creionul, peste: *eu zic* — anulat tot cu creionul (fragmentul dramatic, în întregime, scris cu tuș negru).
[5] Scris deasupra de: ⟨*pătrunde*⟩.
[6] Urma: ⟨*Voi știți ce nu*⟩.
[7] În *ms.*: *pe în brațe*.
[8] Urma: ⟨*în*⟩.

RINGALA

Îmi dai voie, măria-ta, să te-ntreb de ce mă-ntrebi?

ALEX.[-VODĂ]

(tare)

Ringala...!

RING.[ALA]

A!

ALEX.[-VODĂ]

Nu, nu! A fost o clipă. Iartă-mă regină... cunoşti, din nenorocire, acest vîrtej[1] de sînge, care-ntunecă cîteodată mintea şi ochii neamului nostru. Şi nu ştii nimic despre minunea cu vulturul!

RINGALA

Tu zici.

ALEX.[-VODĂ]

Să vestească crainicii adunarea Direptăţii. *(S-aud zgomote de trîmbiţe. Alexandru iese.)*

RINGALA

(singură)

O Alexandre-Vodă! Precum nu sunt nimica pentru tine, astfel nu ştiu nimic din ce mă-ntrebi. E o prorocie vulturul acela, o prorocie pusă la cale de inima mea de mamă. În inima mea s-ascunde viitorul lui.

(Intră Direptatea.)

CIURBA

Azi are să citească Vodă diata, măi Dămăcuş, în care zice aşa că Ilie-Vodă rămîne moşnean, zice, şi de Ştefan-Vodă nici vorbă.

[1] Urma: ⟨roşu⟩.

DĂMĂCUŞ[1]

Vodă face, Vodă desface. Îmi îmblă mie vulturul de azi-dimineaţă prin cap...[2]

CIURBĂ

Nu te pune-n cîrd bre, cu cîte se-ntîmplă. Doi ochi ai[3] şi două urechi şi numai o gură. Ascultă multe, vezi multe, da taci. Apoi cîte le zice omul toate sunt vorbe. Las să-şi spargă dracul opincile...[4] ce iese de acolo? O să se vază el în sfîrşit ce-i şi cum[5] şi o să se aleagă într-un fel[5]. Numai vorba ceea, Dămăcuş, de-a bine nu-i ce s-a-ntîmplat azi-dimineaţă. Piază rea, piază rea.

Figurează în ms. **2277**, **4 r.** — **13 r.** (cca 1880).

[1] Urma: ⟨*Taci măi, Ciurbă, că-i bine*⟩.
[2] Urma: ⟨C i u r b ă
Ţi-a fi îmblînd gărgăuni Dămăcuş. Dar ce ne pasă nouă?⟩
[3] Urmă: ⟨*s-o gură*⟩.
[4] Urma: ⟨*după alţi, altă lume, vorbele altora*⟩.
[5–5] Adăugat ulterior cu creionul, deasupra.

[ALEXANDRU LĂPUȘNEANU]

[Persoanele][1]

ALEXANDRU LĂPUȘNEANU
VĂSCAN MOVILĂ
IOSIF VEVERIȚĂ
MOȚOC
IOAN, visternic
BOGDANA
CRACALE CAPOTESCUL, uricar

VEVERIȚĂ

Vere ce mai e cu Gruie?

MOVILĂ

Pe cît știu e la Hotin,
Turci-l țin închis acolo pe cuvînt că e hain.
Cum au auzit că turcii de acum păzesc cetatea
Și[2] că numai pentru oameni, să le ție direptatea,
E un părcalab acolo... Gruie și-a ieșit din minți...
Ridicînd un pumn de oameni înarmați până în dinți
El se duse drept la pașă... — Cine te-a trimis aice
Pașo? Turcu atuncea rîde: — Domnu vostru, măi voinice!
— Domnul? zise Gruie. Cine-i ăla? Care Domn?

[1] Pe f. 182 r., cu același scris, aceeași cerneală neagră, următoarea listă de *persoane: Jurj Hrăbor, Văscan Movilă, Iosif Veveriță, Moga, Pascu, Cracale Capotescul, pisar, Costea, Alexa Bodei, Moțoc, vornic, Ioan, vistiernic, Gruie ⟨Trotușanu⟩ din Trotuș.*

[2] Urma: ⟨*cum*⟩ *că.*

Domnii legiuiți ai țării dorm de veci[ni]cul[1] lor somn.
Pe mormintele închise, în locaș întunecos,
Noi, boierii-am ales Vodă în Moldova pe Hristos.
Părcalabi suntem cu toții și ostași ai lui Isus
Iar acela care vornic peste noi cu toți l-am pus
N-are drept să dea din țară loc măcar de două palme...

CRACALE

Și astfel din vorbă-n vorbă au ajuns[2] și la sudalme
Și la harță sîngeroasă... Începură să se bată
Până n-au rămas ai noștri nici c-o singură săgeată.
Apoi se luptară-n săbii, toți căzură păn' la unul —
Prins a fost la urma urmei numai Gruie, el nebunul.

VEVERIȚĂ[3]

Ce-a făcut turcii cu dînsul?

MOVILĂ

Știu eu, vere? Se socoate
Că de viața-i să s-atingă după lege nu se poate.
Numai Vodă e stăpînul pe viață și pe moarte.
S-auzea că Lăpușneanu au trimis la ei o carte
Ca să-i deie drumul turcii... Lor le place viteaz bun
I-ar fi dat în dragă voie, oricît fie de nebun...

MOȚOC

Ce-ntrebați la deal la vale, verișcani, ce e cu Gruie?
Între voi nu este nimeni care poate să v-o spuie?
Și de bietul om vă place să mai faceți încă glume...
E aici, e mort sărmanul, e pe ceealaltă lume.
Mort, cum mor la noi viteji fără drept și judecată,
Ei, erau mai bune vremuri în Moldova altădată.

[1] În *ms.: vecinul.*

[2] Urma: ⟨*au ajuns*⟩.

[3] Scris deasupra de: ⟨*Movilă*⟩.

JURJ HRĂBOR

Cum să nu fi fost mai bine! Îh! Cînd îmi aduc [a]minte
Cum i-am fost luat odată[1] pe păgîni pe dinainte...
Muhamet stîrnise moartea cea stăpînă peste stepe
Dedu gînd de[2] biruință mulgătorilor de iepe...
Pe[ste] mări de mulți plutite, peste țări înfloritoare
Aruncase lacom, mîndru, ochiu Asiei barbare[3]
Împăcînd cu gînd de pradă ale stolurilor[4] certuri
Răsărit-au dintre ele, soare roșu din deșerturi.
Pe cetățile-n ruină, pe oștirile strivite
Peste frunți încoronate au trecut cu-a lor copite.
Ca să-nfigă în fața lumii semiluna nouei legi
Au surpat două imperii și pe paisprezece regi —
Peste[5] Asia ș-Europa el își întinsese lanțul
Ce mai zi înfricoșată cînd au fost luînd Bizanțul,
Cînd pe crucile-nclinate suna jalnic glasul cobii
Și pe uliți în grămadă plîngeau roabele și robii —
Cînd din Aghia Sofia n-auzeai cîntări de clerici,
Țipetele de muiere răsunau doar din biserici
Prin strigări de bucurie... Oardele cele barbare
Înadins făcuse nunta lor păgînă în altare.
Urlete de biruință mestecate cu lung vaier
Cu-ale clopotelor glasuri se amestecau prin aer.
Numai turnurile nalte ș-ale zidurilor creste
Steteau marturele mute peste sîngiurile[6] aceste —
Clocotea întreg orașul prins de ghearele pierzării
Și prin țipetul mulțimii urlau valurile mării...

[1] Urma: ⟨*noi*⟩.
[2] Inițial: ⟨*Le dederă*⟩ *gînd de* ⟨*slavă*⟩ — modificat deasupra.
[3] Versul următor era:
⟨*Pe cetățile-n ruine, pe oștirile strivite*⟩ — utilizat mai jos
[4] Scris deasupra de: *triburilor*.
[5] Inițial versul începea cu: ⟨*El*⟩.
[6] În *2287*, 16 r. [*Decebal*]: *Prin aste sîngiuri* (vezi vol. I, p. 264)

[D R E P T A T E !]

[CURTE]

(La curte în sala tronului. Sunt mulți boieri adunați. Aprozii stau la intrări.)

[S C E N A] I

BRAD

Da, așa e vremea asta[1]... Ani întregi chemat la prînzuri
Mîni-ți nalță Vodă rangul și te lasă ca să spînzuri
E o veselă domnie... pentru cine nu se-ncurcă[2]
Azi alăturea cu dînsul lîngă scaun, mîni în furcă[2]

ARBORE

Să vă spun boieri... odată întîlnisem un nebun.
Gura lumii doar pămîntul o astupă. Vodă-i bun
Îmi zicea nebunu acela. Pot ca să te prind de piept
Să te prad sau [să] te spînzur... Nu pot vere[3]... Vodă-i drept

BRAD

Vorbe de pe altă lume... Eu ți-o spun că mă-ngrozesc...[4]
Una numai din acele fapte daca[5] povestesc
Ce se spune cum că Vodă le-ar fi pus [la] cale. Știi
Pe-acel tînăr ce venise ici pe la Sînta Mării
Drept la trup, mai drept [la suflet], cu străvechi și nobil nume[6]
Știi tu unde-i vere?

[1] În continuare, urma: ⟨*Azi vei*⟩.
[2-2] Inițial: *E-o* ⟨*domnie prea ciudată, nu știu cine s-o pricepă*⟩
Azi alăturea cu dînsul ⟨*și în*⟩ *scaun*, ⟨*mîne-n țeapă*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*uite*⟩.
[4] Următorul vers, inițial: ⟨*Uite lasă-mă acum*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*că ți-o*⟩.
[6] Inițial: ⟨*Era nalt, precum e bradul, era drept ca un stejar*⟩⟩
Drept la trup și drept la suflet . . . ⟩.

[ARBORE]

Unde-i

[BRAD]

E pe cealaltă lume[1]

[ARBORE]

Poate că-n singurătate singur el s-o fi ucis...

[BRAD]

Poate! nici eu nu zic altfel... poate da și poate ba...
Dar legat ei îl găsiră... De l-or fi aflat așa[2]
Cum putea să se ucidă...? Și mai este vere una...

---

[1] Fila următoare, *133 r.*, în *ms.*, în întregime anulată:
— Și de ce? De către cine?
— Ce știu spune? Chiar nimic
Dar destul că pot a zice, cîte-n lume doar se zic . . .
Acel om . . .[a] Gruie din Vrance... un viteaz făcînd miniuni
Apucase după vremuri de la buni, de la străbuni
Acea dragoste adîncă de Mușatini . . . , cum vedea
Legiuit c-ar fi [să] steie sus pe tron măria-sa,
Om care-a văzut războaie și pe dușmani piept în piept.
El zicea chiar și lui Vodă . . . Doamne! cum nu-mi pare drept
Să te văd pe acel scaun, unde-[a] stat[b] atît de mare
Ștefan-Vodă, Domnul nostru care-n lume seamăn n-are . . .
— Și?
— De unde pănă unde, deodată la Hotin
Fu închis sub pază bună și sub [steamăt] că-i hain*
Este drept că Vodă dete o scrisoare de cu vreme
Să se-ntoarcă iar la curte și că n-are a se teme . . .
Dară cînd sosi scrisoarea . . . colo-n temnița adîncă
Îl găsiră plin de rane sîngerînde roșii încă[c]
Un nebun purtat de vis. . . .

[a] Inițial, urma: *Coman⟩⟩ Roman din Alba era om viteza și bun.*
[b] Inițial urma: *la rău și bine.*
[c] Inițial: *De prisos a fost scrisoarea.*
— Dar era nebun ca-n vis.

Inițial: *Dar legat ei îl găsiră . . . ⟨Cum ar putea Om legat să se ucidă? . . .⟩.*

Omul aveá bre o[1] nevastă... Și mai știi cum e nebuna
Și cum în sfîrșit sunt toate... Vistierul aruncase
Ochii asupra ei... mai știu eu? Cine știe.

[ARBORE]

Lasă, lasă,
Tu-ești grăitor de strîmbe[2]...

[BRAD]

Cîte spun sînt toate[3] drepte
Cine vrea să-l vază încă[4] la fereastră să aștepte...

[ARBORE][5]

Un prohod pe uliți trece...

[BRAD]

E a lui Gruie.

[ARBORE]

Nu mai[6] spune!

[BRAD]

E țărîna care cade peste-o stea care apune...

GLAS DE PREOT[7]

[„*Care desfătare lumească rămîne neîmpreunată cu grija, care mărire stă pe pămînt neschimbată; toate sunt...* [*mai*

---

[1] *bre o* — scris deasupra de: ⟨*o*⟩ *nevastă . . .* ⟨*prea frumoasă*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*rele*⟩.
[3] *Cîte spun sînt toate* — scris deasupra de: ⟨*Grăitor de lucruri*⟩.
[4] Inițial: *Cine vrea să vază* ⟨*totul*⟩.
[5] În *ms.*, marginal: *Brad.*
[6] *Nu mai* — scris deasupra de: ⟨*Taci nu*⟩.
[7] Semnul (F) ce precede indicația de aici și pe aceea ce va urma cu nouă rînduri mai jos însemna locul unde urma să fie introduse fragmentele cuvenite (probabil textele pe care noi le-am inclus, între parantezele drepte) din slujba ce se citește morților, transcrise în acest *ms.* în varianta anterioară, ff. *112 r./1 — 113 r./2*. Vezi în continuare, filele de laborator al creației, p. 211—212.

neputernice decît umbra, toate sunt decît visurile mai înșelătoare, într-o clipeală toate acestea moartea le apucă."]

I B.[OIER]

Dar vistierul? Ține pasul [grupa]* tinerei femei[1].

II [BOIER]

O! vistierul e un prieten și-al lui Vodă și al ei
O urmează de aproape... plînge sigur chiar și el[2]
Pe[3] un viteaz atît de mare.

[I BOIER]

Vistierul? Un[4] mișel!
El a pus la cale toate, nu degeaba e pe-aproape
El s-a înțeles cu dînsa ca de Gruie să o scape[4]
Și muierea ce-a iubit-o Gruie chiar a fost unealta —
Tot ca una sunt cu toate, ia pe una dă în alta.

GLAS DE PREOT[5]

[*„Unde este desmierdăciunea cea lumească unde este nălucirea celor trecătoare? Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și strigarea? Toate sunt țărînă, toate cenușă, toate umbră. Ci veniți să strigăm împăratului celui fără de moarte: Doamne vecinicelor tale bunătăți învrednicește-l pe*

---

[1] Inițial, versul era: ⟨*Uite văduva! Frumoasă-i! Iar vistierul după ea*⟩⟩ *'n urma ei*⟩.
[2] Inițial: *O urmează de aproape . . .* ⟨*și desigur*⟩ *plînge sigur* ⟨*într-ascuns*⟩.
[3] Inițial: ⟨*De*⟩.
[4–4] Inițial: ⟨*Ce*⟩ *mișel!*
El a pus la cale toate, ⟨*cu muierea s-a-nțeles*
Ca bărbatul să-i ucidă⟩
El s-a înțeles cu dînsa ca de Gruie să o scape
⟨*Vodă e izvorul, e vina, iară visterul e unealta*
Din femeia ce-o iubi⟩.
[5] Vezi p. ant., nota 7.

acesta ce s-au mutat de la noi, odihnindu-l pre dînsul întru fericirea cea neumbrit-a raiului".]

I [BOIER]

De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr' de lege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu se-nțelege.

UN PAJ

Sst! Tăcere vine Vodă...

[I BOIER]

Cumu-i dracul? Vesel? Trist!

[II BOIER]

Fiți pe pace, fiți pe pace! Este vesel Antichrist.

[SCENA] II

L.[ĂPUȘNEANU]

(pentru sine)

De se-ntîmplă-n astă țară vre o mare fărdelege...
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu se-nțelege!

(Tare, rîzînd.)

Bună vreme, bună vreme... adunați ca și la joc[1]
Vă văd veseli, vă văd bine, vă văd zdraveni la un loc
Sigur aț vorbit de bine despre mine ca altdată[2].

BOIER I

Ne-nchinăm măriei-tale cu supunere plecată.

---

[1] *și la joc* — scris deasupra de: ⟨*la nuntă*⟩.
[2] Inițial, versul: *Sigur* ⟨*m*⟩*-aț vorbit de bine,* ⟨*o desigur, o eu știu. Se-nțelege eu pricep*⟩.

LĂP.

Lasați... Mie-mi place omul ca să fie precum e...
E viclean, viclean rămîie... De mă-ți întreba de ce?
Vă răspund că-n astă lume pe cît gîndul meu socoate
Unul a știut ce face... Dumnezeu! are dreptate,
Iară lumea asta largă o umplú cu ce-a putut
De aceea fieșcine fie cum el l-a făcut...
Nu încerce să arate altfel... Eu? rămîn cum sunt!
Crud, cum ziceți voi – nu rege, ci tiran pe-acest pămînt...
Ce cîntări de popi răsună gîngave pe sub ferești?

[BOIER I]

Este Gruie de la Vrancea – Daca vrei ca să-l privești
Iată cum îl[1] duc acuma cu mulțime de norod
La mormînt ca să-l îngroape... cu cîntare și prohod![2]

[LĂPUȘNEANU]

Este Gruie? Dar se cade ca[3] dușman Domniei mele
Să se-ngroape ca și alții?... Ei — Goniți acele[4]
Gloate, care[5] îmblă-n uliți văitîndu-se – mergeți
Risipiți toată mulțimea, iar pe mort să-l aduceți
Să-i gătesc mormînt mai mare ca să spînzure în vînt
Precum gîndu-i era-n viață între cer și-ntre pămînt...
O viteaz fără pereche, bun de luptă, rău de gură
Și la moarte te urmează a Domniei mele ură...
Între cîte[6] Lăpușneanu nu cunoaște e iertarea.

---

[1] În *ms.:* *'l.*

(S-aude un țipet de femeie.)

[2] *cu cîntare și prohod* – modificat din: ⟨*e pus frumos*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*un*⟩.
[4] Inițial, versul: *Să se-ngroape ⟨cu mare pompă!⟩ Ei ⟨aprozi! – Vedeți⟩ acele.*
[5] Inițial: *care⟨'n⟩.*
[6] Scris deasupra de: ⟨*Căci aceea ce*⟩.

Da vei spînzura-n cîmpie... da! și negară va fi zarea
Și de lupi flămînzi ca iarna, iară corbi în negre stoluri
De asupra-ți se coboare în sălbatece ocoluri
Pentru inima din tine s-or lupta și pe-oseminte[1]
Cîte ai făcut tu mie Lăpușneanu ține minte[2]

(S-aude un țipet de femeie.)

Ce striga... Goniți muierea! Se preface cum că piere[3]...
Vistierul singur știe ce plătește-acea durere.

[BOIER I]

O, tiranu-i fără milă...

[BOIER II]

Biata mînile își frînge
O cum plînge de se-neacă.

LĂPUȘN.

Da! foarte bine[4] plînge.
Și-i frumoasă ca neálta... Cum e albă, [plîngătoare]*,
Haina neagră îi[5] stă bine și o prinde de mirare...
Și la nuntă și la moarte e totuna orice-ați spune
Un amestec e de lacrimi, de vis și deșertăciune.

(Soldați aduc coșciugul și-l depun pe-o năsălie.)

Boieri acum vă dau drumul, pe la casa voastră mergeți[6]
Și icoana mohorîtă voi din minte să o ștergeți...
Și veniți doar' la chemare-mi – Lăpușneanu așa este
Iar[7] în zilele lui multe se întîmplă făr de veste.

---

[1] Vers greu de descifrat; scris deasupra celui inițial, prin care îl reconstituim pe cel din varianta ultimă:

⟨*Se vor bate pentru carnea, pentru inima din tine . . .*⟩.

[2] Inițial: *Cîte ai făcut ⟨în viață⟩ Lăpușneanu ⟨știe bine . . .⟩.*
[3] *cum că piere* – scris deasupra de: ⟨*cum că plînge*⟩.
[4] Inițial: ⟨*Este drept, prea bine*⟩ *plînge*⟩⟩ ⟨*Sigur*⟩.
[5] În *ms.:* *'i.*
[6] Inițial: ⟨*Ei boieri – mergeți cu toții pe la casa voastră iar*⟩. Din versul scris ulterior, la o revenire imediată, anulează *casa*; așadar în *ms.:* *Boieri, acum vă dau drumul pe la ⟨casa⟩ voastră mergeți.*
[7] Scris deasupra de: ⟨*Și*⟩.

Căci un Domn ca și acesta nici va fi și nici a fost...
Multe par întîmplătoare, fără lege, fără rost
Căci eu mult ascund în umbră taina-sufletului meu...
Vouă nu am [a] răspunde, mie și lui Dumnezeu!

(Boierii iese.)

[SCENA] III

[LĂPUȘNEANU]

(Își aruncă mantia domnească peste coșciug.)

Ei aprod... vin' mai aproape... mai aproape... adu flori...
Le aruncă, o movilă peste manta-mi[1]... Uneori[2]
Cînd al morții rece spirit trece-n juru-mi în tăcere...
Flori mă-ncîntă, flori fac[3] ochilor plăcere.
Aduceți din[4] dafin verde, ramuri multe... Aduceți
Multe flori ca-ntr-o grădină, ca la curte[5], măi băieți
Te ferească numai cerul de batai de joc a sorții...
Ce păcat că mor vitejii..., și urît miroase morții...

[SCENA] IV

VODĂ, VISTIERUL

VODĂ

Iată vărul meu prea dulce... Bun sosit la curte, vere.
La Hotin ai fost se vede două zile vistiere.

---

[1] *mi* — scris deasupra de: ⟨*mea*⟩.
[2] Urma: ⟨*Cînd cadavrele miroase și cînd sîngele se-nchează Lăpușneanu*⟩ ~ .
[3] Scris deasupra de: *cum noaptea.*
[4] Ar putea fi citit și: *deci.*
[5] *ca la curte* — scris deasupra de: ⟨*chiar domnească*⟩.

[VISTIERUL]

Mînile m.-tale[1] le sărut pentru-ntrebare
Dar am fost bolnav acasă...

[VODĂ]

Da, da! Este-o boală mare
Cînd barbatul se tot [duce] și îți lasă casa goală[2]
Și cînd n-ai de dînsul frică și nici grijă... Ce mai boală![3]

[VISTIERUL]

Ei m.-ta-nțelege totdeuna și degrabă[4]
Daca sluga e bolnavă sau de are altă treabă...
Dar ce flori mai sunt aicea... Ce [podobită]* primire!

[VODĂ]

Pentru tine le fac toate vere... parcă calci a mire.[5]

[VISTIERUL]

Bunătatea voastră Doamne! dar așa de prost nu sînt
Mai culeg și eu [o] floare care cade la pămînt
Sau pe care o fac să cadă, mai cu bine, mai cu răul —
Îl[6] împing și la o parte daca strigă nătărăul...
Dar ca din senin deodată de-o muiere să prind frică
Să mă-nsor pe nealese, cu te miri ce, mai nimică
O! aceasta nu se-ntîmplă...

[VODĂ]

Foarte bine, înțelept!
Dar vistere ce-i cu Gruie de la Vrancea? Spune drept.

---

[1] *Mînile m.-tale* — scris deasupra de: ⟨*Sărut mîna*⟩⟩ *sărutînd*⟩.
[2] Vers scris deasupra de cel inițial:
⟨*Boala dragostei . . . ales atuncea cînd barbatu-ți face loc*⟩.
[3] *Ce mai boală!* — scris sub: ⟨*Mare foc*⟩⟩*Ce* ⟩~.
[4] *și degrabă* — scris deasupra de: ⟨*cît se poate*⟩.
[5] Replica următoare era, inițial: ⟨— *O, m.-ta!*)
[6] În *ms.*, inițial: ⟨*Mai*⟩, apoi, deasupra: *'L.*

[VISTIERUL]

(c-un aer viclean)

Gruie?-l[1] tocară turcii la Hotin!

[VODĂ]

Minune mare[2]
A venit tîrziu, se vede, cartea noastră de iertare
Ai trimis-o vistiere, fără nici o îndoială?

[VISTIERUL]

Doamne! Am trimis-o, daca nu[3] eram cuprins de boală
Mă duceam eu însumi însă...

[VODĂ]

Nu-i nimica, bine, bine,
Tot nu era Gruie acela[4] vre un om cum se cuvine
Orice pas făceam în ţară îl[5] simţeam că mă încurcă
Prea era din cale-afară prost şi îmi dedea de furcă...
Treaba asta e sfîrşită[6]... mortu-i colo în[6] camară
Şi de ochii lumii numai[7] ca să scap de vorbe doară.
Şi ca lumea să nu zică că făcui vro nedreptate
O să-l spînzure-n cîmpie şi afară de cetate —
Ca duşman împărăţiei cei turceşti şi duşman mie
Trebuie stîrpiţi cu toţii rîvnitorii de Domnie.

[VISTIERUL]

Daca-aşa vă fuse[8] gîndul şi aşa găsiţi cu cale
Poate că şi eu făcut-am pe pofta măriei-tale...

[1] În *ms.*: 'l.
[2] Versul următor începea iniţial cu: ⟨*Turcul să pare*⟩.
[3] *daca nu* — scris deasupra de: ⟨*însă cum*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*al nostru*⟩.
[5] În *ms.*: 'l.
[6–6] Urma: ⟨*vistiere*⟩ . . . *mortul* ⟨*e-n*⟩ *camară.*
[7] Urma: ⟨*şi doar*⟩.
[8] Scris deasupra de: ⟨*este*⟩.

O! scrisoarea ceea Doamne a fost bună pentru multe
Bună-întru ca şi mulţimea cea neroadă s-o asculte —
Bun-apoi ca ascultare eu la cineva[1] să capăt...
Ş-astfel nime nu-i de vină... Turcul doar'... el i-a pus capăt.

LĂPUŞNEANU

(apart)

Este el...
Ei vere, vere e o mare mişelie

(clătinînd din cap)

Dar îmi place... Tu, tu singur poate că îmi sameni mie...
Pentru sufletul lui însă poţi să pui să fac-o rugă...
Ia aşa... mai calea-valea...

[VISTIERUL]

Prea supusa voastră slugă[2]
Au şi plîns chiar la prohodul acelui viteaz prea mare...

[VODĂ]

Vere, aşa-mi placi tu mie... că ţi-aş da o sărutare
Dară lasă... Lăpuşneanu sărutînd... ar rîde-o lume
Ce sunt oamenii măi vere... să-i ia dracul nişte glume.
Iute vere... Doamna e pe gînduri dusă[3]
Dup-acele cîntecele[4] de la Ţarigrad aduse...

(Vistierul iese.)

Dară ce s-a-ntîmplat oare... S-a putut ca musulmanul
Din Hotin să calce legea poruncită de sultanul?

(S-aud zgomote afară.)

[1] Scris deasupra de: ⟨*alţii ca*⟩.
[2] Iniţial, versul următor era: ⟨*O să plîngă chiar*⟩.
[3] Versul poate fi reconstituit în următoarele trei variante:
Iute vere ⟨*pe acolo*⟩ . . . *Doamna* ⟨*noastră-n aşteptare*⟩
I. v. . . . Nerăbdarea Doamnei este ştim nespusă
I. v. . . . Doamna e pe gînduri dusă.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Şi cu acele astăzi acele danţuri*⟩.

O STRAJĂ[1]

Stai pe loc... Nu-i voie... Însă...

UN GLAS

Las-o... E-o femeie bre[2]

(Vin curtenii și boierii.)

L.[ĂPUȘNEANU]

Ei aprod, cine-i acolo?

[APRODUL]

E-o femeie[3] care vrea

Să se plîngă...[4]

---

[1] Inițial: ⟨*Un gar*[dian]⟩.

[2] Scris deasupra de: ⟨*și se poate*⟩.

[3] Pare a fi urmat: ⟨*ce socoate*⟩

[4] Restul filei precum și următoarele trei file, în *ms.*, sînt barate vertical cu o linie:

O lăsați-mă odată să ⟨pătrund⟩ ajung păn' la sfîrșit
Căci ce sufer eu în lume nu mai e de suferit
În sfîrșit te văd odată, Lăpușnene ⟨sus pe tron⟩ șezînd sus
Tu ce-n țară și robie și durere ai adus
O veniți, veniți încoace, ascultați și voi boieri
Ce se poate în Moldova sub domnia cea de ieri
Aide! Căci eu nu cer milă . . . Unde-i mila mea din lume
Nu vă cer nici chiar dreptate, căci ea este aci un nume
Și la ce v-aș cere-o oare, singură sunt vinovată
Singură îmi port pedeapsa cea cumplit de mare, toată
Sunt de rînd, sunt o pierdută, o femeie ⟨pierdută și din gunoi⟩
din noroi
Cine vrea ca să mă aibă, ⟨veniți⟩ vie care va din voi . . .
⟨Cine dintre voi cutează și de-a zice cum că eu
Eu am fost soția celui mort?⟩⟩
Nu ziceți că eu a lui [soție] am fost
Numai în adunări ~ ⟩⟩
⟨Cine-ar zice⟩ cum c-a celui eu am fost soție dreaptă . . .
O soție ⟨îl iubește⟩-i credincioasă, o soție îl așteaptă
Dar din clipa-n care dînsul se dusese l-am uitat
L-am uitat de dragul altui, ⟨bietul, bietul meu⟩ pe frumosul
meu bărbat

[SCENA V]

[BOGDANA]

În sfîrșit te văd odată, Lăpușneanu, ins cu fală[1]
Cu privirea ta vicleană, ce îndeamnă și înșeală

⟨Da eu i-am vîndut cenușa. Ce puteam face . . .⟩⟩
L-am vîndut. Ce să fac dar? Ce să facă
O femeie ⟨fără sprijin . . . El închis, eu fără pace⟩ ca și mine . . .
și străină și săracă
M-am rugat la toată lumea, la dușmani chiar m-am rugat
Și atuncea ⟨vine⟩ venit-a unul din înaltul tău palat
Vine puiul de năpîrcă: „Ești frumoasă o femeie
Dă-te mie trup și suflet, și bărbatu o să ți-l deie
Vodă . . ." Ce gîndeam eu . . . Ar fi fost cu mult mai bine
Ca să mor în acea clipă decît atîta rușine
Și totuși doream rușinea și să nu-l văz niciodată
Dar să știu a lui viață din primejdie scapată
El? sufletul meu cel dulce și lumina mea apusă.
Și un trup făr de voință m-am lăsat. Mi se pierduse
Mintea . . . Dar îmi arătase mizerabilu-o scrisoare
Iscălită chiar de tine, Lăpușnene, de scăpare
Și pe cînd trăia cu mine, a trimis un ucigaș
Ca să-mi gîtuie barbatul . . . Și tu ⟨Doamne, tu⟩ Lăpușnene lași
Să se-ntîmple-n bună voie ⟨lucruri⟩ grozăvii ⟨ca și aceste⟩ fără
de neam
Să trăiesc cu ucigașul omului ce închinam
Pentru care în păcate am căzut. Ascultă fiară
Ai văzut vrodat-atîta mișelie și ocară?
Tu ce ca un bici din ceriuri ești trimis de Dumnezeu
Tu diavol[ul] *în picioare, ⟨ai văzut⟩ tu unic în veacul tău,*
Spune-mi, spune-mi, daca-n iaduri se mai poate iscodi
Chinul care peste mine tu ai vrut a hotărî.
Cum să mă mai uit o, cum eu [în] *fața-i să mă port —*
Mi-e rușine și mi-e jale chiar de fața lui de mort
Dar nevrednică sunt astăzi chiar și mîna a-i atinge
A-i atinge fața moartă ce lipsită e de sînge.
Am în mîna mea o carte, chiar domnească, de iertare
Ți-o arunc în față uite, fără cuget și mustrare.

[1] Primele patru versuri de pe filă sînt barate în *ms.*:
⟨Cum nu este nimeni, nimeni căruia să mă pot plînge
Nimeni care să mă spele de mînie și de sînge? . . .
Dar lasați-mă odată să ajung să-l văd pe gîde
O de multe-a rîs tiranul, dar acuma nu va rîde⟩.

Dară nu îmi plec genuchiu la a tronului tău dreaptă[1]
Tu nu eşti Domn pentru mine: fiară cruntă şi nedreaptă.
Ceea ce-o să-ţi spun acuma n-am mai spus-o nimărui:
Gîde, ce-mi făcuşi barbatul. Lăpuşnene, unde-i Grui —
O veniţi, veniţi aproape, ascultaţi şi voi cu toţi
Ce se-ntîmplă în Moldova sub domnia ăstui[2] hoţ.
Aide! căci eu nu cer milă... Unde-i mila mea? Nu cer
Nici dreptate — căci dreptatea ce-mi rămîne e să pier
Sunt pierdută, pîngărit-am focul[3] strămoşeştei vetre,
Vrednică a fi ucisă jos pe uliţă cu pietre
Sunt de rînd, ca o femeie ridicată din noroi —
Cine vrea ca să mă aibă — vie care va din voi!
Nimeni dintre voi nu-ndrăznească a zice acum
Că am fost soţia dreaptă a lui Gruie, că-l zugrum.
Nu l-am înşelat[4] cu altul, nu eu mi-am făcut de cap?
Ce-mi ajută dar acuma c-am făcut-o ca să-l scap?
Cunoşteam pe fiara asta ce nu ştie ce-i iertare,

O uitaţi-vă la dînsul cum se uită . . . parcă rîde
Un tiran fără de suflet, ⟨fără inimă, acest⟩ un despot cumplit,
un gîde

O copiii mei sărmanii ce vor zice ei odată
Muma a trăit cu omul ce-a ucis pe-al nostru tată . . .
Ba ucis chiar mormînt nu are. Vrei să-l spînzuri de-un copac
Ca să-l bată vîntu-n laturi, neagră inimă de drac . . .
O lăsaţi-mă odată să ajung păn la sfîrşit
⟨Căci ce sufer ~⟩⟩
Sufletul mi se sfîşie nu mai e de suferit
Bună vreme Lăpuşnene, care şezi acolo sus
Nu mă-ntrebi ce bine-mi merge — nu mă-ntrebi ce ţi-am adus . . .
O veniţi veniţi aproape ascultaţi şi voi boieri.

Aici se întrerupe reluarea acestui fragment în ms. *2282*, manuscris care, dealtfel, peste o filă (147 nescrisă) se termină.

[1] Iniţial: *Dară nu îmi plec genuchiu l⟨-ale⟩ tronului tău [trepte].*
⟨Numit Domn, de alţi aicea, iară de mine: fiară cruntă şi nedreaptă!⟩

[2] Scris deasupra de: ⟨*unui*⟩.
[3] *pîngărit-am focul* — scris deasupra de: ⟨*călcătoare de credinţă*⟩.
Călinescu: *pregătisem focul*, O 12, 120.
[4] Iniţial: *Nu* ⟨*eu*⟩ *l-am* ⟨*vîndut*⟩.

M-am[1] plecat la toată lumea, m-am rugat la mic şi mare.
Orice rază se pierduse... Ce să fac? Dar ce să facă
O femeie fără sprijin, părăsită[2] şi saracă...?
Cînd puterea ei, viaţa, braţul ei, a [ei] lumină
Zace-n temniţa de moarte, singur, fără[3] pic de vină.
Şi atunci... veni ispita! Nu ţi-a fost de-ajuns să moară,
Nu, ai vrut să-i fie neamul de ruşine şi ocară.
Au venit ispititorul, om de sfat la cele rele,[4]
Ce îmi suflă în ureche ruşinoasele momele.
„Vodă-l osîndi [din ordin]* — zise tainic omul tău —[5]
Nimeni nu poate să-l scape de la moarte... numai[6] eu..."
Scapă-l! zic, o mîntuieşte-l[7] tot ce am multe, puţine
Ce odoare am ia toate, ia şi haina de pe mine
Dară scapă-l...[8] „O! îmi — zise el acu[8] —
Eu nu voi alte — odoare... singurul odor eşti tu,
Dă-te mie trup şi suflet şi apoi... -l scap de moarte..."
O cum n-am murit atuncea... căci era cu mult mai bine
Tu iubirea mea[9] păgîne, născătoare de ruşine,
M-ai împins... ca înaintea lui s-ajung a-mi ascunde faţa
De ce mi-au cerut ocara, şi nu mi-au cerut viaţa...
Mintea chiar mi se pierduse, îmi arată o scrisoare
Scrisă chiar de a ta mînă, Lăpuşnene, de s[c]ăpare
Şi pe cînd uitam cu dînsul datoria de soţie

[1] Urma: ⟨*rugat*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*şi străină*⟩.
[3] *singur fără* — scris deasupra de: ⟨*fără nici un*⟩.
[4] Iniţial: *Au* ⟨*avut*⟩ *venit ispititorul,* ⟨*prieten Măriei-sale,*
Om de sfat şi om de taină⟩ *~ .*
[5] Iniţial: *Vodă-l osîndi* ⟨*la moarte,*⟩⟩ *cu totul*⟩ *numai eu pot să-l scap dar numai eu . . .*
De mai e vre o scapare⟩.
din ordin — lecţiune incertă.
[6] Scris deasupra de: ⟨*decît . . .*⟩.
[7] Iniţial, urma: ⟨*ia orce îţi vine bine*⟩⟩ *ce odoare am pe toate*⟩⟩ *tot ce am* ⟨*puţin*⟩ *multe, puţine.*
Ia-le! dară scapă-l, scapă-l⟩ *~ .*
[8–8] Iniţial: *O!* ⟨*el*⟩ *zise,* ⟨*nu primesc nici un odor*⟩.
[9] Scris deasupra de: ⟨*O tu dragoste*⟩.

Trup fără de vro voință[1] și cuprins de nebunie...
Tot el a trimis în taină să-l ucidă... l-a ucis.
Cum mă deșteptai atuncea din grozavul, negru vis...
Nu i-a fost de-ajuns o moarte... trebuia[2] rușine-adîncă
Trebuia ca la mormîntu-i să urmeze o pată încă,
Trebuia ca cu rușine să mă-mbrac în negru port
Și să nu-ndrăznesc privirea-mi s-o arunc la acel mort...
Trebuia ca și copiii s-aibă drept a-mi zice-odată:
Mumă! ai trăit cu omul ce-a ucis pe-al nostru tată...
Ei, acuma Lăpușnene, spune drept așa-i că-ți place
Ce adîncă mișelie, iscodiși în pieptu-ți drace!
Mai rămîne încă una ca de tot să te dezmînii[3]
Spînzură-l în ochii lumii, lasă să-l mănînce cînii.[4]

[LĂPUȘNEANU]

Tacă-ți gura... tu odată[5]. Ei muiere, ai sfîrșit?
Crezi pe Vodă Lăpușneanu mulțumit numai cu-atît?
Nu cunoști ce [e] în mine. Vino-ncoace, vistiere
Sunt adevărate oare cîte-au spus acea muiere...
Nu răspunde... n-am nevoie să răspunzi, căci toate, toate
Sunt din fir în păr aievea, pe[6] deplin adevărate...

---

[1] Urma: ⟨*prins*⟩.
[2] Urma: ⟨*să*⟩.
[3] *Ca de tot să te dezmînii* — scris deasupra de: *fă-o ca să nu te mînii* — scris la rîndul său, deasupra de: ⟨*ca și-n . . . și vîrf de tot . . .*⟩
[4] În *ms.* urmează un paragraf barat:
⟨— Aide veniți mai uproape. — Ei[a] femeie, ai sfîrșit?
Te înșeli crezînd pe Vodă mulțumindu-se cu atît.
Îmi chemați pe vistierul . . . Vino-ncoace vistiere
Oare sunt adevărate cîte spune acea muiere
Nu-mi răspunde . . . toate, toate sunt adevărate, știu
Ai vrut să mă scapi de-un dușman, mulțumit trebui să fiu . . .
Dar pe lîngă mulțumire caută să fiu și drept . . .
Ce-ai[b] făcut pentru mine nu e faptă rea . . . Nimica
La uciderea-i te duse gelozia, iar nu frica.⟩
a Urma: ⟨*muiere*⟩.
b Scris deasupra de: ⟨*Ceea ce-ai*⟩.
[5] *tu odată* — scris deasupra de: ⟨*o, nebună*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*sunt*⟩.

Dar ce ai de gînd a face?... Căci eu judec după lege
Ceea ce se zice-ntr-însa, fac și eu, se înțelege...[1]
Eu i-am fost dușman lui Gruie... un prieten face treabă
Și mă scapă chiar de[2] dînsul, deși nu mă prea întreabă.
Dar dorindu-mi bine mie și făcînd ce se cuvine,
Se încurcă într-a legii ițe... ceea ce nu-i bine...
Ei, vlădică de Suceava — vezi la carte ce mai[3] zice
Să se facă-ntr-o judecată ca acea ce-avem aice...[4]
„Cînd un om den starea-ntăia[5] siluiește pe-o femeie..."

[EPISCOPUL]

Moartea, Doamne, spune legea daca ea n-ar vrea[6] să-l ieie!

[LĂPUȘNEANU]

Daca ea n-ar vrea să-l ieie... Trebuie să-l vrea[7]... Voi eu...
Daca nu se-ncape-n lege... *daca* nu-i pe placul meu.
Ia-ți tu cartea subsuoară și te du[8] de mi-i cunună...

[BOGDANA]

Ura ta o, Lăpușnene, de grozavă e nebună[9]...

[LĂPUȘNEANU]

Ia mai stați, căci înainte de-a pleca se cade-mi pare[10]
Să-ntrebăm de e vro zestre... Eu știu că avere n-are...

---

[1] Versul inițial era: *Ceea ce ⟨zice legea fac și⟩ eu se înțelege*
[2] Urma: ⟨*Gruie*⟩.
[3] *ce mai* — scris deasupra de: ⟨*vezi*⟩.
[4] Inițial: *Și să facă ⟨în prieina⟩ ca aceea de aice . . .*
[5] [*den*]* *starea-ntăia* — scris deasupra de: ⟨*străin de casă*⟩.
[6] Deasupra, subliniat: *ea*; să fi intenționat schimbarea ordinii cuvintelor în sensul: *daca n-ar vrea* ea *să-l ieie*(?).
[7] Scris deasupra de: ⟨*ia*⟩.
[8] Inițial: ⟨*Ia vlădică*⟩⟩ *Tu-ți ia*⟩⟩ *Tu ia-ți cartea subsuoara și te du d. mi-i c.*
[9] *de grozavă e nebună* — scris deasupra de: ⟨*n-are margini, e nebună*⟩.
[10] Urma: ⟨*— Chiar, e una vistiere . . . S-ar*⟩ ~.

Sigur pentru un prieten dau şi cîte o moşie[1]
Darnic şi la nunta asta mi se cade a fi mie
Şi o fac cu dragă voie... Pentru tine vistiere
N-o să rămîn eu în urmă şi-o să dărui o avere
Însă... să ferească sfîntul – s-ar putè şi tu să mori
Făr ca de l-acea femeie să ai vrun moştenitor
Tu bogat şi ea saracă – nu se-ntîmplă ades în lume.[1]
Sigur că n-ai vrea femeia care poartă al tău nume
Să trăiască-n sărăcie...[2] Uricare vino-ncoace,
Un înscris cu-atîţia martori este bine a se face...
Ca-ntîmplîndu-se vistierul ca să moară[3] vreodată
Văduvei care rămîne va lăsa averea toată...[4]
Pricina e prea-ncurcată... şi pe cît cred că e bine...[5]
Îi dau şi eu încheiere... Mai mult nu mi se cuvine...[5]

[BOGDANA]

Dar nu voi să-l iaù... Stăpîne!

[1-1] În *ms.*, de fapt: *dau şi cîte-o moşie.*

Cele şapte versuri ce urmează sînt rescrise pe f. *238 v.* şi introduse la locul cuvenit în textul de pe f. *239 r.* printr-un semn plasat înainte de următoarele, din varianta iniţială:

S-ar putea, ferească Cerul — vistiere ca să mori
Făr' ca de l-acea femeie tu să ai moştenitori[a]
Tu bogat şi ea saraca, nu se-ntîmplă ades [î]n lume[b].

[a] Iniţial: ⟨*Tu*⟩⟩ *Fără ca cu-acea muiere*⟩ . . .
[b] Iniţial: *Tu bogat şi ea saracă, de la Gruic avînd copii.* ⟩⟩*T.b.ş.e.s. nu se-ntîmplă* ⟨*aceasta-n*⟩ *lume*⟩

[2] Urma: ⟨*Deci*⟩.
[3] Urma: ⟨*înainte*⟩.
[4] Dintre variantele acestui vers, reconstituim următoarele: ⟨*De-a muri a lasa acea femeie*⟩⟩ *Văduvei* ⟨*ce-o să rămîie el ii las-averea*⟩ *toată* . . .
[5-5] Versuri mult modificate, parţial anulate în *ms.*

[LĂPUŞNEANU]

Cine[1] oare te întreabă?
Mergi vlădică, de-i cunună, şi fă slujba mai[2] în grabă
Nu mai voi să port în minte astă pricină urîtă[3]...

VIST.

Daca n-avem altă cale să ne cununăm, iubită!

EA

Ucigaşe!

[VIST.]

Ce vrei? Vodă îţi dă moşii[4]... pe mine
Cam de voie de nevoie, dar aşa găsi de bine...
Mulţumescu-ţi, Doamne[5] sfinte, cu atîta că scăpai!

LĂP.

Iscăleşte vistiere, cartea ceea. .

[EA]

Haide-hai,
Mi-ai durat-o, Lăpuşnene, lasă că ţi-o ţiu eu minte.[6]

[LĂP.]

Şi acum la cununie, mergi vlădică înainte...

---

[1] Replica începe cu: ⟨*Pe tine*⟩ *cine.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*chiar*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*cumplită*⟩.
[4] Iniţial, în *ms.*: ⟨*dă tot ce cei*⟩ -- deasupra scris ceva greu lizibil: *moşii pe.*
[5] Iniţial urma: ⟨*-n ceruri că scăpai numai cu-atîta*⟩.
[6] F. urm. *(241 r.)* începea cu următoarele versuri:
Da m-am dat în braţ ruşinei . . . Oare ce era să facă
⟨*O femeie ca şi mine, părăsită şi saracă?*⟩. De fapt: *parasita.*

[UNUL DIN MULȚIME]

Ce mai judecată, vere! Chiar turcească[1] fuse asta...
Ai ucis pe un om în codru... mergi acasă, ia-i nevasta...

Ce ți-i, măre, c-o Domnie fără rost, ce nu-i de soi.
O s-ajungem ca să rîză pân' și babele de noi...
Ne! ți-a trebuit muiere, să te plîngi...
Ai dar ce vrei.

[ALTUL]

Ce știi tu daca nu este după placul[2] dumneaei
Icea e țărîna-n glod
Ici e barbațelu mort.

[CEL DINAINTE]

Bine zici... Broaște sunt multe[3], e destul să fie balta...
Tot ca una sunt cu toate — ia pe una dă în alta.

L.[ĂPUȘNEANU]

Ei boieri, așa-i că bine judecai... mergeți cu bine[4]
Mergeți că v-așteaptă nunta și urați-mi-i de bine[5]
Mergeți, la „mulți ani" le ziceți, să sporească, să-nflorească
Zile mîndre-nsurățeii pe-a lor cale să-ntîlnească...
Ce mai vreți... odată nunta!

[UNUL DIN MULȚIME]

Hop și noi în urmă, vere,
E ciudat ce se întîmplă-n lumea asta c-o muiere!

[LĂPUȘNEANU]

Ei duceți-vă cu toții minți ușoare și copile

---

[1] Inițial, urma: ⟨*Ca-n pădure*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*poftă*⟩.
[3] *sunt multe* — scris deasupra de: ⟨*destule*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*toți*⟩.
[5] Sau poate: *urați-mi-i?*

În ce vremi ajuns-am oare Doamne-acum și la ce zile![1]
(Se duce și descopere mortul.)

VIST.

Mulțumindu-ți de isnoavă,
Doamne, mulțumesc ș-acuma pentru facerea de bine
Eu de tron m-apropii iarăși închinîndu-mă la tine,
Ceea ce-ai făcut acuma este foarte înțelept
Zică-se orice s-ar zice. Aspru[2] poate dar ești drept.

[UNUL]

Drept ca gînjul

[ALTUL]

Și ca tufa.
Drept ca cîrja de la moșu...
Judecată[3] din poveste cum o dă-mpăratu roșu...

[LĂP.]

Tu, femeie, mulțumită ești de-a noastră[4] judecată?...

[EA]

Doamne văz c-ai făcut totul ce se poate de-astădată
Nu mai poți să-mi dai bărbatul, mi-ai dat cinstea[5] cea furată
Mi-ai dat, ca să-mi cresc copiii, o avere[6] însemnată...
Și de judec toate cele, îți e mare bunătatea...

---

[1] Inițial: *La ce vremi ajuns-am oare Doamne, în ce zile!* Ultimele două versuri sînt separate printr-o liniuță de textul de mai sus.
[2] Scris deasupra de: ⟨*crud ești*⟩.
[3] În *ms.*: *Judecata.*
[4] Inițial: *de a* ⟨*mea*⟩.
[5] Inițial, urma: ⟨*înapoi*⟩.
[6] Inițial: ⟨*avuție*⟩ *însemnată;* deasupra: *avere.*

[LĂP.]

Mulţumiţi de rău de bine sunteţi dară... *voi!* Dar dreptatea[1],
Dar acesta ce-n sicriu-i e întins rece şi mort
Acestuia nici o grijă eu în lume să nu-i port?...[1]
O aveţi cuvînt cu toţii... asta-i legea omeniei[2]
Morţii se cuvin cu morţii, viii se cuvin cu viii[3];
Cum? pe acesta-l mînă vîntu pe o mare fără ţărmi
Sufletu-i cuprins de [moarte]*, trupul lui mîncat de viermi[4]
Şi viteazu acesta mîndru... să nu-l mai ştie-acum nime
Cît amarul lui de suflet au avut o adîncime.
Pentru acesta nu-i dreptate nu-i în toată lumea nime
Ca[5] mizeria-i întreagă să o simtă-n adîncime.
Tineri, alergaţi la jocuri şi petreceţi cum vă place,
Ce vă pasă de mormîntul unde el în umbră zace?
Ce vă pasă cum că nunta se-nvîrteşte pe-un mormînt...
Mortul nu are dreptate, acel viu are cuvînt[6].
A purta livreaua morţii e un [trist]* şi rece port
Niciodată n-ai dreptate, niciodată, cînd eşti mort.
Veselie, veselie, oameni tineri şi cărunţi
Zilele Domniei mele aţi văzut astfel de nunţi.
Să trăiască Lăpuşneanu, zic eu singur, ziceţi voi

[1–1] Iniţial:
Mulţumiţi de rău de bine ⟨amîndoi⟩ . . . ⟨Dară⟩ dreptatea
Dar acesta ce-n sicriu-i e întins ⟨senin şi rece⟩
⟨Cui-i pasă de acesta, pentru el totul se trece
Oare⟩ — acestuia nici o grijă eu în lume să nu-i port . . .
[2] Scris deasupra de: ⟨*veciniciei*⟩.
[3] Iniţial: *Morţii ⟨deci jelim cu morţii⟩, vii ⟨înfloresc⟩ cu vii.*
[4] Vers dificil de lecturat; iniţial:
Sufletul ⟨lui dus⟩ în furtună, trupul lui mîncat de viermi.
[5] Ar putea fi şi: *Ce.*
[6] Iniţial:
Mortul nu are dreptate, ⟨numai vii⟩ au cuvînt⟩⟩ ⟨doar⟩ cel viu⟩⟩ acel viu . . .

Să domnească ani o sută! cu dreptate, peste noi![1]
Dar nuntaşi[2] o-mpărăteasă mi-a trimis la nuntă sol
A cărei împărăţie n-are margini şi ocol.
Voind să serbez o nuntă cum n-a fost în lume una —
— Căci calău-i nunul mare, iară moartea este nuna —
Ia-l... nu cred să fie-n lume vre o fiară atît de mare
Ca să-ntreacă a vinei sale defăimare...

[UNUL DIN MULŢIME]

O de[geaba arătase ura împărtăşită]* -n piept
Crud eşti da, o Lăpuşnene, dar în suflet tu eşti drept...

[EA]

Mi-ai dat cinstea mea furată... şi acuma-mi[3] dai viaţă.

[BRAD]*

Este aspru ca furtuna... judecata-i e măreaţă...

([Văscan intrînd] către Irimie)*

De s-o-ontîmpla-n astă ţară vre o mare fărdelege
Cine poate fi de vină... Lăpuşneanu se-nţelege.

2254, 203 *r.* **— 206** *r.* **+ 182** *r.* **+ 2282, 132** *r.* **— 146** *r.* **+2254, 235** *r.* **— 245** *r.*

Cu textele reproduse aici, [*Alexandru Lăpuşneanu*] figurează în mss.:

2254, 301 r. (cca 1868)
2260, 253 r. — 254 r. (cca 1878—1879)
2282, 107 v. + 108 v. + 109 r. v. — 111 r. + 111 v. — 112 v. + 114 v. — 115 v.

Dreptate! **112 r. /1 — 122 r.v. /11 — 125 r. v./13**

---

[1] Următoarele două versuri, iniţial, erau:
⟨Dar la nuntă-ţi vistiere a venit un mare sol
De la mare-mpărăteasă, ţara ei n-are ocol
Şi nici margini⟩ . . .
[2] Scris deasupra de: ⟨*veni*⟩.
[3] Iniţial, pare a fi fost: *acum ⟨îmi⟩.*

2254, 203 r. — 206 r. + 182; **2282, 132 r. — 146 r.** *Dreptate !*; 2254, 235 r. — 244 r. (cca 1880—1882; considerate drept versiune de bază).

2254, 301 r.

Din Alecsandru Lăpuşneanu s-ar putè face un Makbeth românesc cu întrebuinţarea, mai ales în ultimul act, a novelei lui Negruzzi.

Actele 1. 2. 3. Uzurparea tronului. — Luarea în căsătorie a Rucsandei. — Tăierea boierilor.[1]

Act. IV, Scena ult.[imă]: Alecsandru se roagă să-l călugărească şi apoi moare.

Act. V. 1. Călugărul[2] său, un inamic — monolog. A căzut. Espunere.
2. Scularea lui şi anunţarea că e călugăr.
3. Furia şi declararea că e Domn. Momentul în care vrè să omoare pe D-na şi copilul.
4. Mitropolitul o consilie să puie venin. — Ea toarnă tremurînd, pe cînd unul[3] ţine pumnalul dasupra ei.
5. Bea — simte moartea viind. Doamna-n spaimă.
6. Cînd moare, boierii-l ţin în sus ca să-i privească murind. Clopotul sună mult.[*]

2260, 253 r. — 254 r.

Eram tineri pe atuncea, eram singuri, eram şapte.
Noaptea era-n toată lumea şi la Putna era noapte.
Se sfîrşise şi prohodul, se-ncheiase de mult ruga[4]

---

[1] Însemnare redactată marginal, în dreptul punctajului de sub *Act. V.*
[2] Scris deasupra de: *Mitropolitul.*
[3] În *ms.* pare a fi: *unul.*
[4] Iniţial, urma: ⟨*Doar c-un glas încet*⟩.

Doar suna adînc şi dulce şi din vreme-n vreme Buga,
Clopotul lui Ştefan-Vodă, ce cînd vremile se schimbă
Mişcă neatins de nime, rar, profetica sa limbă[1]
Pe atunci trecuse-un suflet peste-al morţii jalnic vad,
Cel din urmă din Muşatini sta întins pe crengi de brad.
Tînăr . . . mîndru şi cu minte, înainte-mi-l văzum
Coperit de crengi de dafin şi de-al candelelor fum[2]:
Tu luînd de pe-a ta frunte uriaşa, neagră cască:
Dumnezeu n-a vrut Moldovei alt Muşatin să se nască.
Şi de astăzi înainte [moartă]* e Moldova cea străbună
Ca corabia pe marea bîntuită de furtună
În primejdie e ţara, legea noastră, neamul totul —
Mînile frîngînd, ne zicem: unde-i Domnul şi pilotul,
Care numai cu o vorbă ne înalţă şi ne scapă
Unde-i steua ce răsare călătorilor pe apă? . . .

Şi cînd lumea biruită a putut s-o înţeleagă,
Clopotele de la Roma au sunat o zi întreagă
De-au cutremurat văzduhul şi zidirile Cetăţii
Şi dentăi i-au zis lui Ştefan Papa: „Scut Creştinătăţii".

2282, 107 v. + 108 v. + 109 r.v. — 111 r. + 111 v. — 112 v. + 114 v. — 115 v.

— Vere! ce mai e[3] cu Grue?
— Pe cît ştiu e la Hotin

Turcii l-au închis acolo[4] pe cuvînt că e hain
Cum află că[5] Vodă lasă turci să apere cetatea

---

[1] Iniţial: *Mişcă* ⟨*încet, neatins*⟩ *de nimeni* ⟨*jalnic, trist profetica sa limbă*⟩.
Ulterior: *M. neatins de nimeni doar de-un demon a sa limbă.*
[2] Urma: ⟨*Tu te-ai ridicat atunci, Gruia*⟩ ~ .
[3] Scris deasupra de: ⟨*Ce s-a întîmplat*⟩.
[4] Urma: ⟨*cu*⟩.
[5] Modificat din: ⟨*cum*⟩ *că*.

Şi că numai pentru oameni — să le facă dreptate,
Lasă parcalab acolo . . . Gruie şi-a ieşit din minţi
Ridică un pumn de oameni, înarmaţi până în dinţi
Şi se duse drept la turcul . . . — Cine te-a trimis aice
Turcule! Zîmbeşte turcul . . .: — Domnul vostru măi voinice![1]
— Domnul? zise Gruie rece . . . Cine-i ăla . . . care Domn . . .
Domnii legiuiţi ai ţării dorm în vecinicul lor somn . . .
Pe mormintele lor sure în locaşu-ntunecos
Noi boierii am ales Vodă în Moldova pe Hristos.
Parcalabi suntem cu toţii şi ostaşi ai lui Isus
Şi un parcalab mai mare peste noi dacă am pus
N-are drept să dea din ţară loc nici [măcar] două palme[2] . . .
Şi astfel din vorbă-n vorbă au ajuns păn la sudalme
Şi la ceartă, la bătaie, începură să se bată
Nu rămase [l-ai!* lui Gruie nici o singură săgeată
Apoi se luptar'-n săbii toţi[3] căzură păn' la unul . . .
Prins a fost la urma urmei numai Gruiştea, nebunul . . .
— Ce-au făcut turcii cu dînsul? . . .
— Ştiu eu vere . . . Se socoate
Că de viaţa-i să s-atingă, după lege, nu se poate.
Numai Vodă e stăpînul pe viaţă şi pe moarte.
S-auzea că Lăpuşneanul a trimis la turci o carte
Ca să-i deie drumul turcii . . . Lor le place viteaz bun
I-or da drumu-n dragă voie oricît fie de nebun . . .[4]
— Ce-ntrebaţi la deal la vale, verişcani, ce e cu Gruie
Între voi[5] nu este nimeni care poate să v-o spuie?

---

[1] Următorul vers începea, iniţial, cu: ‹*Zise dînsul . . .*›.
[2] În *ms.*: *două de palme;* versul iniţial era:
N-are ‹el dreptul› să deie din Moldova două pietre; apoi:
N-are drept să dea din ţară ‹măcar› loc nici două de palme.
[3] *toţi căzură* — scris deasupra de: ‹*şi muriră*›.
[4] Versul iniţial: ‹*Şi îl lasă*›› *L-ar lăsa în dragă voie, chiar să fie şi*› *nebun.*
[5] Scris deasupra de: ‹*toţi*›.

Şi de bietul om vă place să mai faceţi încă glume — . . .
E aici, e mort sărmanul, e pe ceealaltă lume . . .
Mort, cum mor la noi vitejii, fără drept şi judecată!
Ei, erau mai bune vremuri, în Moldova, altădată.
— Dar de ce? dar cum?
Cum. Doamne[1] — nu-i Pepelea să ne dea atît de furcă
Cu împărăţia. Vodă a simţit cum că-l încurcă . . .[2]
— Vodă-l măgulea odată
— . . . Da, dar nu-i dedea avere
Se temea ca daca Gruia o să prinză la putere
O să-ntoarcă lumea asta într-o zi cu susu-n jos;
Nu degeaba îşi zisese[3]: părcalab al lui Hristos . . .
— Nu mai rîdeţi . . . multă apă va mai trece peste Prut
Păn-om mai avea pe unul cum pe dînsul l-am avut.
— S-au aflat un ban la dînsul, ban bătut cu chip şi an . . .[4]
Jesus Christus Rex Moldaviae — era scris pe acel ban . . .
— Ce ciudat!
— Ciudat măi vere şi nu prea . . . Eu ştiu din gura
Unui moş . . . nu prea de-a dreptul . . . cam pe-ncunjur . . .
Legătura
De la Putna între dînşii tot a fost ea ce a fost . . .
— Fost-a fi nu zic, dar una ştiu . . . n-a avut nici un rost . . .[5]

---

[1] Iniţial, urma: ‹*nu i-a dat*›.
[2] La începutul *f. urm.*, *109 r.*, din *ms.* un catren fără legătură evidentă cu restul textului:

Eram de şaptesprece ani
Sub soarele de foc
*[Cu paze grele aţinînd]**
Corabia pe loc.

[3] Scris deasupra de: ‹*C-avea datina să-şi zică*›.
[4] Variante anterioare pentru acest vers:

‹— *Şi acum cînd îl scaldară*››
— *Şi pe pieptul lui aflară cum aud un ban bătut.*››
— *Şi la piept un ban i-aflară, ban bătut avînd şi an*›.

[5] Iniţial: *Fost-a fi nu zic, ştiu* ‹*una*› . . . *n-a avut nici* ‹*pic de*› *rost.*

Trebuie să ne deprindem și cu turcul pe toți vecii
Cum s-au dat [pe] brazdă astăzi păn' și frații noștri, grecii,
Ce au multă-nvățătură . . . alt neam, nu ca moldovenii . . .
— Ba să mă ferească sfîntul ca să fiu ca ei . . . Vielenii
Sunt a turcilor iscoade, vînzători de țări și neamuri . . .

dracu-i iese înainte cu colaci!
Eh mă duc să scap Hotinul, șaptezeci de mii de draci!
O[1] săgeată drept în coapsă, ce mai leac și ce mai vraci
Cum te duci atunci de-a dura șaptezeci de mii de draci!

De avea Gruia vreo teamă era să nu moară-n pat ~.

Pe *f. 110 r.*, marginal:

se băgau ca dracul!
Cine li s-a pus, în cale, Ștefan-Vodă, el saracul![2]

Decît greci în țara asta . . .
Zău mai bine Lăpușneanu ~ .

110 v.

Alelei Moldovo dragă, dara tronului e grea[3]
Trebuia s-aduc pe grecul[4] ca să știe cum s-o ia
Un viclean trebuie acu . . . Moldoveanul este prost,
Ce mai dacă avu sub Ștefan și în vremea care-a fost,
Te miri ce și mai nimica . . . și făcînd din tei curmei
O ducea pe azi pe mîne țara cu nevoia ei . . .
Azi? Azi nu-i vremea aceea, ne-am deschis la cap și noi
Astăzi ne-mbrăcăm mai altfel, mai podoabă, mai fărfoi —
Am lăsat Suceava veche . . . sus[5] și-n ziduri crească spin

[1] Inițial: ⟨*Ei*⟩.
[2] Pe mijlocul f. 111 r:
Dar aicea la Moldova dete turcul peste dracul . . .
Cine i-a căzut în cale? Ștefan-Vodă . . . el săracul.
[3] Sub acest vers: ⟨*ei Moldovo! dara-i grea . . .*⟩.
[4] Acest început de vers scris deasupra de: ⟨*A trebuit s-aduc capra*⟩.
[5] *veche . . . sus* — scris deasupra de: ⟨*să mai crească*⟩.

Mutînd scaunul aice[1] mai în vale la străin
Lumea merge înainte . . . Trebuit-au oare noi
În prostia cea străveche să rămînem înapoi . . .
Nu, în loc de vechi ceasloave și de basme slovenești
Mai aducem cîte-o carte din istoriile[2] grecești,
Care-nvață pe muiere să înșele pe bărbat
Tocmai cînd îl cheamă țara la hotarul depărtat
Încît dacă moare bietul, cum se-ntîmplă multe ori — [3]
El mai lasă pe deasupra încă un moștenitor
Fără știrea lui . . .[3]

Pe versoul *f. 111 v. — 112 v. + 114 v. — 115 v.* — fără legătură evidentă cu textul dinainte (vezi însă ordinea din *2254*) următorul text:

Cum să nu fi fost [mari vremuri — Doamne]* îmi-aduc aminte
Ce mai vremuri mari aprinse muri și țară mai nainte,
Mohamed stîrnise moartea cea stăpînă peste stepe
Ș-au dat gînd de biruință mulgătorilor de iepe,
Peste mări de mulți plutite, peste țări înfloritoare
Aruncase lacom, mîndru ochii Asiei barbare
Împăcînd cu gînd de pradă ale triburilor certuri
Răsărit-au dintre ele[4] soare roșu din deșerturi —
Pe cetățile-n ruine, pe noroadele stîrnite

[1] Scris deasupra de: ⟨*Și-am mutat aici*⟩.
[2] *din istoriile* — scris deasupra de: ⟨*din cetățile*⟩.
[3-3] Inițial: *Încît dacă moare* ⟨*acesta*⟩ *cum se-ntîmplă multe ori*
⟨*Bietul*⟩ *lasă* ⟨*pe averea-i*⟩ *încă un moștenitor*
⟨*Pe deasupra . . . peste fii acei drepți și legiuiți*⟩
Fără știrea lui . . . ~ .
Aceste trei versuri sînt scrise de la mijlocul f. 111 r. în jos. Sus în capul filei — un text scris cu creionul — aproape ilizibil. După acesta, imediat, în tuș negru, distihul:
Dar aicea la Moldova dete turcul peste dracul . . .
Cine i-a ieșit în cale? Ștefan-Vodă . . . el săracul.
Fragmentul oprindu-se aici, partea de jos a f. a rămas albă, neutilizată.
[4] *ele* — se repetă în *ms.*

Peste frunți încoronate au trecut a lui copite.
Au făcut-o-mpărăție petecită din bucăți
Pe trei mări domnind păgînul și trei sute de cetăți,
Căci ardeau cetăți în ziduri și corăbiile-n porturi
Cînd venea din loc mutîndu-și tot imperiul lui [de] corturi.[1]
Ca să-nfigă asupra lumii semiluna nouei legi
Au surpat două imperii și pe paisprezece regi
Peste Asia și Europa au întins deodată lanțul
Și[2] ce zi înfricoșată au fost cînd au luat[3] Bizanțul.
Peste crucile-nclinate suna jalnic glasul cobii
Și pe uliți grămădite steteau roabele și robii
Steteau legați împreună, ici oșteni legați de clerici
Țipetele de muiere răsunat-au din biserici
Cu strigări de bucurie . . . oardele cele barbare
Înadins făcură nunta lor păgînă în altare —
Urlete de biruință, mestecate cu lung vaier
Cu-ale clopotelor glasuri se amestecau în aer.
Numai turnurile nalte ș-ale zidurilor creste
Steteau marturele mute peste spaimele aceste
Clocotea întreg orașul prins de spasmele pierzării
Și prin țipetul mulțimii urlau valurile mării . . .

— Dar cînd năvăli în Moldova au găsit și el pe dracul
Cine i se puse-n cale? . . . Ștefan-Vodă el săracul . . .
— Ei nu-mi mai aduc aminte ce-au trecut azi nu mai este[4]
[Mai că nu-mi aduc aminte cum a fost . . . e o poveste][5]

---

[1] Inițial: *Cînd ⟨mișca din loc în loc în turme⟩ tot imperiul lui [de] corturi⟩⟩*
Cînd ⟨muta⟩ ~; [*venea*]*? sau: *viind* (?).
[2] Scris deasupra de: ⟨*Căci*⟩.
[3] În *ms.* pare a fi: *au fost luînd* — scris deasupra de: ⟨*fu cînd au luat*⟩.
[4] Inițial: *Ei, Ștefan ! ia lăsați . . . Ce vorbe . . . au trecut și nu mai este.*
[5] Am redat între croșete versul în forma lui inițială, anulat de fapt în *ms.*: deasupra stă scris altul greu de restabilit:
Vremea care-o apucarăm noi e — asta-i o poveste . . .⟩⟩
Vremea care-o povestim noi ~ .

— Erai tînăr, erai mîndru, uriaș în grai și fapte[1]
Îmi aduc aminte încă, era-n Putna, era noapte:
Cel din urmă din Mușatini ne trecuse al morții vad[2],
Trupul lui înalt[3] și tînăr sta lungit pe crengi de brad
Galben, mîndru și în moarte înainte-ne-l văzum[4]
Și în bolta înnegrită, din făclii se suie fum.[4]
Atunci tu veniși [cu vestea] și pe braț greoaia cască:
Dumnezeu n-a vrut Moldovei alt Mușatin să se nască.
Cu acesta se încheie tot trecutul până ieri,
Am rămas de capul nostru — ce ne[5] facem dar boieri? —
Atunci unul se ridică: — Între noi să ne-nțelegem
Și să fie Domn acela ce cu toții îl[6] alegem.
— Cum alegem? O păstrează-ți[7] sfatul tău, prea înțeleptul,
Să fim Domni avem în țară toți putința *nimeni* dreptul . . .
Dumnezeu alege Domnii, și nu omul. La-nceput
Cînd norodul se ridică ca un roi necunoscut
Cînd în lupte el se zbate, de străine lanțuri scapă,
Cînd prin [ceea] ce cucerește se întinde ca o apă . . .
Pe cînd legea este scrisă încă-n inima cea dreaptă
Dumnezeu pintre pustiuri pasul încă îl îndreaptă . . .
Dumnezeu alege atuncea Domnii cei meniți să poarte[8]
Firul[9] țării cei străveche de la leagăn păn la moarte.

---

[1] Primele două versuri, pe f. erau:
O tu ramură căzută dintr-un neam străvechi și drept
Te cunosc . . . Atîta suflet aveai tu în acel piept.
[2] *ne trecuse al morții vad* — scris deasupra de: ⟨*stins de vreme . . .*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*frumos*⟩.
[4—4] Inițial: ⟨*Palid*⟩, *mîndru* ⟨*fără suflet*⟩ *înainte-ne-l văzum*
⟨*Pintre cîntecele triste și al fu*[mului]⟩⟩
⟨*Sub cea*⟩ *boltă înnegrită* ⟨*de-al făcliilor*⟩ ⟨*negru*⟩ *fum:*
modificat inineligibil: *Se* [*suia*]* *în nalta boltă înnegrită din făclii se suie fum.*
[5] *ne* corectat deasupra din ⟨*să*⟩.
[6] În *ms.*: *'l*
[7] Scris deasupra de: ⟨*Ce alegem*⟩.
[8] În *ms.*: ⟨*să ție*⟩ este înlocuit deasupra cu; *poarte;* am menținut cum era normal pe *să*, deși e anulat în *ms.*
[9] Inițial, urma: ⟨*vremii cei*⟩.

Oare albinele în roiuri pe crăiasă şi-o aleg? ...
Oricît de viteaz să fie cel ales şi om întreg
Lui asemeni i s-o crede fiecine dintre noi.
Duşmănia, dezbinarea va intra vuind în roi.
De voiţi un Domn în ţară, să nu fie din pămînt
Căci în el fieştecare o să puie[1] crezămînt.
Oare cine-n astă lume să ne fie de folos
Şi ce Domn este mai mare peste lume ca[2] Hristos?
Fie unul cu dreptatea[3] rînduit ca s-o împartă
Şi[4] ce-om pune noi la cale, în războaie, fără ceartă
Să se facă, însă dreptul de a face aşezămînt[5]
Ori să deie din Moldova chiar o palmă de pămînt
Nici noi toţi, nici unul singur să n-o aibă dintre noi
Şi uniţi la vremi de pace şi la vreme de război.[5]
Căci[6] altfel ne va fi ţara şi Moldova cea străbună
O corabie pe mare, bîntuită de furtună —
În primejdie credinţa şi pămîntul, legea, totul,
Mînile frîngînd cînta-vom unde-i Domnul şi pilotul
Care cu o vorbă numai ne înalţă şi ne scapă
Ca o stea care răsare călătorilor pe apă.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*aibă*⟩.
[2] *lume ca* — scris deasupra de: ⟨*noi de cît*⟩.
[3] *cu dreptate* — scris deasupra de: ⟨*şi oricare*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Tot*⟩.
[5–5] Iniţial:

⟨Dar acela n-aibă⟩ dreptul ⟨ca să fac-⟩ aşezămînt
Ori să deie din Moldova ⟨vreo⟩ palmă de pămînt
Nici noi toţi nici unul singur ... ⟨fiecare dintre⟩ noi
⟨E legat fără chemare chiar să iasă la război
Să dea piept cu orişicine care-ar vrea să calce-n ţară
Căci duşman să fie oricine ce s-atinge de hotară⟩
Şi.u.l.v.d.p.ş.l.v.d.r.

[6] Iniţial: ⟨*Altfel*⟩.

DREPTATE!

CURTE

[SCENA] I

(S-aude cîntec sepulcral[1] dindărătul scenii — Aleluia! — Boierii s-apropie de fereastă.)

GLAS DE PREOT

„Marea vieţii văzîndu-o înălţîndu-se de viforul ispitelor, la limanul tău cel lin alergînd striga către tine: «Scoate din stricăciune viaţa mea mult milostive».“

— Cine e acel ce trece
— E Arvinte din[2] Calabă
Ce în vremea cea din urmă i-a făcut atîta treabă
Domnului. Iar el prinzîndu-l îl închise la Hotin —
După vorbele[3] multora iscălit-au Lăpuşneanu
O scrisoare de iertare. Păn-a nu ajunge acolo
S-a fost spus o vorbă-n taină ca să-l curețe din cale;
L-a iertat căci Lăpuşneanu este bun ... Pe de-altă parte
Moare omul făr de veste, din curată întîmplare
Deşi este cam ciudat, l-au găsit legat la mîni
Dar cu gîtiţa tăiată. Se vede că s-a ucis singur.
Iar nevasta plînge-n urmă şi visteriul
Care ...[4] prieten mare ş-a lui Vodă şi al ei
O urmează de aproape ... O visteriul ... sigur plînge
Pe[5]-un viteaz atît de mare cum era Arvinte al nostru.
— Înţeleg ... cînd se întîmplă ceva moarte făr de lege
Cine poate să o facă? Lăpuşneanu se-nţelege.

GLAS DE PREOT

„Care desfătare lumească rămîne neîmpreunată cu grija, care mărire stă pe pămînt neschimbată; toate sunt mai neputernice decît

---

[1] Iniţial: ⟨*Aprodul*⟩. *(S-aude cîntec* ⟨*mortuar*⟩.
[2] Urma: ⟨*Suceava*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*rugele*⟩.
[4] Urma: ⟨*mare*⟩.
[5] Scris peste: *De*.

umbra, toate sunt decît visurile mai înșelătoare, într-o clipeală toate acestea moartea le apucă."

— Acești doi, astă pereche de calăi pe noi căzură
Și o ducem [în] spinare, ce nemernică e țara.

— *„Unde este desmierdăciunea cea lumească unde este nălucirea celor trecătoare? Unde este aurul și argintul? Unde este mulțimea slugilor și strigarea? Toate sunt țărînă, toate cenușă, toate umbră. Ci veniți să strigăm împăratului celui fără de moarte: Doamne vecinicelor tale bunătăți învrednicește-l pe acesta ce s-au mutat de la noi, odihnindu-l pre dînsul întru fericirea cea [neumbrit-a]* raiului."*

— De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr de lege ...
Cine poate fi de vină, Lăpușneanu se-nțelege.
— Sst! Tăcere, vine Vodă.

— *„Adusu-ne-am aminte de prorocul ce strigă, eu sunt țărînă și cenușă și iarăși m-am uitat în mormînturi și am văzut oase goale și am zis: oare cine este împăratul sau ostașul sau bogatul sau direptul sau păcătosul. Cine . . . odihnește-l Doamne cu direptu pe robul tău."*

[SCENA] II

LĂPUȘNEANU *(Intră învălit în mantie de purpură. Pentru sine.)*

De se-ntîmplă ceva-n țară și cumplit și făr de lege
Cine poate fi de vină? Lăpușneanu se-nțelege . . .
Bună vreme, boieri!

[BOIERII]

Bună să fie inima m.-tale.

[LĂPUȘNEANU]

Ce bocete de [muiere]* și bîiguiri de popi[1] s-aud acolo?

[1] Inițial: *Ce ⟨cîntece⟩ bîiguiri popești.*

[UN BOIER]

E[1] Calabă Mesteacăn pe care-l duc la groapă.

[LĂPUȘNEANU]

Cum unul ca acela la groapă? Unul ce-n dușmănie s-a ridicat asupră-mi și i se cade oare o cinste așa de mare. Aduceți-l încoace . . . goniți armași norodul și nimeni să intre. Nu! nu! Calăul să îl ieie pe-a sa mînă și în spînzurătoare rămîie zece zile, o neagră siluetă în zare depărtată, și în prohod de Nistru . . . Acolo corbii vie și cînii să mănînce și inima dintr-însul. Aduceți-l încoace și îndărăt purtîndu-l.

(S-aduce un sicriu înlăuntru. Lăpușneanu face semn să-l puie alaturea cu tronul, își ia mantia de purpură și-l [sic] *aruncă peste cadavru.)*

Am aruncat puterea-mi deasupra lui și nime
Să nu-ndrăznească a pune un drept pe acest om . . .
E al calăului.
Omu acesta e al răzbunării mele.

BARBU

Lăpușneanu-i tot el. Aruncă peste spînzurătoare mantia lui domnească.

[LĂPUȘNEANU]

Voi boieri mergeți de-aicea și lasați să rămîn singur.
(Își ridică mantia de pe mort.)[2]

[1] Urma: ⟨din B⟩.
[2] În continuare pe această filă, greu lizibile, încă 9 versuri, iar pe următoarea vreo 15, sînt anulate:

O tu ramură uscată dintr-un ram străbun și drept
Te cunosc... Această fiară ce luptase piept la piept
Ce n-au cunoscut minciuna, măgulirea ori vînzarea
Cel din urmă ce lasase [ale țării] vechc datini*
O [...] te înalți, te duci, te clatini*
Ca să pui din nou Moldova pe străvechile temeiuri
Ca s-aduci din nou dreptatea și în legi și-n obiceiuri
Ca să pui din nou coroană pe o frunte legiuită
Pe cînd eu treceam adîncul din ispită în ispită.
Te-nalțai ca și un vultur, numa eu vedeam că clatini
Cînd căzu ramul din urmă din străvechii tăi Mușatini —

[SCENA] III

VODĂ, VISTIERUL

[LĂPUŞNEANU]

Bună vreme vistiere, că te văd ce vesel sunt.[1]

[VISTIERUL]

Mă închin m.-tale pân' la poale şi-n pămînt.

[LĂPUŞNEANU]

Tare-mi pare vistiere cum că calci a mire ha!
Iat-o floare ce-o poţi [lua] de mireasă.

[VISTIERUL]

Mulţumim m.-ta.

[LĂPUŞNEANU]

Ia spune-mi vistiere — ţie-ţi place văduva cea albă a lui Calabă Mesteacăn? E . . . cu ochi vicleni şi dulci de vădană şi[-a] aruncat laţul după unul din boierii cei mari ai mei, după tine . . . Se pare că n-ai zice ba!

[VISTIERUL]

Aş![2] Aşa în treacăt, căci e frumoasă.

Şi cu ei Moldova toată... Şi luptînd de azi pe mine
Ai ţinut la cele drepte, veche inima de cîne...
Ai gîndit [.....................] rău*
Avuşi numai un prieten.... pe-acest domn, care-s eu.
Unde ajungeam cu tine de eram, tu [cuc] ai fost...*
Ş-acum dormi, dormire-ai vecinic... fără-ntoarcere *, *un prost.*
(Aruncă mantia peste el.)
Ei aprod! Auzi, iute, auzi vino iute, adu flori...
*Flori da! Astăzi Lăpuşneanu e drept, [...]**
[Nu mai am în astă ţară un viteaz] de această seamă*
Astăzi calc pe treaptă toate fără ură, fără teamă
Multe flori şi tot mai multe!

[a] Deasupra: *cap de cuc... şi pe cap* ~.

[1] Iniţial: *B.v.v.*, ⟨*sunt prè vesel că te văd*⟩.
[2] Urma: ⟨*M.-ta*⟩.

[LĂPUŞNEANU]

Dar cum a murit Calabă — nu-i vorba, mie-mi pare bine că m-am scapat de el; căci îl[1] iertasem dragă Doamne, şi ca mîne l-aş fi văzut la curte.

[VISTIERUL]

Era unul din vrăjmaşii cei mai mari ai m.-tale şi poate că o[2] slugă credincioasă să fi fost mai prevăzătoare, decît [iertătoria]* voastră domnească.

[LĂPUŞNEANU]

Bine . . . Dar auzeam vistiere că[3] tu ai pus ochii pe nevasta lui?

[VISTIERUL]

Ochii — cam ce ar pierde. După cum o ia cineva. Unii ar lua-o anume de rău,[4] alţii ar lua-o prea cu temei . . .[5] Eu am luat lucrul mai uşor . . . şi . . . două zile mi-a fost de ajuns . . . Cîteva închinăciuni plecate, cîteva daruri cum le place la muieri . . .

Pe cînd era închis . . .
Pe cînd era închis . . .

(Aparte) El e ...

[LĂPUŞNEANU]

O vistiere, un prieten ai în mine . . .
Eşti mişel, viclean şi lacom . . . eşti aproape ca şi mine,
Dar ce neted îţi e gîtul . . . ce-nfăşat în mirodenii
Parc-ar fi mergînd la nuntă, ori ar fi mergînd la denii,
Să ocheşti vro fată mare . . . Ce frumuseţe de gătire
Cînd te văd vistere-mi vine a zice: că tu calci a mire.

[VISTIERUL]

Poate-o slugă credincioasă ce-a ştiut de-acele rele
A voit să ia din cale toate piedicele — acele
În sfîrşit din întîmplare asta era bucuria.

---

[1] În ms.: *l*.
[2] *poate că o* — scris deasupra de: ⟨*iartă că*⟩.
[3] Iniţial, urma: ⟨*voi*⟩.
[4] Urma: ⟨*dară eu*⟩.
[5] Urma: ⟨*În sfîrşit*⟩.

L.[ĂPUŞNEANU]
[strînge mîna]*[1]

[VISTIERUL]

Piere umbra cea cumplită din revoltele de ieri
Astăzi tronul e al vostru.

[LĂPUŞNEANU]

Ce odor de vistieriu!
(Strigăte afară.)
Treci colo-n cămara ceea şi-aşteaptă cînd te-oi chema
Ce vrei tu . . . de ochii lumii trebui chiar a judeca . . .

[SCENA] IV[2]

POPOR, MARIA

MARIA

Ei lasaţi-mă să vorbesc . . . căci ceea ce se-ntîmplă acum poate pata un om . . . O te văd în sfîrşit Lăpuşnene — fiară tu, pe tron de aur . . . Vino norod, veniţi aproape, veniţi voi boieri şi ascultaţi ce se-ntîmplă unui om în Moldova . . . Haide, eu nu vă cer mila . . . Unde-i mila, unde-i mila mea în această lume. Nu cer dreptate. Pentru ce v-aş cere-o.

Eu sunt singura nedreaptă, tîrătură, căzută.
Cine vrea să mă aibă din voi, făgăduiască-mi ceva şi sară . . .[3] şi mă are . . .
Eu sunt o femeie de rînd, o femeie pierdută . . . Cine zice că eu am fost nevasta lui Arvin . . . ? Cine-o zice-l batjocoreşte . . . Din

[1] Urma: ⟨*Iese*⟩.
[2] În continuare în *ms.:*
⟨*O măria-ta, nainte-i azi cu jale şi-n durere*
[..................]* *mai nenorocită şi batjocorită...*
M.-ta... Cînd barbatul meu a fost închis — acest om, acesta pe care mai bine n-apucam să-l văd, a venit să-mi spuie⟩.
[3] Urma: ⟨*Eu*⟩.

clipa-n care-a fost închis, eu l-am uitat de dragul ochilor altuia, i-am vîndut cenuşa . . . l-am vîndut . . . E drept, ce poate o biată femeie. Era închis . . . M-am rugat, m-am rugat de toată lumea, de duşmani chiar . . . Şi mi s-a spus: trupul tău e frumos o femeie . . . Tu eşti frumoasă femeie. Dă-te cu trup şi cu suflet şi barbarul tău va fi scapat. — O mai bine moartea decît ruşinea . . . Şi totuşi mai bine ruşinea, mai bine [amărăciunea]* decît el în temniţă . . . el, el? Sufletul meu . . . lumina mea apusă . . . Un trup făr' de voinţă — eu m-am dat . . . Celui mai mare din boierii de sfat . . . Care-n noaptea cînd petrecea cu mine, trimise un ucigaş ca să zugrume pe barbatu meu . . . Cînd petreceam, cînd vinul curgea în pahare . . . acela-n temniţă lovit de bardă căzu însîngerat şi a murit . . . Fiară tu, care şezi colo sus . . . ascultă-mă Ce vrei să fac . . . sufletul tău cumplit ce zice? Nu numai moartea . . . batjocura, duşmănia! Tot ce-i amar în lumea asta mie, mie . . . Ţi-ajunge tirane! Văzut-ai mai mare mizerie pe pămînt? . . . Tu ce ai . . . Tu ce-a fost trimis de Dumnezeu pe lume s-o biciui, tu ce eşti diavolul în picioare . . . Spune-mi, spune-mi daca-n iadul din care ai ieşit tu ai putut să iscodeşti în minte un chin mai groaznic . . .

Cum să mă uit la el . . . la acel mort?
Nevrednică fiind chiar de a-l atinge
Pe acest blînd şi dulce, pe acest sfînt . . .
O sfinte . . . Tu ce-n viaţa tă ţinuşi cuvînt,
Tu un viteaz barbat făr de pereche
Am în mîna mea o carte, chiar domnească . . . de iertare
Ţi-o arunc în faţă . . . Uite, fără cuget şi mustrare.
O vedeţi-l cum stă [pe tron]* şi-n sineşi rîde
Acest demon fără frică, acest tiran, cest gîde.
Tu [..................] * îngeri cereşti . . .
De ai copii îndură-te de mine
Cum vrei a-i lasa s-auză mizeria adîncă
Că muma avu[1] iubit pe-acela
Care-a ucis pe tatăl lor . . .

[1] Urma: ⟨*amant*⟩.

Un chin mai mare eu-l ştiu şi-l duc
Împacă-te cu asta, Doamna mea,
Ce sunt acestea toate văduvă
Frumoasă, ameţind cu-a tale graţii
Poate saracă încă, dar nu fără nimic . . .
Avere om găsi şi zestre bună —
Vistiere, vino aicea . . . înainte.
Ia flori, te primeneşte şi le dă
Iubitei tale . . . Cum nu vrei? Dar trebuie
Dar Domnu-o zice . . . Aide . . . dă-i floarea
Făgăduită, un viitor frumos . . .

FEM.[EIA]

O tiran,
Iscoditor în mintea ta de rele . . .

LĂPUŞ.[NEANU]

Vlădică . . . O femeie îşi pierde onoarea
Pin ruşinare sau pin amăgiri —
Ce zice legea Moldovei într-un caz c-acesta . . .

EPISC.[OPUL]

M.-ta, acuzatul moartea . . .
Dară daca vrea să ia pe ruşinată
Atunci se iartă . . .

LĂPUŞ.[NEANU]

Eu ţin cu dreptatea . . . Dreptul Moldovei fie:
Să fie drept pe [tocmai]*
Mergi de cunună pe aceşti doi oameni . . .

[FEMEIA]

Cum poţi tirane ca să-mi spui să iau
Pe ucigaşul părintelui fiilor mei.

Ei se-mpacă lucrurile . . .
Veselie! veselie! Oameni tineri şi cărunţi
Zilele domniei mele aţi văzut astfel de nunţi.
Să trăiască Lăpuşneanu zic ca zisă, să trăiască ziceţi voi
Să domnească ani o sută, mare, mîndru pintre noi.[1]

[1] Filele *126 r./14—131 r./19*, pe care sînt aşternute grăbit versuri bruionare, pun dificultăţi destul de mari de descifrare.
Reluarea ulterioară, dintre ff. *132 r. — 146 r.*, [*Dreptate !*] este scrisă mai pe îndelete, textul fiind incomparabil mai lizibil (vezi *supra*, p. 179 şi urm.).

CEL DIN URMĂ MUŞATIN[1]

ACTUL I

RAREŞA
MITROPOLITUL ANTIM, îmbrăcat în pustnic
PETRE MAJĂ
Un boier moldovean cu portretele

Scena reprezintă lacul Brateş. Mitropolitul are mai multe portrete de femei pe cari le arată. Fata Despotului Serbiei îi place mai cu seamă...[2] Mitropolitul care l-a învăţat carte, îi spune că o prevestise nevasta lui şi-şi va lua pe acea fiică dacă-l va asculta. Petru fură medalionul şi fuge. Vin ambasadori din partea Serbiei şi nu-l găsesc. Antim scrie la Suceavă că daca se va arăta vrun prost la Craquowits [îmblînd]* după fata regelui să nu-l ucidă păn nu s-o şti cine-i el... Poate să fie tocmai mirele.

[1] Iniţial începuse un alt titlu: ⟨*Petru*⟩ ~ .
[2] Urmează: ⟨*El fuge*⟩.

ACTUL al II-lea

Personaje

Despotul Serbici
MARIA, fiica sa.
O povestitoare
PETRE
Boieri sîrbi
Un sol moldovean
Calăul

Scutier la despotul.
Scenă de noapte.
E prins. Despotul mai bine [scrisoarea căutaţi]* în pălărie. Condamnat la spînzurătoare.
Fata plînge şi vrea să intre în mînăstire.
Deodată vine solul moldovean şi-i spune regelui o vorbă — acesta se-nseninează... Îi dă drumu pe [drum]* dar fata[1] nu încă...

ACTUL al III-lea[2]

Personaje din actul al treilea

RAREŞA
Boierii din Succava
ANTIM
ARBORE, portar al Sucevei
Ostatcci
MARIA[2]

[SCENA ÎNTÎI]

Lacul Brateş. Petre trist, foarte trist — „Din valurile vremii". N-ascultă de nici o mîngăiere a mitropolitului. —

[1] Iniţial: ⟨*şi*⟩ *fata*⟨*-n*⟩.
[2-2] Adăugate pe f. *187 v.*, în dreptul *Actului al III-lea.*

SCENA A DOUA

Direptatea din Suceava. Se dă citire unei moșteniri[1] pe care se recunoaște scrierea mitropolitului Antim. Turburare și fierbere. Candidatura. Arbore [refuză]* fala în marea Direptate.

Eu sunt stăpîn aci nu voi!

Eu sunt cînele păzitor.

Iată-mă bătrîn, nu sunt de mitropolit.

Antim un spectru. Sunt viu fraților. Dar m-am retras ca mugurii frunzele pe băț. Citește testamentul, toți se prosternează la pămînt. Deodată se deschide sala. Intră un băiat îmbrăcat țărănește. Primește coroana. — Maria... *(Se zice că Maria a murit. Ostatecii.)*

(Un ostatic recunoaște pe Maria.)

Tu ești, chiar tu...

(Cade cortina)

ACTUL al IV-lea

Personaje din actul al patrulea[2]

PETRU-VODĂ
MARIA DOAMNA
Boieri[3]
DOMNIȚA RUXANDA
BOGDAN-VODĂ, frate-său
CLANĂU[4]

[1] Scris deasupra de: ⟨*Testamentul lui*⟩ *Antim*.
[2–2] Scrise pe f. *188 v*.
[3] Subliniat în *ms*.
[4] Numele subliniat cu două linii în *ms*.; cîteva liniuțe, care duc spre *Domnița Ruxanda* închipuie probabil intriga ce se va țese între aceste două personaje în actul următor . . . .

STOLNICUL PETRE din Lăpușna[1]
Turci. Tatari. Leși
CORNEA-VODĂ
Boieri trădători ai lui
Castelanul Ciceului
O slugă credincioasă, care duce scrisoarea [de invitare]* până la Sultanul.[2]
Turci,[2] leși, tatari. Fuga în Ardeal. Fuga la Țarigrad.
Întoarcerea cu oaste.
Scenă [vizuală]*

ACTUL al V-lea

Încheiere și moarte în liniște.

Personaje din actul V

PETRE
MARIA
BOGDAN, prinț de coroană
CLANĂU, cavaler de Malta } *l'intrigue du 5-ème acte.*[3]
PETRE stolnicul din Lăpușna }
RUXANDA

Cu textele reproduse aici figurează în mss.:
2276 I, 187 r. — 189 r.v. (cca 1881—1882).
2306, 87 r. + 88 r. (cele X momente ale *Stingerii neamului Mușatin;* cca 1879).

[1] Inițial: *Stolnicul Petre*, ⟨*numit*⟩ *Lăpușneanu* — anulat, modificat deasupra.
[2] Înaintea acestui cuvînt, scris ceva dificil de citit: *Începător fiind (?)*.
[3] Și aici, pe lîngă acoladă, sînt puse, în formă de arc, puncte care unesc numele lui *Clanău* cu acela al *Ruxandei*.

2306, 87r.

Sosesc acum din Putna. S-au întîmplat minune —
Și mai mult nu cred încă să mai trăiască Doamne,
În miezul nopții astăzi s-auzi un cîntec jalnic,
Călugării treziți-s din negrele chilii —
Biserica o văd ei că toată-i luminată,
Iar vechiul clopot Buga suna cu glas de aramă
Părea cum că la slujbă călugării îi cheamă.
Ei pleacă, merg cu toții, și intră în pridvor[1],
Nici o lumină n-arde dar parcă e-n apus[2]
De soare stins, mijeală de lumină.
Deodată piere-acest senin în întunerec,
Cu spaimă văd că însăși lumina cea de-a pururi
Ce arde-n veci la capul lui Ștefan-Vodă este
Cu totul stinsă . . . Ei cearcă s-o aprindă,
Nu pot ca s-o aprindă . . . Atuncea zise unul:
Voi ați văzut apusul al neamului Mușatin.

f. 88 r.

I Dragoș — Lațco-i este frate.
II Petru Mușat ginerele lui Lațcu.
III Roman Mușat . . .
III Alexandru cel Bun — tragica viață a fiilor săi.
IV Alexandru și Ilie orbirea [unuia]* rugăciunea sf. Ioan — murmure de mormînt, încheiere — Ștefan cel Mare.
V Ștefan cel Mare — fuga lui Petru Rareș.
VI Bogdan cel Chior — ⟨fuga lui⟩ Petru Rareș.
VII Ștefan cel tînăr — Arbore, fata lui. Movilă la Hotin.
VIII Petru Rareș — Dom. Ruxanda — e iubită de doi boieri tineri — Stolnicul — Bogdan ușor și bețiv. — Uciderea la Țuțora[1] — alegerea lui . . . pe care Ruxanda-l iubește, Petru Stolnicul. Ruxanda răspunde cu înălțime. — Încheiere.
IX Lăpușneanu vesel la început. *Timon din Atena*. — Gelozie la culme. Devine gelos — Ivirea lui Despot-Vodă. *Despot-Vodă* — ca epizod [autonom]*. Alex. revine. *Timon* partea a doua.
X Ruxanda Doamna. Bogdan orb, caracter blînd, der wille hat Einsicht bekommen. Stingerea neamului Mușatin.

---

[1] Deasupra de: *intră în pridvor* — e scris: *'n sfîntul chivot; E.p.m.c.t. intră-n sfîntul chivot.*

[2] Urmează, dedesubt: ⟨*de soare*⟩.

---

[1] Vezi Cap. XX, *Domnia lui Ștefan-Vodă, fecior lui Petru-Vodă Rareș, în anul 7059, iunie 15:* „noaptea, cu toții s-au rădicat [boierii, *n.n.*] la podu Țuțora, și au tăiat ațele cortului asupra lui Ștefan-Vodă, și acolo cu multe rane pătrunzîndu-l l-au omorît, în anul 7060, septemvrie, după ce au domnit doi ani și patru luni" *(Domnii țărei Moldovei și viața lor*, de Grigorie Ureche, vornic mare în Moldova, în *Cronicele Romîniei sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, a doua edițiune, de Michail Kogălniceanu, tom. I, București, 1872, p. 208).

În prelegerea publică a „Junimii", rostită la 14 martie 1876, în Iași, intitulată *Influența austriacă asupra românilor din principate* (publicată în *Convorbiri literare*, X, 1 aug. 1876, p. 165 și urm.), Eminescu se oprea asupra acelorași evenimente: „Cu venirea lui Ștefan cel tînăr pare a fi prins oarecare slabe rădăcini legitimismul luminatei roade de Mușatin. Însă acesta moare otrăvit de chiar Doamna sa, înțeleasă cu boierii. După el vine Petru (linie nelegitimă), acesta domnește în două rînduri, și are multe rivalități de învins. Fiul său Ilie se turcește. Ștefan e ucis de boieri sub corturile de la Țuțora și din vița Mușăteștilor nu rămîne decît Domnița Ruxanda. Urma de legitimism par a fi fost rămas și atunci, căci cel care ia mîna Domniței o ia împreună cu tronul — Alecsandru Lăpușneanu. De la stingerea progeniturii bărbătești a neamului domnesc, de la stingerea matcei în roiul Moldovei, datează căderea Moldovei."

ANEXE

OVID (ÎN DACIA). CRUCEA-N DACIA
sau
JOE ȘI CRIST

Așa-numite drame clasice s-ar putè introduce prin piese ca: *Ovid* (în Dacia) caracter și idei în operele sale; *Crucea-n Dacia* sau *Joe și Crist . . . . (Polyeuct).*

Vis
Închis
Cînt
Plăpînd
Sub o aripă de vînt —
Vas
De glas
Dor
De sor[1]
Într-un trup de fier sonor,
Palid suflet călător.

2254, 19 r. cca (1867 — 1868)

[1] Inițial: *(D-amor)* — parantezele semnalînd renunțarea.

GENAÏA

Creațiunea pămîntului după o mitologie proprie română. Pămîntul gînd al poetului Rom.
În 20 de cînturi

CÎNT I

Orbul poet Rom care-a-nvățat să cînte amorul de la filomelă — disperarea de la vijeliile înfiorătoare ale cerului — durerea din mirosul florilor mormîntului de sfinți, își paște oile de aur ale gîndurilor sale — dă aripi moi pe plaiurile cerului și într-o noapte luminoasă s-a întîmplat să viseze pămîntul.

★

În fundul pămîntului
Unde muma vîntului
Toarce firul gîndului
La floarea mormîntului

Pe cărări nepricepute
Zboar-a omului gîndire

Îngerul păcii cu floarea luminei în mîna albă.

Busuioace înnegrit
Unde-i badea cel iubit
Doina Dainei[1] ca și Klage des Ceres.

[1] *Dainei* — scris deasupra de: 〈*Floarei*〉.

★

Und wie die Welt bewegt sich der Gedanke
Aus Gedanken besteht der Mensch
Der Mensch ist sein Gedanke
Muma vîntului e movibilitatea (neconstanța)
Muma munților suflă vînt de primăvară
Muma mării îmflă vijelia prin [turbidele]* valuri
Muma iernei dezgheață aripele crivățul[ui] din stîncile de gheață
Muma florilor respiră jelița plină de miros[1]
Muma pustiei Siroco arzător
A pustiei mumă arsă cu-a [ei] suflet sterp și sec
Mări arzînd cel vînt Siroco suge[2] viața din palmieri.

★

Luna d-aramă ce fuge prin nouri de fier —
Luna regină ce vizitează palatele-i de fier.
Nourii, insule de fier, de aur, d-argint în albastru ocean al aerului.
De te-ar face Dumnezeu lună, noaptea înamorată de
fața ta ar sta în eternitate pe pămînt.

★

Noaptea înamorată de luna apuindă se grăbește a o urma pe ceealaltă hemisferă.

Stelele, arzătoare gurițe de copile, a căror fețe diafane se pierd într-o aureolă de raze.

★

Să ascult zburînde genii
Vocea oaselor uscate
Și a umbrelor păcate
Și a mea![3]

Vînt
Gînd

[1] *plină de miros* — scris deasupra de: 〈*mirositor*〉. Suprarînd: *Îngerul*.
[2] Scris deasupra de: *stoarce*.
[3] Urma, din nou: 〈*și a mea!*〉.

Zee
Fee
Zbori prin bucle de femee!

De sînt nour, de sînt lună
Ai fi[1] umbra mea nebună
Eu sînt om, tu ești păcat
Eu sînt gînd și tu ești fapt
Eu număr schițele-n treapta
Care trebui s-o cobori[2]
De ar fi-n stele, de-ar fi nori[3]

Căci cu soartea-ți mînă-n mînă
Îți fac ziua săptămînă
Eu ordon și tu alergi[4]

*

Dacă acea seară s-ar scobori într-un abis oceanic de stele sau într-unul de nouri.

Întrebi de ce ordon ... Întreabă îngerii lui Dumnezeu ce trîmbiță reînvierea morților și viața vecilor ...

De ce? Întreabă de ce a scuipat Satana veninul său cel mai amar — cînd ai ieșit tu în lume, de ce înainte d-a fi te cugetase infernul întreg — te pusese să figurezi în toate țeseturile sale infernale. Creatură a Iadului — femeie. Fățărnicia. Demonul poet[5] te-a visat în epopeea sa — care sfărîma toate blestemele sub ființa Dumnezeu — te visase ca să seci cel mai nobil sînge din vinele omenirei — ca să sugi ca un vînt

[1] Scris deasupra de: ⟨*Tu ești*⟩.
[2] Inițial: ⟨*Unde trebui*⟩ *să* ⟨*s*⟩*cobori*.
[3] Versurile ce urmează sînt separate de cele de mai sus printr-o linie orizontală.
[4] Inițial: *Eu ordon și* ⟨*noaptea mergi*⟩.
Printre rînduri, o însemnare cu tuș negru:
Somnul, moarte-n zîmbet — moarte-n vis
Și printre nori de nouri a lunei palid gînd.
[5] Urma: ⟨*dacă Demon poet*⟩.

cald și omorîtor, ce neacă orce[1] simțire din inimă — orce idee din cap.[2] Iată poesia lui împlinită — iată cum își închipuia el pămîntul ...[2]

Palide schelete cu ochiul mort, cu inima moartă, care îmblă prin ruina pămîntului cătînd să-și sugă sîngele unul altuia. Oamenii credea în nemurire? Cînd? cînd avè destul[3] suflet ca să le-ajungă dincolo de mormînt[3]. — Acești oameni nu vor învia neciodată — căci sufletul abia li ajunge ca să-și poarte mizerabila viață prin lume.

Întreabă ființa care zvîrcolește cu privirea o lume, care aruncă o lume în norii unde aruncă privirea sa.

Zeea morții, al mormintelor amin — zeea pămînturilor și a stelelor stinse, zeea neființei — sau a ființei[4] fără cunoștință.

Zeea Viața: Albă și zîmbitoare — zeea stelelor aprinse, a pămînturilor impopulate — a valurilor proaspete și repezi — a munților plini de turme, păstori și cîntece.

Zeea Nimic. Zeea pustiurilor fără adînc și fără înălțime, fără lumină.

[Mizerie]*.[5]

*

pe cînd muzica sombră însemna fiecare pas a lutului înspre mormînt — clopotul din casa Domnului[6] anunța îngerilor din ceri încet încet avînturile din stea în stea a sufletului ei — [7] Un înger mai puțin pe pămînt — oare n-avea de ce să geamă muzica, de ce plînge clopotul?

Urmărirea din partea mea a celei fete de boier în Cișmegiu — cînd am venit din Blasiu.

Figura[8] — Coriolano!

[1] Urma: ⟨*idee*⟩.
[2-2] Printr-un semn Eminescu introduce aici ideea scrisă mai în josul f., în locul celei inițiale, puse între paranteze:
(Iată omul de azi, iată omenirea de azi).
[3-3] Cuvinte scrise deasupra de: ⟨*fosfor în sufletul*⟩ *lor* ⟨*ca și după moarte să învie*⟩.
[4] Urma: ⟨*necunoscător*⟩.
[5] În partea din dreapta a acestui spațiu alb, ortografiate pieziș pe pagină, trei autografe: *Eminescu* — încercări de iscălitură cu numele ce-i dase „Familia".
[6] Urma: ⟨*plîngea*⟩.
[7] Urma: ⟨*Lumea. Pămîntul pierduse un înger*⟩.
[8] A se citi: Figură.

Cine n-a cunoscut acele ființe ofticoase a căror zîmbete seamănă cu aceea [*sic*] a îngerilor morți — a căror strînsoare de mînă e ca a unora[1] din cealaltă lume — a căror îmbrățișare, a căror[2] umbre — astfel încît cînd pieptul lor abia[3] bate pe pieptul tău . . . simți pare că[4] fantastica și înghețata moarte apăsîndu-se de pieptul tău — apăsându-și buzele reci de buza ta ca și cînd ar vrè să-ți bea sufletul — a căror privire stînsă fixînd[5] ochii tăi îi face să-și piardă lumina[6] . . . astfel încît cînd scapi de îmbrățișarea lor — ți se pare c-ai scăpat de îmbrățișarea unei ființe ce n-ai cunoscut neciodată — ce ți se parea numai c-o cunoști . . . dar de care te decizi a te feri toată viața ta. Voi toți v-ați născut ca să trăiți . . . ei s-a născut pentru a muri . . . moartea a surîs la leagănul lor.

Disprețuiesc geniul pămîntului, fiindcă din pămînt naște — ador geniul ce-l sorbii din ochii tăi . . . căci tu ești din cer.

Bevor wir waren, hatten wir was geahnt!

■

Lumea moartă nu cunoștea dor, nu cunoștea bucurie — el păscut în doruri — el crescut în cînturi a gîndit pămîntu[7]: plin de doruri, plin de cîntece — văi de lacrimi — și ca să poată fi n-a pus condițiunile vieței în alte lumi ci a legat-o de fundul cel negru a pămîntului de care a legat gîndirea geniului și cerșitura săracului — a pus pe muma vîntului să toarcă viața prin viață, firul gîndului și să stropească celor de pe malul veciniciei floarea cea neagră a mormîntului.

Cînd a născut Dumnezeu[8] cîntecul vînturilor, gîndirea stîncilor, ca omul ce va privi la ele din ele să formeze ideile[9] sufletului său. Copilul idee care-a sorbit din ezvorul Dumnezeirei tot a fost românul. Lumea era creată cînd acest gînd uitat a lui Dumnezeu care s-a învrednicit să audă muzica sferelor a fost născut.

Să [proclam]* dasupra ruinelor lumii un nou idol[1]: omul.
Și[2] vîntul să discînte și geamă afurisit
Den piatra de[3] mormîntu-ți, prin cruce, pin lemnul cel [iernit]*.

wahnsinnige[r] Wind.
Moartea
Noaptea lumii
Stingerea.

2257, 177 v.r. + 180 v. — 181 r. — 184r.v. (cca 1868)

[1] Urma: ⟨*cari*⟩.
[2] Urma: ⟨*morți*⟩. În *sus:* **strînsoarea, îmbrățișarea.**
[3] Urma: ⟨*pe*⟩.
[4] În *ms.: parecă* ⟨*că*⟩.
[5] Scris deasupra de: ⟨*privind în*⟩.
[6] Urmă: ⟨*pe cît*⟩.
[7] Scris: *pămîntŭ;* deasupra acestui cuvînt, aflat la început de rînd, marcat (ca pentru sine?): *idee.* Perpessicius transcris (O IV, 460): *a gîndit ideea pămînt: Plin de doruri...* etc.
[8] Urma: ⟨*poesia*⟩.
[9] Deasupra: *Begriffe.*

[1] Cuvîntul e scris deasupra de: *zeu.*
[2] Scris deasupra de: ⟨*Ca*⟩.
[3] Modificat din: ⟨*Den lutul de*⟩.

DOAMNA CHIAJNA

Scena din biserică[1]

[vîntul trece pe lîngă palat . . .][2]

DOJA
HORIA
MIRA
IULIU CESAR
MIHAI CEL MARE
O COMEDIE
ANNA MOVILĂ

2254, 301 v. (cca 1868)

---

[1] „«Scena din biserică» voiește a spune că poetul urma să pornească de la nuvela lui Al. Odobescu, de la scena în care Chiajna, în fața sicriului răposatului ei soț, Mircea Ciobanul, înfruntă dîrză pe tinerii boieri răzvrătiți“, Călinescu, O 12, 125.

[2] Notație răzleață, așternută provizoriu pe filă, părînd, ca și altele înșirate dedesubt, scrisă în joacă sau cu mîna stîngă; dificil de citit. În dreptul numelui *Anna Movilă*, de ex.: *ea* [...]* *unei robii îndobitocite.*

LA GURA SOBEI! QUIPROQUO

dar . . . vorba celuia: Mai știi ș-asta la ce-o fi bună?

Dați-mi arpă de aramă

Dar cu strunele de fier

Căci să cînt acuma cer

Ca un vînt ce să sfaramă

Pintre stînci de-nghet și ger.

Dați-mi arpă de aramă

Pe-a mea frunte crengi de brad

Voi să cînt ca largul[1] vad

Sau c-a lumei sîntă dramă[2]

Sau ca răcnetul din iad.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*vîntu-n*⟩.

[2] Inițial: ⟨*Sau ca marea care cheamă*⟩⟩ *Sau c-a lumei* ⟨*lungă*⟩ *dramă.*

Dați-mi cupa cea de piatră
Dar umpleți cu sînge roși
Din dușmanii fioroși
. . . .
. . . .[1]

Voi să cînt în poesie
De-acei timpi urîți păgîni
Cînd strămoșii cei bătrîni
Se luptau cu[2] barbație
Și-i dau nume: „la Români"!

La Români! Popor de falǎ
Cap de geniu, piept de foc,
Cu județul[3] de proroc
Dar cu inimă regală
Și cu[4] flamuri de noroc.

Cîți maghiari cu cap de cîne,
Cîți tatari cu ochii mici,
Cîte limburi de peltici[5]
S-au zdrobit de stînci bătrîne
Ce veghează înc-aici —

Cîte ginți cu limba slavă
Au venit și au revenit

Să-i esplic eu dar d-lui autor aceste anomalii din istoria românilor, pe cît mă ajută și cunoștințele mele.
Nu rusnecii galițieni, ci slavii de Sud esențialminte diferiți și prin tip și prin naturel de către cei din Nord — slavii

---

[1] În dreptul punctelor: *Pe o tablá de marmora*[a] *neagră și strălucită ca lustrul [tăciunelui]* ieșea încet, încet o umbră argintie.*
[a] Urma: ⟨*de fier*⟩.
[2] Urma: ⟨*vitejie*⟩.
[3] Scris deasupra de: *gîndirea.*
[4] În *ms.*, urmează: *(steuă).*
[5] În continuare: *(de venetici)*. Textul din marginea acestei strofe și celei următoare este, de fapt, reluarea unei idei din articolul polemic scris cu cîteva file mai înainte în acest *ms.*, *Bukovinskaja Zorija*, tipărit de Ion Scurtu în vol. *Scrieri politice și literare*, I, Buc., 1905, sub titlul *Românii și rutenii în Bucovina — Notițe*, p. 398—409.

Dar cu toți s-au nimicit.
O cîmpie de otavă
Sub al cărei fier negrit . . .

Dați-mi arpa în rugină
Să mai cînt[1] zguduitor
De-al românilor popor
Și de[2] țara cea română
Și de-al secolilor dor!

Ca să cînt[3] fii de-armonie
Ca să cînt ca să vă-ntrec
Și-n durere să mă înec
Căci cîntarea mi-e stafie,
Fruntea-i rece, capul sec!

Să cînt nației ce vie
Poarte jugul cel de lemn
Sub al barbarilor semn
Multe semne de sclavie
Și de viață nici un semn.

Să cînt țărei văduvite[4],
Legei făr de Dumnezeu!
Să cînt frunții de ateu,
Ce reneagă tată, mamă,
Și-i ca dușmanul mai rău?

Sala-i mare, strălucită,
Masa-i albă, oaspeți mulți
Vorbe dulci să tot asculți

de Sud sunt aceia cu cari românii au făcut cauză comună.

Ce folos că țara e bogată, lanul nostru e plin de grîu de aur, și de-i stoarce piatra noastră, din ea va țîșni vin... căci[5] frunțile stîncelor noastre îl rod cînii! — și pe grumazii noștri s-apasă jugul de lemn al boului ce lucrează.

---

[1] Urma: ⟨*ș-apoi*⟩.
[2] În *ms.*: *Și de-al țara.*
[3] Urma: ⟨*poeți cu liră de geniu*⟩.
[4] În *ms.*, de fapt: *țărei* ⟨*văduvite*⟩ — apoi, revenind, pune mai multe puncte deasupra cuvîntului, semn al păstrării.
[5] Urma: ⟨*capu*⟩.

Și lumina-i îndrăgită
De ochi lucii, de ochi mulți.

Icea unii[1] stau alene
Și visează și gîndesc —
Colo alții chiuiesc.
Iar femei[2] cu lunge gene
Rîd în taină și privesc.[3]

Unu[4] face că nu vede
Și cu capul[5] stă plecat
Pe cînd ochii-namorați[6]
A lor raze își repede
La streinul[7] întristat.

La strein cu fruntea[8] pală
Și cu părul ca de corb —
Buzele ei roșii sorb
Cînd în[9] brațele ei albe
Doarme dus amorul orb.

Nopți ce-ntind deasupra-mi vise
oceanele de stele.

Titluri de comedii:
La gura sobei ! Quiproquo:

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*bărbații*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*femeia*⟩ *cu lungi gene* — ulterior, modifică: *lunge*.
[3] Inițial, urma: ⟨*Alții iar ca și*⟩ ~.
[4] Scris deasupra de: ⟨*Or se*⟩.
[5] *cu capul* — scris deasupra de: ⟨*ochii*⟩.
[6] Scris deasupra de: ⟨*cei plecați*⟩.
[7] Urma: ⟨*depărtat*⟩.
[8] Scris deasupra de: ⟨*rece*⟩⟩ *largă*⟩.
[9] Scris deasupra de: ⟨*pe ini*[*ma*]⟩. Ulterior, deasupra finalului: *și pe poale*⟩⟩ *Cînd pe brațe și pe poale*~.

DAȚI-MI
ARPA DE ARAMĂ[1]

Sus în curtea cea domnească,
La domnia din Bîrlad,
Șade tînăr domnul Vlad —
Sub căciula-i țurcănească
Pe-a lui umeri plete cad.

Astfel șade trist și rece
La ospățul luminat
Din domnescul lui palat,
Cu priviri crunte și sece,
Cu-ochiul negru înfundat.

Fața palidă și tristă,
Manta-i neagră pe-umeri[2] tari,
Fața spînă, ochii mari —
Astfel trece în revistă
Pe boierii lui cei mari.

Ici bătrîni ca iarna albă[3],
Munți cu fruntea[4] de arginți,
Șoptesc[5] dulce și cuminți —
Colo tinerețea dalbă
Cu rîs mult și fără minți.

Femei palide, frumoase,
Fețe blînde, ochi de foc,

---

[1] După o scurtă notiță în germană, fără legătură cu restul însemnărilor, data: *1870, 17 febr.*
[2] Urma: ⟨*nalți*⟩.
[3] Versul următor era: ⟨*Și cu plete de argint*⟩.
[4] Scris deasupra de: ⟨*plete*⟩.
[5] Inițial, versul începea cu: ⟨*Vor*[*besc*]⟩.

Ce în gene-le se joc[1]
Şi-a lor[2] raze luminoase
Printre cale-şi cată loc.

Sala-i mare, strălucită,
Masa-i albă, oaspeţi mulţi,
Vorbe dulci să tot asculţi,
Chiar lumina-i îndrăgită
De ochii lucii, de ochi mulţi,

2257, 56 r.v. — 58 v.r. (cca 1870)

[1] Iniţial: *Ce-n ⟨orbitele⟩ se joc.* Deasupra, scris: *gene le.*
[2] Iniţial: *Şi ⟨cu⟩ a lor.*

[BOGDAN VODĂ]

S-a-ntîmplat în vremea mea ca Domniţa Mărioara lui Bogdan-Vodă. D-zeu să-l ierte! să facă prunc la 15 ai — şi se mira lumia de aşa domniţă tînără să facă prunc aşa frumos. Şi zicea unii din nărod ca să se fi coborît duhul sfînt în chip de porumb asupra ei şi c-a fi născut cumva pe Mesia jidovilor, ucigă-l toaca! Da eu ştiu acu cum a fost ş-a fost, ş-o ştie şi şuchitul de popă Onufrei, bată-l D-zeu, că mai bine nu i-oi zice. Altfel a fost zic eu dascălul Damian — şi de duh sfînt nici vorbă. Eu gîndesc cu mintea mea cea proastă că duh sfînt nu se coboară aşa cu una cu două, măcar domniţa fie, numa aşa-i nărodul, crede cîte i se spune şi nu judecă — dar noi boierii care suntem din suita Domnului, cei cari trebuie s-avem minte mai multă, ca s-ajungă şi pentru nărod — iaca, s-o spui cu ruşine, că şi din noi mulţi or crezut aşa lucru fără samă şi s-o făcut spaimă mare şi burzuluială la curtea lui Bogdan-Vodă de Messia jidovăsc. Da eu am scris dirept şi moldoveneşte, ceea ce ştiu eu, c-am doi ochi am, şi cît poate vedè om pămîntean cu doi ochi am văzut şi eu — şi m-am socotit că Doamne, ce proastă-i lumea de crede aşa lucru dişanţ. Da ce să spui pe vremea mea — cine te-ngăduia să spui dirept — că era lumea hitleşugoasă şi erau rău om Bogdan-Vodă, D-zeu să-l ierte . . . Îmi mîncam capu de spuneam. Dar acu venind de la tîrg din Hărlău — meream cu sania pe drumul de ţară şi luna juca prin năuri . . . şi mi s-a făcut aşa deodată pare c-aş fi mers la lucru şi

pare că eram tînăr şi mi-or venit în minte cîte toate din tinereţa cea deşartă — şi cum am venit acasă mi-a dischis poarta Buzdugan mazilul, care s-a-ntîmplat să fie la mine. Ne-am pus la o vorbă, la un păhar de vin şi ne-am adus aminte de[1] toate celea. Veni vorba despre Marioara Doamna şi despre prunc şi zise el că tot n-a fost Mesie jidovăsc.

2257, 220 r. (cca 1872)

[1] Urmează: ⟨*cîte*⟩.

[ELFRIDA]

— Elfrida iartă . . . crede că te iubesc . . .
— Iertare!
Acesta este un sunet, o vorb', un . . . cu care
Să[1] pot acoperi toate, minciuni, trădare, crime.
Dar cine-ntreabă oare ce-nsamnă vorba? . . . Nime.
Iertare. Spune cari pot îi scuzele tale
De cei iertare astfel
M-ai[2] amăgit pe mine? Iubirea te-a orbit . . .
O cred ş-o iert . . . Că astfel de lucru m-ai ferit,
Că intru-n fund de codru să stau la întuneric,
Ca lumea şi viaţa să-mi fie-un vis chimeric —
Ai fost gelos ei bine o cred ş-o iert . . . Dar spune
Tot cu iubirea oare acea înşălăciune
Faţă cu el scuza-vei? Cu el . . . Tu ştii ca mine
Cunoşti greutatea întreag-a vechei vine?
În solitara, cruda şi recea lui mărime
Cine-l iubea pe dînsul, cine-l mîngăia . . . nime —
Astfel sub greutatea coroanei lui suspină
De vreme bătrîneţa măreaţa-i frunte-nclină
Atunci? Cine-i cunoaşte, în jurul unui tron,
Linguşitorii, grămadă l-încongiură cu zvon —
Din ei fieştecare în cer o să-l ridice

[1] Iniţial, versul începea cu: ⟨*Vreţi*⟩.
[2] În *ms.*: ⟨*Că*⟩ *m-ai*.

Spre-a prinde ce din mîna-i regală o să pice
Un singur om în lume a fost ales de el
Un singur om în lume fu cunoscut fidel
Un singur suflet știe toate tainele sale
Dureri neîmpărțite de suflete mortale
Și acel om, firește, cărui el încrezu
Tot sufletu-i, viața, speranța lui fuși tu.*
Și l-ai trădat.
O [Marius]*, amorul meu cel mare
Nu am scuzat eu toate cu el? A *mea* iertare[1]
Iertarea că[2] de iubire m-ai înșelat pe mine
Că mi-ai răpit [cu-amoru-ți]* — mărirea de regină
Că m-ai ținut închisă, o floare izolată
În [vaeru]* de codri . . . în valea încîntată
În ăst mormînt de piatră atît de surd și mare
Ce îl numeai castelu-ți . . . eu te-am iertat, barbare!!
L-ai[3] amăgit pe dînsul . . . mă înțelegi . . . pe el
Și vrei acum cu tine și eu să-l mai înșel? . . .
Nu! voi așa frumoasă . . . îi voi cădè[4] la picioare
Și pentru-nșelăciune eu voi ruga iertare!
De va ierta atuncea te iert și eu . . . De nu . . .
— Tu vei cuprinde locul ce ție se căzu
M-ai alunga pe mine învinsul . . . și regină
Vei cununa-a ta frunte cu aur și lumină . . .
— Ah cît de mic ți-e gîndul și inima . . . Nimic
Căci din a ta cădere nu pot să te ridic
Nu niciodată îți spun eu . . . Regina? Niciodată
Nu te-a ierta! . . . Atuncea vei merge-n lumea lată —
Și singură[5] m-oi stinge în muri de mănăstire . . .
Nu voi cu-a mea viață să-ntunec nalta-i fire
Nu voi să se repete povestea cea[6] frumoasă

[1] *A mea iertare* — scris deasupra de: ⟨*A ta-nșelare*⟩.
[2] În *ms.*: ⟨*Iertarea*⟩ *Iertarea* ⟨*cum*⟩ *că*.
[3] În *ms.*: ⟨*Dar că*⟩ *l-ai*.
[4] *îi voi cădè* — scris deasupra de: ⟨*așa cum sunt*⟩.
[5] Urmează: ⟨*voi*⟩.
[6] Pare a fi: *acea*; inițial fusese: *acea* ⟨*veche*⟩.

Nevasta în credință barbatul ei își[1] lasă
Spre-a se-nsoți cu altul . . . Nu voi să fiu regină
Cu prețul defăimărei, coroana ce-o întină . . .
Și cel puțin a lui . . . nu . . . Da! de ar fi orcine
Să nu-l iubesc în felul cum îl iubesc . . . ei bine
Și poate că atuncea [ferice-aș fi]* deșartă
Și-aș crede că lucirea coroanei toate iartă
Dar el? Cînd îl privesc cu ochii minții mele
Frumos ca[2] un archangel, nobil, mărinimos,
Și eu . . . eu să-i dau mîna și lumea cea tăcută
Privindu-mă să[3] zică: o femeie pierdută
Să-i dezonor viața, să-i înnegresc mărirea
S-arunc o umbră numai pe toată-i strălucire[a]
Să fac ca să se zică că mintea și-o pierdu
Ah! spus-a [fiu]* nostru s-ar cădea a fi tu!
— De m-a ucide.

— O meriți
— Ce-i face tu?
— O să mor —
Eu n-am s-arunc pe viața-i nici umbra unui nor.

2259, 241 r.v.—242 r. (cca 1872)

[1] *ei își* — scris deasupra de: ⟨*unde-l*⟩.
[2] Urmează: ⟨*zeu*⟩.
[3] Urmează: ⟨*creadă*⟩.

DEMON ŞI ÎNGER

(O tragedie)

Un far e soarele în marea lumei,
Planetele-s corăbii de-ntuneric
Ce lin plutesc pe calea lor prescrisă
Ţinînd drept busolă farul cel mare
Dar de s-ar stinge? — Pe oceanul lumei
Ele ar rătăci în veci de veci
În întuneric vecinic şi-n durere.

Mai ştii? Ştim noi de nu cădem
Încet, pe nesimţite însă sigur
Mereu la vale. Ştim noi de mergem
De lume-o ploaie tot mereu la vale
Spre a cădè în mari troiene negre
În sîntul infinit.

2290, 50 r. (cca 1872)

[SHAKESPEARE, *RICHARD AL III-LEA*]

Iese îmbrăcat ca o[1] beşleagă turcească, da cu opinci.
Musteţele cat-a oală.
Scoate luleaua din ciorap.

Este înainte de toate trebuinţă ca să traducem clasicii străini.
Să-ncepem dar cu Shakespeare.
Primul cari trebuieşte [naţionalizat]*.
Bine, cu ce dramă începem?
Cu *Richard al III*.
Bine. Să naţionalizăm tragedia. Din rege facem o b.[eşleagă] t.[urcească], din regină o [virgină]*, şi din R. III un iezuit.
Cînd să fie gata traducerea?
Care dobitoc întreabă?[2]
În astă seară se-nţelege.
Cum aşa . . . O tragedie pănă sara?
Ah! eşti prost. Eşti tu geniu ca noi Pepeleo, tu scrii pe beşleaga şi pe iezuitul.

Mulţi mi-mputară mie că n-am mutră regală
Şi că a mea mustaţă prea caută a oală.

2285, 126 r./161 (cca 1872—1873)

[1] Urma: ⟨*paşă*⟩.
[2] Urma: ⟨*Mîne sară se-nţel*[egè]⟩.

ÎMPĂRATUL, ÎMPĂRĂTEASA

ÎT.

Ce să-ți spun, copila mea? Iată-mă bătrîn și fără să am moștenitor. Tu ești tînără și poate că-n patul altuia te-ai arăta mai cu rod, dar al meu e sterp. Nu se potrivește om bătrîn cu tînăr — căci femeia tînără la om bătrîn e ca iapa cea albă din poveste — curînd trece dealul și n-o mai vezi.

Î-SA

Doamne, nu pot zice că nu cruț bătrînețea voastră, că nu țin samă de anii voștri, că-s o femeie fără de rușine — ci fără de prihană — nici duc spre moarte sănătatea voastră. Dulcile osteneli ale iubirei rar vi le cer, și numai atunci cînd cred că sînul meu va fi strat pentru[1] pasu împărătesc — dar n-a vrut Dumnezeu și nu știu cum să fac.

HAPLEA

Prè nalțate Împărate, a adus slugile pe baba rea vrăjitoare, osîndită la moarte, și marturii și juzi — să vadă și împărăția voastră cum și ce.

ÎT.

Dac-au venit, veniți să fie. Intre.

[1] Pare a fi urmat: ⟨*rod*⟩.

PEP.

Bine v-am găsit, Împărate.

[ÎT.]

Bine ați venit. Ei ce se mai aude?

PEP.

Bună pace, Împărate.

STRO

Ș-o babă.

PEP.

Am venit Împărate c-o jăluire, ca din partea obștiei să fie zis, că[1] bate grindina-n ogoară și mor vitele — și iaca să vorbească Strolea.

STR.

O babă Împărate.

HAPLEA

Apoi să vedeți măriile-voastre, că de . . . cîndure tot copii suntem împărăției cum vine vorba — iaca zică[2] chiar vornicul de la noi din sat că și el uite-a văzut, cînd a mers cu calul peste cîmp, că Pepelea venea din pădure, — iaca omu-i[3] de față Împărate — poate să spuie chiar el — nu-i așa măi Pepeleo că tu veneai din pădure?

PEP.

Ba așa!

[1] Urma: ⟨*ni se*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*vine*⟩.
[3] Scris deasupra de: ⟨*el*⟩.

HAPLEA

Apoi de! nu zic eu?

STR.

O babă-mpărate!

PEP.

Taci mă!

STR.

Ei! ce să tac — ia mai taci și tu! Să vedeți măriile . . . iaca baba-i de față — apoi spune tu că nu ești babă.

PEP.

Taci mă!

[STR.]

Iaca tac.

ÎMP.

Bine măi oameni buni,[1] vorbiți pe rînd și omenește . . . Nu-i între voi un om cu carte, care să-mi spuie de ce-i vorba?

PEP.

Dascăle Ermolachie — te cheamă-mpăratul. De mă! Închină[2]-te.

ÎMP.

Vorbește dascăle!

ERM.

De vreme ce toată cinstea și toată închinăciunea a se da împăratului de Dumnezeu este poroncit, iar noi avînd pricină la Domnie, iată ni s-au luminat și cădem în genunchi— iară nici nu știe glasul nostru să vadă și urechile să vorbească de mărire ca aceasta, ca și care decît

---

[1] Urma: ⟨*n-aveți voi un*⟩.
[2] Scris deasupra de: ⟨*Pleacă-*⟩*te*.

care nu se mai află împărățiile-voastre și nici mă uimesc, daca nu văd decît toate cele care de care și iaca că nici nu știu ce să zic . . .

PEP.

Măi! da frumos mai vorbește.

ÎMP.

Ai sfîrșit dascăle?

ERM.

Cu domnul.

ÎMP.

Tăceți. Cine a vorbi[1] fără să fie-ntrebat, cu capul plătește. Balaur!

B.

Doamne!

[ÎMP.]

Să fii[2] față. Pepeleo! apropie-te. De ce vă plîngeți?

PEP.

Să vezi Împărate. Iaca cum și iaca cum! Baba asta — astă babă de care vorbim acuma și care-i față și poate s-o spuie toată lumea, că-i chiar ea — să vedeți împărățiile-voastre e vrăjitoare. Încheagă apa-mpărate, face să cadă grindină, să moară vitele — și să-i faci judecata.

STR.

Mănîncă șerpi Împărate.

ÎMP.

Cine te-a-ntrebat?

---

[1] Urma: ⟨*să știe*⟩.
[2] Urma: ⟨*de*⟩.

STR.

Zău! mănîncă șerpi — uite na! să spuie baba că uite-i fața.

ÎMP.

Cine te-ntreabă.

STR.

Să n-am parte, daca nu s-o afla că mănîncă șerpi.

2255, 12 r.v. (cca. 1874—1875)

BEDLAM-COMÖDIE—BEDLAM-COMODIA

în oraș de băi
albina
muzicantul — descriere — nebun.

Totu-i mic în astă țară[1] răutatea numa-i mare.

Totu-i mic și numai lipsa de caracter este mare.[2]

În orașul cel de băi
Unde muntele ridică
Fruntea-n ceruri mai întăi ~.

De s-ar întîmpla astfel . . . atunci cerul ar fi drept.

Cînd subțire și gingașă
Ea venea încetișor

[1] Urma: ⟨*numai*⟩.
[2] Subliniat cu creion roșu.

Şi pe banca cea pustie
[Şede dînsa]*[1] binişor.

Ici subţiri, dincol' adînce[2]
Glasuri se-nglodesc în cor
Curg cu toate de-mpreună
Ca şivoaie de izvor.

Şi-n amestecul lor mîndru
Parcă[-s] rîuri de norod
Ce cu preoţii în frunte
Trec cîntînd pe-acelaş pod.[3]

Valuri, valuri repezi, zilnic
La un [semn]* se poticnesc[4]
Apoi iar încet şi gingaş
A lor capete ivesc.

---

[1] Scris deasupra de: ⟨*Se aşază*⟩.
[2] Deasupra fusese scris un alt început de vers, iniţial: ⟨*Glasuri multe*⟩.
[3] Strofă mult modificată:

Şi-n amestecul lor dulce
Pare[a] *vuiet de norod*
Sau ca rîuri ce-mpreună
Trec pe[b] *sub acelaşi pod.*

[a] Iniţial, versul începea cu:
⟨*Se împacă*⟩ ⟨*Glasuri*⟩.
[b] Cuvîntul este anulat; deasupra altă variantă:
Trec cu toţi pe-acelaş pod.
[4] Iniţial: *Ce* ⟨*în*⟩ *deodat' se poticnesc.*

Şi merg una cîte una
Cînd subţire cînd[1] mai grav
Se-mpreună se dispreun
Gungurind duios, suav.[2]

2289, 59 r. + 55 v. – 56 r. (vara, 1876)

---

[1] Urma: ⟨*adînc*⟩.
[2] Versurile de pe această filă sînt barate marginal cu creionul roşu.

CENUȘOTCĂ

Persoanele

UDRIȘTE[1]
SOCOL PĂRVUL
<LUPEA COCUZ> SĂBAU GLIGA[2]
<TOADER> (LUPĂȘTEANU, fost vornic de poartă și stăpîn pe cetățuia Moara Guzganilor)
BOGDAN, CRĂCIUNA, TUDORA[3]
ALESANDRA, OXANA, ZAMFIRA } fetele lui
<ANCA> ANGHELINA[4]
<IRINA>, numită CENUȘOTCĂ, fata lui Ștefan Murgul, fost pîrcălab al Cetății-Albe, orfană <la> — în casa la Toader Lupăștean
<DAN VOIEVOD> <GELU> DAN[5] VOIEVOD, fecior domnesc din neamul Mușatin
<ȘTEFAN DIN VÎNTURI, cititoriu de zodii>
ISAC DIN BESERICANI, cititoriu de zodii
PEPELEA, măscărici a lui Vodă

---

[1] Adăugat ulterior, înlocuind probabil, ca și în situațiile următoare, denumirile inițiale ale personajelor.

[2], [3], [4], [5] Nume adăugate ulterior.

VLADISLAV [BZMIAJNIE]*, negustir leah
HAGI MANUK BALAMUK, negustor arman
LEIZER (NESPOLOKOWITZER / NESPOPOLOKONTZER) negustor jidov
AVRAM NESPALAT.[1]

2254, 202 v. (cca 1876—1877)

---

[1] Pentru a putea transmite pe cît posibil mai fi de caracterul cu totul bruionar al filei manuscrise, precum și stadiul revenirilor și înlocuirilor produse pe această rapidă schițare, de personaje de evidentă legătură cu ciclul Mușatinilor și chiar cu *Gogu tatii* — la care lucra în același timp —, am păstrat, în text, anulările, marcîndu-le, ca de obicei, prin paranteze romboidale (⟨⟩), parantezele rotunde (însemnînd, frecvent, renunțarea) fiind ale autorului.

Remarcînd proiectul, Călinescu îl însoțea de următorul comentariu: „Eminescu a mai voit o singură dată să înfățișeze strălucirea domniilor moldovene, amestecînd de astă dată istoria cu povestea și născocind un Dan-Voievod, fecior din neamul Mușatin. Titlul *Cenușotcă* arată că poetul voia să desfășoare povestea Cenușăresei (Cendrillon, Cenerentola) în alai voievodal." (O 12, 140).

Notă

Dintre amendările propuse de Petru Creția, în *Manuscriptum*, 1/1984, p. 35–42, excluzîndu-se inevitabilele greșeli de tipar incluse printre lecțiunile „corectate“, hiperlecțiunile — fără nici o acoperire în grafiile din manuscrise — și nonlecțiunile, am reținut, alături de propriile noastre corijări, toate clarificările față de grafiile dificil de interpretat cu absolută certitudine.

pagina	*manuscrisul, fila*		*se citește*	*în loc de*
Vol. I				
3,5	s. *2254*,	85 r.	*ieșită*	*căința*
46,13	s. —„—,	23 r.	*(Alb.)*	*(Alb[a])*
218,3	s. —„—,	149 r.	*coborîră*	*coboară*
18	s. —„—,	—„—	*încetat*	*meritat*
219,3	s. —„—,	—„—	*ei în de ei*	*,ci vai* de *ei*
11	s. —„—,	—„—	*nu se-mbie*	*, nu-n orbire*
12	s. —„—,	—„—	*menită de-a fi supusă*	*încercată* de-a fi *impusă*
20	s. —„—,	—„—	totu-*ntreg*	totu-*i treaz*
223,14	s. —„—,	151 v.	*eu conced că ești*	*cu concurs să ieși*
224,13	s. —„—,	152 r.	*batjocuri*	*botezuri*
226,12	j. —„—,	155 r.	*s-anină,*	*și-n urmă*
228,8	j. —„—,	153 r.	[*bucurie* înmiită]*	[*tiranie* înmiită*]
5	j. —„—,	—„—	*pat*	*port*
230,18	j. —„—,	153 v.	*strica*	*strivi*
236,4	s. —„—,	158 r.	*îndrăznește*	*surd știuse*
259,6	s. *2286*,	72 v.	*sclavelor* (ca și în *Memento mori)*	*solarelor*
260,14	j. —„—,	73 v.	*,visați, voiți*	[*voință*]* *viață*
261,19	s. —„—,	74 r.	*popor peste popor*	*popoare* peste *popoare*
263,22	s. *2287*,	17 v.	*guste*	*poarte*
264,18	s. —„—,	45 r.	*Oaselor*	*Dacelor*
10	j. —„—,	45 v.	*maica* (nu *maica-mi)*	[*inima-ne*]*
265,10	s. —„—,	46 r.	*ezilat*	*izolat*
266,8	s. —„—,	46 v.	*Scoală*	[*Lasă*]*
267,16	j. —„—,	48 v.	*trezește*	*tînjește*
vol. II				
68,18	s. *2275*^{A},	6 r.	*oarb-o*	*abia*
87,14	s. —„—,	29 r.	*nicicînd*	*mișcînd*
93,12	j. —„—,	36 r.	*peirii* (cf. și *2254*, 123 v.)	*privirii*
97,2	s. —„—,	39 r.	*desfășur*	*desfigur*
99,18	s. —„—,	42 r.	*Ia pana*	*I-o pune*
105,14	s. —„—,	49 r.	*toată*	[*torțe*]*
113,3	s. —„—,	57 r.	*se-nclină*	*se-ntinde*
200,8	s. *2254*,	243 r.	*țărmi*	*țărmuri*
217,12	s. *2282*,	122 r.	*Fiară*	*Taci.*

CUPRINS

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024